

Hoc tamen argumento de uno milite ad alterum non procedit data inter utrumque rationis disparitate, ut ad casum donationis concubinæ factæ, & eorū quæ illi in testamento ab advocato relicta essent, nuper considerabam *in tract. de jur. & priv. bon. art. 8. n. 25. & 28.*

9 Nobilitatis etiam causa, & intuitu advocati privilegij fruuntur quæ nobilibus personis competunt: advocacionis enim officium nobile est, ut tradidimus supra c. 1. & ideo à muneribus personalibus excusantur, sicut nobiles, *l. jancimus 1. C. de advocat. diversor. judicior. ubi notat Bart. & Bald. quod advocato non debet injūgi personale munus præterquam necessitas judicandi, arbitrādi, & cōsulendi, ad quæ cogi potest, Baet. de inope debitor. c. 16. n. 152. Peregr. de jure fisci lib. 7. tit. 2. n. 15. Ioan. Grac. de nobi. Hispan. gloss. 35. n. 13. Matienz. in dialog. relator. & advocat. 1 part. c. 9. nu. 4. ubi alia adducit. Et à tributorū præstatione, immunes esse, tradit Rip. lib. 2. respons. c. 20. n. 9. Tiraq. de nobilit. cap. 29. n. 15. Gail. Azev. in l. 8. nu. 2. tit. 7. lib. 1. recopilat. & l. 1. num. 2. tit. 16. libr. 2. Garr. d. Gloss. 35. n. 15. & alijs citatis Bovadill. politicor. lib. 5. c. 5. n. 31. tom. 2. quod tamen apud Hispan. consuetudo non admittit teste Baet. d. n. 152. versic. sed consuetudo.*

Rursum, testimonium laturi non veniunt ad iudicium, sed mittitur ad ipsos, tanquam ad egregias personas, ut tradit Tiraq. de nobilit. d. c. 29. n. 10. Suar. tit. de los gobiernos §. fin. nu. 12. alias quæst. 5. num. 13. quos & alios refert, & sequitur Azeved. d. l. 1. n. 3. tit. 16. lib. 2. nov. recopilat. Garc. d. Gloss. 35. n. 16. & sequenti, quod apud nos usus observat, & iudicatum in senatu tuit, ut testatur Lusitan Melchior. Phæb. arest. 56. ubi, & duobus sequentibus alia in propositum adducit pro nobilitate muneris advocatorū, inter quæ illud est, quod publicis carceribus tradendi non sunt, sed homagij privilegio fruuntur in casibus, quibus lege nobilibus indultū illud est, sicque pluries iudicatum fuisse, & inviolabiliter observari testatur *arest. 58.* idē tradit, sapissime dicisam sic fuisse, testatur Mendes à Castr. in pract. Lusitan. lib. 1. c. 3. num. 27. qui loquitur in curiæ advocato, post eos Emmanuel Barbof. ad oram. Reg. lib. 1. tit. 48. §. 1. post eos Martins à Cost. tract. Domus supplicat. annor. 17. num. 14.

10 An vero, quando super articulis juris advocati testimonij causa interrogantur, mercedem laboris à producēte recipere iuste possint, dubitari potest, quia & si iustum patrociniū, aut rectum consilium vendere, liceat advocato, ac juris consulto, *cap. non licet 11. quæst. 3. c. non sane 14. quæst. 5.* verum tamen testimonium vendere, non licet, secundū D. Augustin *d. c. non sane, versic. sed non ideo, quemadmodum*

nec iudex debet vendere iustū iudiciū, ut ibi ubi differentia ratio assignatur, quia iudex, & testis inter utrumque partem ad examen adhibentur, advocatus vero, & juris peritus ex una parte constituunt: accedit quia ad ferendū testimonium iustu iudicis compelli quilibet potest, imò & non requisitus, saltem charitatis lege reddere tenetur ad liberandum proximum à iniquo damno, ut tradit Sylvest. *in jur. testis num. 8. & ex alijs Covar. in regul. peccatorum part. §. 3. num. 2. de regul. jur. lib. 6. inde inferitur quod testimonium gratis præstari, & exhiberi debet: subdit tamen, quod pro labore, & expensis factis inferendo testimonio potest testis partam mercedem exigere, & recipere. *Matienz. §. proferendo, de rescript. lib. 6. ultim. §. veniens quæst. 3. l. quoniam liberi C. de testib. & na. a. probat Covar. d. n. 2. secundo quam relationem dicendum videtur, quod licet advocato mercedem recipere pro labore testimonij ferendi causa in studio impensio.**

Sed est advertendum, quod præcitata iudex de mercede ob impensum inferendo testimonio laborem non loquuntur, sed de sumptibus & expensis, ut patet *in d. c. statusum §. proferendo, in fin. ibi, competentes vocato pro testimonio, stando, & redeundo factas ministrari expensas, & in d. l. quoniam liberi, ibi, ut his veniens iudicium, per accusatorem, ab his per quos fuerint periculati, sumptus competentes dari præcipiat, & similiter legitur *in d. c. final. §. veniens 4. quæst. 3.* aliud est autem itineris sumptus, & expensarum ministrare, aliud, laborem inferendo testimonio impensum pecuniario lucro remunerari, ut ita, quod in uno scriptum legimus, ad aliter temere protrahendum non sit, præsertim cum inter utrumque dispar ratio sit, maiorque viget in illo, ne testis expensarum damnum sustinet testimonij ferendi causa in negotio alieno, quod in isto, in quo nullum damnum patitur, nec iudicium amittit, sed tantum agitur de labore, & que ullo rei familiaris dispendio, qui quidem labor non videtur venalis; alioquin diceremus quod omnes testes pro testimonio ferendo mercedem aliqualem capere possent; omnes enim quilibet qualem laborē sustinent in eo, & tamē pro hoc merces illis non debetur *d. cap. non sane 14. quæst. 5.* & sane sententia ista securior est, & tenenda, quam secure probat Bald. *in l. fin. pro fin. C. de fruct. & liti expens.* ubi scripsit, quod testibus debent expensæ refundi, sed non damnum temporis, quia litigantibus esset nimis onerosum, & allegat *dict. l. quoniam liberi, & quando §. sed cum oportet, eodem in. idem dicit Bald. in cap. 1. num. 2. de testib.* ubi loquitur de expensis qua facit testis in eundo, & redeundo, & stando causa testificandi quod potest recipere Felin. & omnes secundum*

id. num. 2. & subdit Bald. si testes ultra prae-
sentas expensas aliquid recipiunt non valet tes-
timonium eorū juxta text. ibi, nisi forte recipiāt
in compensationem operarū quas perdunt, quia
non debent facturā pro alieno cōmodo sentire,
& Bald. refert, & sequitur Felin. d. n. 2. & in expē-
dit & lucro cessante operarū idem tradit Sylvest.
in m. verbo. vestes n. 8. versicul. Quintum; apud
Regia ord. lib. 1. tit. 90. §. 29.

11 Sitamen contraria ad casum de quo lo-
 quimur, magis placeat, temperanda utique sic
 ut, ut non semper mercedem pro testimonio
 ferendo super juris articulo recipiat advocatus
 sed tunc demum, quando testimonij ejusdem
 causa studuit, laboremque subijt in perlegen-
 dis libris; alioquin, si sine labore de præsenti, de
 re quod jam noverat, testificatur testimonij
 premium recipere non debet, quod nec dam-
 num aliquod, aut lucri amissio, nec labor testi-
 monij causa impensus cōmendat, nec quidem
 præteritus studiorum labor cohonestat, cujus
 intuitu potest advocatus salarium recipere cō-
 silij absque labore in revolutione chartarum
 præstiti, ut tradidimus *sup. cap. 6.* nunquā vero
 dabitur ei, præteriti studiorum laboris intuitu a-
 liam ob causam assumpti, lucrum pro testimo-
 nio ferendo recipere; testimonij, namque actus
 natura sua venalis non est, sed gratuitus, d. cap.
 non lane, testum autem consilium vendere,
 advocato licet & jurisperito, *ut ibi & d. cap. non*
11. quest. 3. Et denique præteritus studi-
 orum labor ad exercendum advocacionis offi-
 cium præordinatur, & suscipitur ab advocato,
 quod pertinet, consilium dare in litis cau-
 sa; at vero ad ferendum testimonium studio-
 rum labor non ordinatur, & ideo receptum il-
 lus intuitu lucrum, absque ulla causa, & titulo
 receptum apparet, ita ut, non laboris merces,
 sed magis pretium testimonij, quod
 naturale non est.

12 Accedit in confirmationem, quod tradit
 Bald. *in c. 1. n. 2. in fin. de testib. relatus & secutus*
 Felin. *ibi num. 2.* nempe, quod spoliato à la-
 rocinibus in itinere, quod faciebat testimonij fe-
 rendi causa, damnum latrocinio illatum nō de-
 betur ab illo cujus gratia veniebat testimoniū
 ferentis, quod est de rigore justitiæ, dicit Bald.
 de decurialitate. (subdit ille) bene posset pro-
 pter accidens emendare damnum, nec infringetur
 testimonium, *l. inter causas §. non omnia ff. man-*
dat. cujus sententiæ nulla alia ratio est, quam
quia tale damnum nihil commune habet cum
testimonio, quod latrocinij, damnique ex eo
ferenti, causa efficiens non est, nec proxima, nec
aliquo modo considerabilis inspecta natura a-
ctus. idcirco tale damnum quod præter actus
naturam, & per accidens extrinsecū venit for-
matio casui est imputandū d. l. inter causas §. non

omnia, & refarcire non tenetur qui illum in tes-
tem nominaverat. Quæ sententia, ejusque ra-
tio idem, ac multo magis in casu nostro probat,
in quo de dāno non agitur, sed de labore qui in
cogitari testimonij causa susceptus non est, &
ideo testimonij labor dici nequit; conte-
quenterque præmium laboris non est quod
in casu isto juris perito datur, sed testimonij
pretium; quod à viro probo longe abesse de-
bet.

13 Quia vero de advocato in testem produ-
 cto sermo incidit, sciendū est, à proprio clien-
 tulo produci cū non possit *l. fin. ff. de testib. & ibi*
communiter omnes, c. ult. §. Patroni 4. q. 3. c. Roma-
na, de testib. lib. 6. tradit Perez in l. 2. tit. 19. lib. 2.
ordin. q. 9. ubi ad hoc dixit esse bonū tex. in c. in super,
de testib. & ibi gloss. Mascard. de probation. volum.
1. concl. 66. n. 1. ubi alios refert & late prosequi-
tur ampliat, & limitat, & post eum innumeris
citatis Farinac. in praxi de testib. q. 60. illat. 4. n.
155. cum sequent. & obiter Card. Tusch. practic.
conclusion. jur. tom. 1. conclus. 230. sub liter. A.
 Ab adversario vero produci, & cogi potest, ut
 tenet gloss. magna in d. l. fin. versic. *item quid,* quā
 sequuntur omnes ut tradit Mascard. *d. conclus.*
66. n. 9. Farinac. d. q. 60. n. 180. ubi plurimos
 refert, & tandem in fine ait, quod non solum à
 Doctoribus opinio hæc communiter est recep-
 ta, sed etiam quod contradictorem illius non in-
 venerit. Uterque autem Mascard. *scilicet, & Fa-*
 rinac. hoc tradiderūt pro limitatione prima ad
 regulam, seu conclusionem ab eis propositam,
 ac varie ampliatam, quod advocatus testis esse
 non potest pro clientulo suo in causa in qua ei
 patrocinatur, propter præsumptam affectionē,
 propriumque cōmodum saltem in causæ vic-
 toria consistens, atq̄ ita, dum propositam regu-
 lam limitant cū relatis ab illis, ut non proce-
 dat, quando advocatus producit ab adver-
 sario, plane sentiunt, in casu isto, à proprio
 quoque clientulo in eadem causa produci eum
 posse; quod nuncupatim in casu isto tradidit
 Hispan. Bovad. *politicor. lib. 2. c. 5. numer. 25.*
tom. 1.

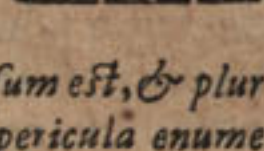
14 Ultimo, advocatum in auditorio pro de-
 licto alias cōmisso capi non debere, tradit Bo-
 vadill. *d. lib. 2. c. 14. n. 104.* ubi idem tradit de
 scholari in scholis, ex Rebuff. *de privileg. scholar*
privileg. 102. qui hoc de consuetudine servari
 testatur, & Clar. *in pract. §. final. q. 30. versic. in*
hoc autem proposito, & Tiber. Decian. 2. com. cri-
min. lib. 6. c. 20 n. 11. quos retulit Bovadill. qui
idē tradit de milite in exercitu, & de Doctore
in cathedra.

15 An autē privilegia Doctorum, advocatis
 cōpetant, quasi illis etiam indulta censeantur,
 tractat Didac. Perez *lib. 2. ord. tit. 19. l. 1. gloss.*
magna q. 3. ubi contrarias in hoc opiniones
 addu.

adducit, & ibid. in versicul. Dicendum tamen est, distinguit inter privilegia concessa doctoribus, quia doctores, & concessa illis, quia sunt in prælio literarū, ut illis non gaudeant, cum & ipsi militare dicantur, qua de re fuse agit Stephan. Gratian. *disceptation. forens. c. 186. num. 3. cum sequentib. tom. 1.* ubi pro affirmativa sententia plura adducit, quam, & communem refert ex Nat. *cons. 65.* quod in nostris supremæ curiæ consistorialibus advocatis, ut doctorum privilegio fruantur scripsit Martines à Costa *in annotationib. ad tractat. libellor. annotat. 54.* & illo citato Emman. Barbof. *ad ordin. Reg. lib. 1. tit. 48. §. 1.* & rursus idem Cost. *tractat. Domus*

supplication. anno 17. num. 10. & denique ex cœmuni doctorum sententia *in l. 1. ff. solut. matrim. tradit Menoch. de arbitrar. lib. 2. cas. 237. num. 4. 5. & 6.* doctori legenti in scholis concessa, etiam advocato concessa intelligi ubi te agit de fabro malleo obstrepente prope de muni professoris, an & quando ab eo expectari possit, similiter, & à scholastico, de quo Barbof. *l. 1. prope fin. & alij ibidem, Vbi Petr. Barbof. 7. part. illius leg. num. 54. versicul.* Amplius tunc, cum sequentibus quod & advocato quæ commune esse, tradit Menoch. *loco præme citato.*

C A P. XIV. S V M M A R I A.

- 1 *Dvocatvs in muneris sui exercitio, periculis multis est obnoxius, & non solum ab adversario, sed etiam à proprio clientulo periculum patitur in eo.*
- 2 *Advocatorum officium periculosum est, & plurima in illo specialiter occurrentia pericula enumerantur.*

- 3 *Potentium causæ periculiosiores advocato committuntur.*
- 4 *Honoris periculum patitur advocatus, victoriam causa, cuius victoriam clientulo promittebat, præsertim si plurimorum iudicum voto vincitur.*
- 5 *Rei familiaris periculum patitur advocatus.*
- 6 *Periculum aliud frequens, & damnum in susceptione, ac defensione injustæ causæ ignoranter.*

C A P. XIV.

De periculis Advocatorum.

1 *Mnes homines quandiu in hoc mundo vivimus vasa lutea portantes, periculis multis obnoxij sumus, secundum Apostol. 2. ad Corinth. cap. 11. Periculis, inquit, fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus; his inquam omnibus subiecti sumus omnes. Sed præterea quæ omnibus hominibus cœmunia sunt, specialibus alijs periclitamur, qui advocationis officium gerimus, tã circa corpus, & honorem, quam circa animã, quod magis pertimescendum est. In primis namq̃ periculum patitur causidicus ab ijs contra quos patrocinator, propter inimicitiam eorum inde non rarò ortam, præsertim si causa talis est, quæ pro merito sui exigat aliqua promere, atq̃ in mediũ scriptis proferre, quæ ad versarij opinionem ledant; sunt enim promenda licet ille ægre id ferat, cū ad ad cautæ victoriæ expediunt, non quidẽ malevolo animo, nec verbis contumeliosis, sed honestis quatenus fieri possit, ita ut dicenda nõ prætermittantur, quia teste Plinio, *lib. 1. epistolar. epistol. ad Cornel. Ta-**

citum, prævaricatio est transire dicenda prævaricatio etiã, cursim, & breviter attingere, quæ sint inculcanda infingenda, & repetenda.

Periculũ item non rarò in proprio clientulo subit patronus, præsertim si ille potens in terra sit & è numero eorũ quibus veritas odium patitur, si enim veritas dicitur ei quæ repugnat voci illius, odio patronum gratis habet, & efficitur inimicus illius, qui officium amici verè gessit, concinit elegans illud Euripidæon in tragædia Phæniarum.

*Quincunq̃ vaticinandi utitur arte,
Stultus est; si enim adversa significaverit,
Acerbus est illis, quibus vaticinatur;
Falsa verò præ misericordia dicens illis qui inter-*

*gant;
Violat divina. Phæbum hominibus solum,
Oportuit, prædicere futura, qui neminem metuit.*

2 *Peculiariora, itaque, quædam causarum patronis pericula imminenti, quod esse officium periculosum, dixit Bald. per tex. ibi in l. fin. ff. de inofficios. testament. Caietan. in summ. de advocatus, octo scribit pericula, quæ vocat, advocati, & procuratoris iniquitates, & Alberic in l. unic. numer. 7. C. de iussurrag. tab-*

quam locupletissimus defacto proprio testis, cui muneri advocacionis egregiam navavit operam, undecim, duodecim vero pericula possunt, quæ cõmuniter contingunt in ejusdẽ officio, & à quibus quantũ fieri potest, cavendũ est, quæ transcripta sũ matim hic sequẽntia sunt; primũ est, inquit, non subvenire in dilectabilibus personis quibus ex lege divina tenentur. Secundũ versatur in susceptione injustæ, & desperatæ causæ, tertiũ, cum advocatus partem, quam agnoscit, injustam causam foveat, ad transactionem inducit; quo periculo sæpe advocatũ implicati, scripsit Caccialup. tract. de advocat. 9. 4. n. 5. & de isto diximus supra Quartũ quando clientulus justam causam amittit patroni sui dolo, negligentia; vel imperitia. Quintũ quando obtinet injusta propter advocati cavillationes, & fallaces subtilitates. Sextum periculũ est in exactione immoderati salarii, aut susceptione illius. Septimũ, qua odium illius contra quem patrocinator injuste, merito incurrit. Octavũ est circa modum procedendi in causa, quia falsis intrumẽtis aut falsis testibus sciẽnter, vel falsas profert allegationes, aut motorias, frustratoriasque objicit exceptiones. Nonum est, periculũ inanis gloriæ, & ambitionis. Decimũ, ait Alberic est, quia vix invenitur aliquis advocatus, qui injuste per advocacione acquisita restituat. Undecimũ ponit, pro periculo reputatũ, vel saltem in advocato reprehensibile, in superfluo vestiũ ornatu. Ultimũ, quod periculolum, & detestabile vocat, est in semita justitiæ scienter deviare in decisionibus causarum, quæ illis cõmittuntur, cũ in eis advocati non sunt idq̃ timore, aut amore, precibus, aut precibus quod, inquit, cæteris horribilibus est. Hæc Alber. d. l. unic. n. 7. Caccialup. id. 9. 4. per tot. eundem periculorũ numerũ. posuit Alberic. per omnia locutus, præterquam in periculo undecimo, cujus loco posuit advocati precipitationem clientulo suadentis qualiter respondeat articulis positionibus, seu interrogationibus adversæ partis, contra veritatẽ, ut obtineat in causa. Ego addo periculolum aliud magnam, nec illud quidem infrequens, quod evenit cum advocatus qui justæ causæ patrocinator ad coadjuvandam eam articulos proponit, quos à vero deviare, cognoscit; periculolum, nãque est quod testes super eis interrogati, præcipitanter falso intentent, quod est grave peccatũ, & advocato quidẽ imputandum, qui ejus scienter præbuit materiam.

3 Et ultra prædicta, alia quidẽ nec parva, nec rara circũdant pericula advocatũ, quæ fortius instant, & urgẽt, cum causam agit alicujus potentis in terra magis quã de cælo solliciti; cæteriũ quia obedire oportet. Deo magis, quã hominibus, act. 5. cælũ magis quam terram attendant

advocatus in ipsa muneris sui exercitatione, ita ut nec metu potentis, aut amicitia ejus allectus à tramite justitiæ declinet, ut de Alipio familiari amico suo ait D. Augustin. *confession. lib. 6. cap. 10. sequentibus verbis, Erat, inquit, eotempore quidam potentissimus senator, cujus & beneficij obstricti multi, & terrori subditi erant: voluit sibi licere, nescio, quid ex more potentia suæ, quod esset per leges illicitum; restitit Alipius, præmissũ est præmissũ, irrisit animo, præsentia minas calcavit, miratibus omnibus in usitatam animã, quæ hominem tantũ, & innumerabilibus præstandi, nocendique modis ingenti fama celebratũ, v. i. amicum non operaret, vel non formidaret inimicum.*

4 Honoris etiã, ac rei familiaris subditus est advocatus, honoris periculũ subit, cum in causa succumbit, quam justam arbitratus clientulo suavit, & profecutus est: qui enim causa cadit, præsertim cujus victoriam animose, ac nimis confidenter promittebat clientulo, honoris sui periculo cadit; & multo magis, si non unius duntaxat judicis, sed plurium voto vincitur, quia judicium quod plurimorum sententijs confirmatur, integrum est, ut dicitur in *cap. prudentiam, ad fin. de offic. & potest. jud. deleg. & Proverb. 11. Salus autem, ubi multa consilia, & iuris 24. & est salus ubi multa consilia sunt, & pro pluribus præsumptio est, gloss. in c. 1. verb. racionabiliter, de his quæ sũt a maior. part. capitul. tradit Afflict. decis. 1. n. 4 & 5.*

5 Ad rei familiaris autem periculum, seu dånnum pertinet decisio *tex. in l. post legatum §. sunt qui putant, junctã gloss. ibi ff. de his quibus ut in dign. ubi advocatus qui acculatore testamenti patrocino suo juvat, relicta sibi in illo perdit. licet decisio *tex. in l. fin. in princ. ff. de inofficioj. testam. ubi per contrarium, filius postulans pro legato alteri relicto in testamento paterno in quo ipse exhæredatus reperitur, eo ipso querelæ jus amittit; per quem *tex. dixi ibi Bald. quod officium advocati est officium periculolum & quod est mirũ quomodo processus cum alicui. Simile est, quod in causa retractus tradit Tiraq. de retract. lignagier. §. 1. gl. ff. 9. n. 263. cum duobus sequentibus. & periculolum esse dicunt alij citati à Burg. de Pace in proem. leg. Taur. n. 385. versiculo prætereo, qui n. 390. hoc inde evenire, ait, quia circa maiora veriamur, c. quiescamus, 42. dist. quod ad laudem muneris cõfert. Quarit vero idem Author d. proem. n. 217. an advocatorũ officium, animæ periculosũ magis sit quã officium judicum, aut & contra, qua in re diversas se vidisse sententias, ait propriam ediffere omittens, scripsit tamẽ ex judicum defidia, aut imperitiã graviera litigatoribus damna obvenire quam ex patronorum imperitiã, aut inertia; quod libens fateor, nõ tamen inde sequitur, periculops esse animæ judicum officium,***

quam advocatorum, iudicem enim qui utriq[ue] constitutus litigatori est, non ita facile alter ex eis prece, aut pretio tentare audet, ut à recto deviet tramite, rursus salarii muneris sui recipit à publico, quibus non fraudatur per semitam iustitiæ incedens; quod & illud in advocatis longe aliter se habet; idcirco si fas est dicere, pluribus, eorum officium, peccatorum tentamentis, periculisque obnoxium esse, reor.

Cæterum, non in illis tantum quæ rarò accidunt, rei familiaris damnum consistit, sed in alijs crebro paupertatis periculum, & incòmoda patitur advocatus, quod multi experiuntur, & etiam qui in literaria disciplina plurimum profecerunt, præsertim quibus veritas magis amica est quam Plato; ut ita ad rem, quam experientia novimus, probatione alia opus non habeamus: de qua jam diu, Hippolyt. ut expertus ipse, vir apprimè doctus conquestus valde est incalce repetitionis *rubr. de fidejussor.* ubi inter alia scripsit, doctor. & jurium professores deterioris esse conditionis omnibus alijs artificibus, nam Cerdones, barbitonfores, araminatores, & similes ex labore & artificio suo communiter vitam ducunt, & ex sudore suo vescuntur pane suo, ut experientia rerum magistra docet: doctores autem, subdit, & jurium professores fame pereunt, & ad nullum pretium jam iam reducti sunt, & post aliqua, *Vere*, inquit, *patienter hæc, & maiora tolerabimus, si ante oculos sententiam illam D. Hieronymi habuerimus, quæ dicit, quod facile contemnit omnia, qui cogitat se moriturum, &c.* Ego addo, quod qui pauperem vitam agit in numero isto propter iustitiã, calumniosis, s. injustisque litibus patrocinium suum justè denegans, non solum patienter vitam pauperem, ejusq[ue] incommoda tolerabit, sed hilati etiam animo gaudens, & exultans, quia merces ejus copiosa est in cælo, & quia melius est modicum iusto super divitias peccatorum multas. *Ps. 36.*

6 Ultimo inter alia advocatorum non contemnenda pericula, unum est, quod etiam nolentes atque inviti hominum calumnias viriliter læpe defendunt, multumq[ue] temporis, & studij in patrocinium earum impendunt, falsa facti narratione sibi proposita, aut etiam (quod non rarò evenit hoc & illud) juris ignorantia decepti; quo calu etsi non peccent, propter iustæ ignorantia causam, tempus tamen, & studium suum male impendunt, quia in calumnijs hominum impendunt, quæ undiq[ue] nos circūdant; unde illud, quod quotidie ad nonam canit Ecclesia, *Redime me a calumnijs hominum, ut custodias mandata tua,* quotidie atq[ue] etiã septies in die in ore nostro tanquã frequēs ac peculiaris nostra Dñi deprecatio reperiri debuisset, simul cū illo præcedētis immediate versicul *Et nō denominetur mei omnis injustitia. Psalm. 118.*

CAP. XV.

SUMMARI A.

- 1 **V**irgo Maria advocata apud Filium, Filium apud patrem, Virginis patrocinio advocati maxime egent.
- 2 Impij advocati loquendi facultatem amittunt & in eo qui punitur, in quo deliquit. d. num.
- 3 Iudicium particulare de advocato in mortuoculo, Virgine Mariæ patrocinante contra diabolum accusantem.

CAPUT XV.

De Advocato advocatorum.

Advocatū habemus apud Patrem Dominum Iesum filium eius Benedictū, Advocatū apud Filium V. M. Matrem eius Clemētissimam, de primo testis Discipulus quē diligebat

Advocatus ipse Dñs Iesus *epistol. 1. c. 2.* & tenet quia verū est testimoniū ejus. Secundum prædicat sancta Ecclesia Advocatæ ipsius titulus nosque necessariū patrocinium excitat clientulus ejus bonus & fidelis, cultorq[ue] insignis D. Bernard *in serm. de Nativ. ejusdem Virginis col. 3.* loquentib. verbis, *Ad Patrem verebaris accedere, si auctu territus ad foeta fugiebas; Iesv tibi dedit mediatorē Quid nō apud talē Patrem Filius talis obremat. Exaudietur utiq[ue] pro reverentia sua Pater enim dicitur Filium. An vero triptas & ad ipsū. Frater tuus est, & caro tua, tentatus per omnia absq[ue] peccato, misericors heret. Hunc tibi fratrem Maria dedit. Sed forsam & in ipso maiestatem vereare divinã, quæ licet factus sit homo, manserit tamē Deus. Advocatus habere vis, & ad ipsū? ad Mariã recurre, pura siquidem humanitas in Maria, nō modo pura ab omni taminatione, sed & pura singularitate natura. Nō dubius dixerim, exaudietur, & ipsa pro reverentia patris exaudiet utiq[ue] Matrem Filium, & exaudiet Filium Patrem Filioli, hæc peccatorū scala, hæc mea maximo fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim? potest non audiri, aut repellere, aut sustinere repulsam, non audiri aut non audiri filius potest? Neutrū piano. Hæc meo filius Abbas loco suprascripto, qui alio in loco nempe, de modo bene vivendi ad Sororē Iulianam de iudicio loquens *serm. 71. ex D. Isidoro, Nabalus*, inquit; *homo est sine peccato, nec quisquã secutus esse potest de Dei iudicio, cū etiã de otrosis verbis redanda sit ratio, & post aliqua, si in iudicio omnino**

mentis Dei, justus securus non erit, quid de nobis peccatoribus erit? Si ad examen districti judicis nec justus in die illa qui quotidie multiplicamus peccata nos? Si in die judicij vix salvabitur justus, nos qui mirabilia peccata fecimus, in die illa ubi apparebit? Hæc sanctus idē Abbas Tantæ ergo Advocatæ patrociniò multum egemus omnes, & præsertim qui officium advocacionis gerimus, quod multis periculis obnoxium est, ut dictum est sup.

2. Et est notandum aut etiã contremiscendum, quod scripsit glossa nostra in §. *item surdus verb. mittunt, inst. quibus nõ est permiss. facer. testamēt.* ubi dicit, quod impij advocati loquendi facultatē amittūt, ut in eo puniantur in quo deliquerūt, c. *litteras de temp. ord. c. pastor. de jur. Patron. de immunit. Eccl. cū similibus: quia per quæ quis peccat, per hæc torquetur: quod Azeved. l. 2. n. 7. tit. 16. lib. 2. recop de mortis tempore intelligit: ait enim, quod solent advocati causas injustas defendentes, tēpore mortis, Deo permittente, linguã & vocē amittere, ut in eo puniantur, in quo deliquerūt, secundū *glos. d. verb. mittunt*; atq̄ ita eveniet, ut qui pro alijs faciēdo multiloq. postulaver. in judic. quandiu vixerunt, pro se eloqui non valeāt corã justo judice apud quē adversarius noster diabolus de multis nos instāter accusat. tanquam multorum criminū reos. Et quidē de unoquoq̄ secundū opera illius particulare judiciū fit, cujus judex est justus. Acculator astutus, dirus & inflexibilis, nõs infirmi, præsertim in artic. mortis constituti, levitiam in se considerata, ut est amarissima pænitentia, & omisio vitæ animalis humanæ, est naturaliter formidabilis & horrenda: sed formidabilior multo & horribilior memoria eorum quæ post eam sequuntur, & *si ceciderit lignū ad Austrū, aut ad aquilonē in quocunque loco ceciderit ibi erit Ecclesiastes 11.* Nec esse est ergo, ad salutem Advocatæ patrociniū recurrere, quam judex bene audit, & nos illa clementer exaudit, & Adversario nostro qui nos accusat, terribilis est ut castrorū acies ordinata.*

3. Incipit, itaq̄ judiciū astat Accusator sollicitus, & iracūdis, sciens quia modicū tempus habet, juxta illud *Apocalyps. 12. Væ terræ, & mari quia descēdit Diabolus ad vos habens triã magnam, sciens quod modicū tēpus habet.* Iustitiã sibi a justo judice ministrari instanter & instantissimè petit, quia in multis deliquimus, de quib. accusat. nos Advocata nos excusat humana imbecillitate proposita, quæ judicē ipsum nõ latet, quoniã ipse cognovit figmentū nostrū. Replicat diabolus de malitia peccatorū nostro ū & malitij, ait non fore indulgendū secundū leges, quas sibi contentiose postulat, servari à justo ipso judice, per quem legū latores justa decernūt. Et

cū de advocato judiciū agitur, magis instar, exculationē à peccatis suis non habere, asseverās, eū qui literas didicit, quibus dum alijs palā vitæ suæ tempore consulere profitebatur, sibi ipsi consulere non studuit, sed vitā ipsam lucris inhians perdebat, si inquit. servus ille qui creditū sibi talentū abscondidit, & cū illo negotiatus non est, ut servus nequam justē damnatus est, quanto magis eadem damnatione dignus est, qui ne dum talentis sibi creditis negotiatus haud quaquam est, sed sciens, prudensque male negotiatus est? Præsertim, qui quæ male injusteque lucratus est, non restituit unquam; at secundum juris regulam; peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.

Versuti criminationes Advocata advocatorum repellit, excipiens, non licere ei, qui maligne semper agit plenus malitiã, alterius malitiã incusare cum secundum leges nemo possit, mores quos in se approbat, alteri improbare: præsertim, cum omnis malitiæ caput, & author, versutus ipse sit, per quem illa intravit in orbem terrarum, quæque ille hominum genus infecit; ex quo sceleris sui redemptor habere non meruit, nec veniam, quia nemine instigante, sed malitia sua propria deliquit quod longe aliter in homine reperitur, qui & fragilis naturæ est, & Maligno ipso instigante lapsus est; atque idcirco, quasi minor reputatus propter naturæ imbecillitatem, fragileque consilium adversarij dolo deceptum, Domino miserente, in pristinum salutis statum restituitur in quacunque hora ingemuerit. Et quanvis humanarum literarum peritia, donum Dei fit ad illuminationem intellectus, quo qui accepit, prospicere sibi in melius deberet, natura tamen eadem temper est, lutea vasa portans. Idcirco, concludit prudentissima Advocata, despertandum non esse clientuli sui ingeniscentis ad Dominum salutem, propter objectum ab adversario peccatorum antea vitæ malitiã, qui potius, quia malignus ipse ab antiquo est, & malitiæ dux, & doctor, edoctam ab eo malitiã accusans, audiri non debeat.

Quod vero objicit de male lucratis cum adversaræ partis detrimento, at sive etiam propriæ aliquando propter injustam causam scienter susceptam, aut calumniose dilatatam, aut propter maiora, quam tas esse, exacta salaria, mundi Patrona eludit, ego, inquiens, patrociniò meo præstosum omnibus invocantibus me in veritate, advocata sum enim humani generis, atque officium hoc meum gravissimum quidem mihi pro ho-

hominum salute, nemini illud imploranti denego: sed in veritate non implorat, qui præteritæ vitæ peccata, pro quorum venia illud implorat, verè non plorat: non plorat autem, sed magis sibi complacet in illis, qui quod acquisivit injustè, pertinaciter retinet, ita ut nec ultimo elogio veris dominis, aut, si illi ignorantur Domino dominorum in pauperum suorum persona restitui mandet, cum restituendi facultatem habeat: nec enim absque satisfaciendi animo vera pænitentia est, sed simulata, quæ non commovet. Advocatam, nec judicem fallit. Quare, si quis talis est, væ illi, quia reus est judicij, in quo id gehennæ usque ignem juste acculatur, nec Advocatæ fruitor patrociniis, cui separatim non exhibet, sed justis iudicis sententiam infelix expectat, paratam secum executionem ferentem, à qua non liceat provocare. De hoc, itaque, cura mihi non est, qui cum sui ipsius curam non habeat, patrociniis meum non curat quod libenter & nunquam frustra illi impendo, quem peccatorum suorum vere pænitet, isque in causa sub tali patrociniis victor gloriose evadet. Vadat retro Satanas.

Ille haud quaquam iudicio cedens acrius instat, arguit, & redarguit, & quæ aliquando oblivione ipsius Resopita crimina optabat ne pænitentia deleverentur, aut, ut humana fragilitate commissa parvi pendenda fore, fallaciter insinuat, ut quasi levia pro neglectis haberentur, nunc iterum atque iterum, & sæpe sæpius ante mentis oculos illi proponit, & cum ipse turpis sit, & abominabilis in omnibus vijs suis, turpitudinem eorum, & abominationem criminatur, hac astutia intendens, desperationem divinæ clementiæ in genere, qua & Fratricidam primum & Proditores maximum Regno suo mancipavit. Ex diverlo prudentissima virgo adjuvat pusillanimum, mentem excitat, spem suadet, Fratricidæ illud, *Maiores sunt iniquitates meae, quam ut veniam merear*, ut detestabile, & super alia odibile. Deo crimen fugiendum omnino esse, benigne adhortans, quoniam misericordia Domini maior est, quam iniquitas hominum, qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur, & vivat, & miserationes ejus super omnia opera ejus.

Clamat, & preclamat Accusator, non miserendi, sed iudicandi tempus esse, vociferatur, scriptum est, ait, in libro psalms, quia Dominus amat iudicium Psalm. 36 & iterum, *& honor Regis iudicium diligit*, Psalm. 98 & Exod. 23. *Pauperis quoque non misereberis in iudicio*. Rursus sanctissimæ Advo-

cata objicit non debere patrociniis sumere sic sedulo illi impetrari, qui cum advocatus ipse esset, alijs pigrè patrociniatus est, contra alios iniquè, causæ pauperum non inarabant ad eum, miserabiles personas cum cessant filij, patrociniis ve causa accumbes tunc vultu despiciebat, & corde inimicitias replebat à se; potentium vero, & pecuniarum negotia quærebat, ambiebat, & absque delectu agenda suscipiebat. Porro secundum leges, non debet advocati gratia se beneficio frui ille, qui dum munere fungebatur, alijs bona nulla eo faciebat, alijs contra legem advocatiis mala multa alijs inferebat. Objectam sibi impediendi exceptionem irridet Dominus, quia non pro iustis, sed pro peccatoribus constituta est advocata ab eo, qui non venit querere justos sed peccatores: ijs, ergo, inquit, patrociniis meum justè impendo, qui invocant meo, et que egent, pro eis libens postulo coram te o Fili mi, iudex optimè, juxta verbum illud tuum, *Non est opus valentibus medico, sed imbecillis habentibus*, Matth. 9. Quod vero scriptum est, *quia Dominus amat iudicium*, bene Regis iudicium diligit, transeat, inquit sed eodem Rege eodem in eodem libro scriptum est Psalm. 32. *Diligit misericordiam & iudicium misericordia Domini plena est terra*, & iterum *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*, Psalm. 100. Et sanè in iudicio isto justitia iudicis, & misericordia ejus Serorizant, & pari passu ambulant, quando in asumptis carnis mysterio misericordia, & veritas conviaverunt sibi, justitia & pax osculantur, & ita peccator qui misericordiam Domini respicit, & ad eum ex toto corde suo conversus est, in justitia illius liberatus particeps ejus factus, juxta quod Psalmographus ait, *in iustitia tua libera me*. Psalm. 30.

Obmurmavit Inimicus non habens unde quid responderet, stridet, dentibus suis fremit, & tabesceat desiderium suum perire videns, ac sententiam sperare non valens pro confusione sua retrorsum abijs. Et juxta quod scriptum est Apoclypt. 12. *Propheta est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat eos ante conspectum Dei nostri die, ac nocte: & ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, & propter verbum testimonij sui: & non dederunt animas suas usque ad mortem propter verbum testimonij sui, & qui habitatis in caeli, & qui habitatis in terra. Iudex, & pulchro hilisque ore, ac fronte benigna illa riaridens absolutoriæ sententiæ profert, gaudent Angeli, collaudant Filii Dei, ac Beatissimæ ejus Genitricis peccatorum Advocatæ de causæ victoria congratulantes.*

lantur : & quidem gaudio magno gaudent, quia gaudium in cælo super uno peccatore poenitentiam agente, plusquam super nonaginta novem justis qui non indigent poenitentia, Luc. 15. Qui vero paulo ante mille insidiatoris tentamentis agonizabatur, mille pericula passus Diabolo instigante, mox in tuto est, societati civium supernorum adjudicatus sub Virginis patrocinio. Tuum ergo, nos patrocinium imploramus, ò clementissima Advocata nostra, peccatorum Advocata, Advocata advocatorum, nos qui eo ege-

mus. Et quidem advocationis tuæ erga nos officio, officioso valde nobis, multum egemus, qui nostrum erga alios cum periculis multis agimus, atque utinam cum multis criminibus non ageremus; veruntamen adjuvatu nos, Virgo potentissima, & liberati erimus: suscipe nos sub patrocinio tuo, & salvi erimus. Sub tuum præsidium contugimus sancta Dei-Genitrix, nostras deprecationes ne despicias in necessitatibus, sed à periculis cunctis libera nos semper, Virgo gloriosa, & Benedicta.

FINIS LAVS DEO,
AC BEATISSIMÆ VIRGINI MARIÆ,
Advocate Advocatorum.

I N D E X

ONNIUM QUÆ IN HOC VOLUMINE continentur.

A

Ctio quæ contra judicem cõ-
petit propter culpam illius ad
hæredes non transit illo præ-
mortuo antequam cum eo lis
cæpta sit; secus in actione cõ-
tra advocatorum cap. 5. num.
46. vers. hinc etiam venit.

Advocatorum necessarium in republica cap. 1.
num. 1.

Advocatorum officium nobile cap. 1. num. 2.

Advocatorum officium meritorium valde est
apud Deum, cap. 1. num. 4.

Advocatus esse non potest qui literarum peri-
tiam non habet, cap. 2. n. 2.

Advocatus duorum annuatim salariatus alte-
rum contra alterum juvare non potest cap.
3. num. 6.

Advocatus accusans testamentum relictum si-
bi in illo amittit tanquam indignus cap. 3.
num. 7.

Advocatus inimicitia causa repelli potest à
postulando contra adversarium, cujus est
inimicus cap. 3. n. 8.

Advocatus unius partis pro altera in eadem
causa postulare nequit, & contra faciens gra-
viter punitur cap. 3. num. 9.

Advocatus unius in prima instantia non potest
contra eum esse in causa appellationis cap.
num. 10.

Advocatus in causa principali pro uno impune
contra eum patrocinari poterit in causa li-
quidationis finito principali cap. 3. nu. 11.

Advocatus qui in possessorio alteri patrocina-
tes est potest contra eum in petitorio patro-
cinari de honestate tamen debet se abstinere
cap. 3. n. 11.

Advocato licet iudice jubente priore derelicto
clientulo alteri contra eum postulare cap. 3.
num. 12.

Advocatus in causa nõ potest postea in eadem
esse iudex cap. 3. n. 15.

Advocatus qui moralem profiteretur disciplinã
bene moratus esse debet cap. 4. n. 1.

Advocatus juris peritus esse debet quantum

exequendo muneris possit, & alias peccat
& clientulo ad interesse tenetur, cap. 4. n. 2.

Advocatum docet vox gloriosa & declaratum
quæ intelligatur gloriosa vocis appellatione
cap. 4. n. 4.

Advocatus in scriptis suis à convicijs se abstinere
debet, & proferenda non debet tacere nec
ita brevis locus esse debet ut prætermittat
dicenda cap. 4. n. 4.

Advocatus in causa non potest postea in eadem
iudex esse cap. 3. num. 15.

Advocatus etiam post susceptum à se, & cap-
tum negotium potest legitima interveniente
causa ab eo discedere clientulo innito sed
nec tunc partem adversam juvare, & licet
cap. 5. num. 9.

Advocato mortuo intra annum pro quo sala-
riatus erat residui temporis salarium non cõ-
solutum hæredibus illius non debetur cap. 7.
num. 4. quod Bartol. sententiam DD. cõ-
muniter sequuntur refertur d. cap. 7. nu. 5.
aliquorum rationes referuntur ad commu-
nem sententiam secundum quam mortuo
advocato aut alias in edito totius litis sala-
rium debetur, num. 6. Confutantur ratio-
nes specialitatis ad lacrandum salarium mor-
tuo advocato ab alijs assignatæ n. 7. & 8.

Advocato nunquam licet quantumvis iustam
causam tueatur mendacio uti ad victoriam
illius cap. 10. n. 15.

Advocatus contra privatam suam conscientiam
postulare non licet Iudex tamen secundum
probata in actis iudicare tenetur, differen-
tia ratio inter utrumque assignatur, cap. 10.
num. 12.

Advocati impij loquendi facultatem amittunt
& in eo quis punitur in quo delinquit cap.
15. num. 2.

Advocatus officium suum roganti impertire
debet, & cogitur invitus cap. 5. num. 1.

Advocatus officium aliquando simpliciter, &
absolute autoritate publicum est Et le-
gitimam excusationis causam præstat mul-
titudine negotiorum, & in capone hospiti-
um multitudo, cap. 5. n. 8.

Advocato non licet derelictæ à se partis in
causibus

R E R N M.

- casibus permisis secreta adversario revelare, cap. 5. n. 10.
- Advocatus pro testimonio requisitus commissis sibi secreta manifestare non potest; sed potest, & debet, judici interroganti amphibologicè respondere, ibidem.
- Advocatus factus pupilli tutor postulare potest pro eo in causa, in qua alteri contra pupilli patrem patrocinebatur, cap. 5. n. 11.
- Advocatus postulare pro se potest adversus clientulum suum, si adversario illius successit, & intelligitur in utroque casu, quando iusta est postulatio, ibidem.
- Advocatus in casu quo pupillo suo contra pristinum clientulum patrocinari potest, secreta sibi à priore commissis revelare nequit, & duob. numer. sequentib. Et intelligitur l. final. ff. de postuland. d. n. 12.
- Advocatus qui causam perdidit propter juris ignorantiam quod alij ejusdem muneris professores communiter icicunt, ut de lata culpa clientulo tenetur, cap. 5. n. 21.
- Advocatus de levi etiam culpa clientulo tenetur. c. 5. num. 22.
- Advocatus non tenetur de culpa levissima, & quæ sit levissima traditur, & ex communi oridictorum resolutione qui lata, qui levem, qui levissimam præstare teneantur.
- Advocatus qui gratis patrocinebatur solius clientuli gratiæ susceptio negotio, de lata solummodo culpa tenetur. Et quid in depositario, & commodatario, cap. 5. n. 27.
- Advocatus omne damnum culpa sua illarum, cum de illa tenetur, resarcire debet, iudex non sit, sed ad Magistratus arbitrium satisfacit, & differentiæ, ratio assignatur, cap. 5. num. 36.
- Advocatus omne damnum culpa sua illatum, in anima iudicio resarcire non tenetur, quâdiu illi de contraria clientuli voluntate non constat, cap. 5. n. 37.
- Advocato, errorem suum corrigere, quando liceat, cap. 5. num. 41.
- Advocato salarium patrociniij sui justè debetur, & à clientulo exigi potest, cap. 6. n. 1.
- Advocato cum stipendium debeatur pro consilio præstito absque præsentis studij labore, traditur; & contrariæ opiniones bimembri distinctione concordantur, cap. 6. n. 2.
- Advocati quæ actione, & remedio juris salaria sibi debita petere possint, cap. 6. n. 3.
- Advocatus gratis pauperi patrocinari tenetur, cap. 6. n. 4. idem in iudice, notario procuratore, & medico traditur, quod gratis pauperibus sua ministeria exhibere teneantur, & num. 7.
- An advocato in causa pauperis de publico salarium dandum sit, cap. 6. n. 5.
- Quando advocatus sub reatu mortalis culpæ gratis pauperi patrocinari debeat & de copiosa apud Deum mercede patrocinantis pauperi absque pecuniario quæstu, c. 6. n. 7.
- Si advocatum dives, & pauper simul conveniât patrociniij ferendi causa præferendus est pauper, cap. 6. n. 8.
- Advocatus causam suam per se in iudicio defendens an patrociniij salarium ab adversario in litis expensis condemnato habere debeat c. 6. num. 10.
- Advocato an totius litis salarium debeat illa finita per amicabilem partium transactionem cap. 6. num. 13.
- Advocatus morte præventus, ante captum negotium & præstitum consilium ad illud non lucratur salarium tamen si fidem præferendo patrociniio clientulo astrinxisset cap. 7. n. 15.
- Advocatus annuo stipendio conductus ante finitum annum moriens residui temporis non lucratur & contra communem, & intelligitur l. post duos C. de advocat. divers. iudicior. cap. 7. n. 16.
- Advocato, aut procuratori non licet pacisci cum clientulo de cora litis pro salario, & talis pactio non valet, & advocato eam ob causam munus interdicitur, cap. 8. n. 1.
- Advocatus injustam causam defendens mortaliter peccat & ad restitutionem damni tenetur & quanvis ab initio justam putet, si postea agnoscat injustam deserere tenetur, cap. 10. num. 1.
- Traditur casus, in quo advocato, qui injustam esse litem in ultimo ejus termino cognovit in illa juris allegationes ad quas est assumptus proferre licet absque labe criminis, cap. 10. num. 2.
- Advocatus clientulum suum injustam causam sustinentem ad transactionem cum adversario faciendam non potest inducere, nec id contulere ei licet, sed ut ab injusta lite discedat, cap. 10. n. 3.
- Advocatus transactionem consilium potest clientulo quando causa in foro animæ justa est ex parte illius tamen secundum jus fori injusta sit, cap. 10. num. 4.
- Advocatus postulans in causa contractus in quo adversarius lationem ultra dimidiam passus est non peccat idem postulans pro spoliato in causa spoliij quanvis res illius non sit ibid. ver. & simile est, cap. 10. n. 8.
- Advocatus patrocinando causæ justæ in foro exteriori propter incipiam probationum, qui tamen de veritate in contrarium concilius est peccat, cap. 10. n. 9.
- Quando licitum sit advocato iusta declinandi iudicij causa exceptione vti in causa injusta, cap. 10. n. 13.

I N D E X

- Advocatus justā causam tuenti moratorijs exceptionibus, & cavilationibus ad eludendū adversariū non licet d. cap. 10. n. 15. & vide n. sequentib.
- Advocato cavilationibus uti licet, in causa justa quādo de justitia illius certo cōstat, c. 10. n. 16
- Advocato non licet mendatio uti ad impetrādam delinquenti securitatis cartā, c. 10. n. 19
- Et an tale mendacium mortale temper peccatum secum terat, cap. 10. n. 20. & 21.
- Advocato nunquam licet clientulum instruere in facti responsionibus contra veritatem, cap. 1. num. 22.
- Quæstio de avvocato qui multitudine cliētorum impeditus actu processus retinet ultra statutos à lege terminos an & quando peccat cum restitutionis onere bimembri distinctione resolvitur, cap. 10. n. 26.
- Advocati invicem legibus non probis certare debent, cap. 11. num. 1.
- An advocatus unius partis ab altera rogatus de patrono cui causam suam committat cōsultere ei possit quem adeat patrociniij causa, c. 11. n. 2. & 3.
- Advocatus in causa criminali pro accusatore pæna sanguinis secuta irregularis efficitur, cap. 11. num. 4.
- Traditur qualem se vultu gestu & lingua exhibere debeat advocatus, & quod iudicibus divino, & humano jure debitus est honor, cap. 12. n. 5.
- Advocati militibus comparantur in jure non tamen arma portant, cap. 13. n. 1.
- Advocatus pro debito ex civili causa contracto non tenetur ultra quam facere potest sicut nec miles nec clericus, cap. 13. num. 3.
- Advocatus pro civili debito non est incarcerandus sicut nec cælestis nec armatæ militiæ milites incarcerantur nec tali privilegio renūtiare potest advocatus quod & alia advocatorū privilegia male moratis non competere traditur ex cap. 13. n. 4.
- Advocatis competunt privilegia nobilibus indulta, cap. 11. n. 9.
- Advocatus an testimonij causa super juris articulis mercedē laboris in studio impensū recipere possit, cap. 13. n. 10. & 11.
- Advocatus pro clientulo sui in testē, produci nequit nisi in casu in quo ab adversarij producitur à quo cogi potest ad ferendū testimonium, cap. 13. num. 13.
- Advocatus pro dilecto alias cōmisso in auditorio nō est captandus nec scolaris in scolis, cap. 13. n. 14.
- Advocatus in muneris sui exercitio periculis multis est obnoxius & non solū ab adversario sed etiā à proprio clientulo periculum patitur in eo, cap. 14. n. 1.
- Advocatorum officium periculosum est, & plurima in illo specialiter occurrente pericula enumerantur, cap. 14. num. 2.
- Traditur casus ex Bart. doctrina in quo advocati, & medici officiiū gratis impendentes de levissima tenentur, c. 5. n. 29. & seq.
- Agrimensor etiam si mercede recepta operam præstet de lata solummodo culpa tenetur, cap. 5. n. 28.
- Contra amicum postulare licet avvocato sed non decet, cap. 3. num. 16.
- Contra amicum vel pro inimico postulare advocatus cogi nequit, cap. 3. n. 16.
- Appellans, & advocatus illius ab injurijs rebus in appellatione abstinere debet, & nō reputatur injuria si dicatur sententiam iusticiam iniquam esse & injustam, cap. 12. num. 2.
- Argumentū de feudo ad emphyteusim, & cōtra non valet data disparitate, c. 3. n. 4.
- Arma militū cōmuni jure capi nō possunt pro executione rei judicatæ etiam si non ad bona alia c. 13. n. 8. idē dicendū in libris advocatorum etiā stante jure nostro reg. s.

C

- Carcer non pæna sed custodiæ causa inventus est & de definitione illius, &c. Etymologiae, & differentia inter jus civile & pontificium cap. 10. num. 21.
- Caupo seu stabularius tenetur hospites recipere, c. 5. n. 5.
- Cauponē multitudo hospitū excusat, c. 5. n. 8.
- Causa dubia licitè & cōscientia illæsa ab avvocato defendi potest in illa tamē calumniosis exceptionibus uti non licet, cap. 10. n. 17.
- In causa de cujus justitia certo constat advocatus moratorijs & cavillosis exceptionibus uti potest etiam si solū differendæ litis animo, & intuitu utatur nec ad causæ victoriā illæ conducant dūmodo abstineat à mendatio c. 10. n. 17. vers. alter casus num. 18.
- Quod Christus Dominus advocatus dicatur erga patrem, vide litera D.
- Clericus an possit advocare, c. 2. n. 5. in fine.
- Clericus contra ecclesiam à qua beneficiū obtinuit vel in qua est beneficiatus advocare nō potest, & alias beneficio privatur, c. 3. n. 2. limita in propria vel parentis causa.
- Clientulus cui advocatus gratis impendit an præstiti sibi patrociniij salariū ab adversario in causa victo exigere queat, cap. 6. n. 9.
- An clientulus qui salario debito advocatū suū fraudavit exigere illud possit in calculo expendarum, cap. 6. num. 12.
- Convitatores iudicum tam circa rem ad mōnus eorum pertinentem quam illud non attingentem puniuntur, cap. 12. n. 4. 5. & 6.
- Consuetudo quod advocatus juret pro singulis causis

R E R V M.

causis sub patrocinio suo susceptis si alicubi est improbat, c. 10. num. 6.

Contingente casu in persona advocati per eum non stetisse dicitur quominus operas praestaret ut totius litis lucretur salarium & specialitatis ratio assignatur ad intellectum l. 1. §. divus ff. de var. & extraord. cognit. c. 7. n. 14
 Culpa, alia lata, alia levis alia levissima, & de lata tenentur omnes qui de dolo tenentur cui illa cōparentur, cap. 5. n. 17. & vide litera L.

D

Definitio levis culpae à Bart. assignata cū differentia inter illam & levissimam culpam, cap. 5. num. 23.

Depositarius suscipiendo deposito se offerens de levi an de levissima etiā teneatur, c. 5. n. 30.

Divus Ambrosius causas Rab. Romae per undecim annos peroravit, cap. 1. n. 5.

Divus Hieronymus fictis se litibus exercebat munus agere intendens & de Sancto Theophylo maris scholastico ibid.

D. Phylogonius advocati munus gessit, & de illo ad Episcopalem dignitatē assumptus est Antiochia, & de prerogativa antiochianae cathedrae, cap. 1. n. 6.

De Divo Ivone qui etiā advocati munus egit, & quod plures alij laudabiliter idē munus, & quod advocati appellantur honorati & salarium illis debitum honorum nuncupatur, cap. 1. num. 7.

Dominus Noster Iesus Christus advocatus justus pro nobis apud patrem, quem continuo pro nobis interpellat, c. 1. n. 8. & quomodo justus pro injustis ibidem vers. sed dicit aliquis etiam cū in mortali hac vita Dominus ipse, & Beata Virgo advocacionis munus exerceverunt, cap. 1. n. 10.

Dominus noster Iesus Christus pro inimicis suis, & crucifigentibus se advocati munus apud patrē peregit c. 1. n. 11. & pro inimicis postulare à iudice cōpelli nemo potest, n. 12

Dominicis diebus & alijs festivis in honorē Dei an liceat studere media sententia quae, & cōmunis est probatur tradens in licere quando studiū principaliter lucri causa non suscipitur sed ad illuminandū intellectum aut ad aliorū commodum, c. 4. num. 10.

Dominicis diebus, & festivis alijs in honorē Dei non licet advocato ijs incubere quae ad munus suum pertinent proprii lucri causa nec multitudo negotiorū eum excusat quando per alios aequè idoneè expediri illa possent tempore habili, cap. 4. n. 11.

E

Emphyteuta contra dominū à quo emphyteusim recepit postulare pro alio impune potest, c. 3. n. 4.

F

Filius familias advocatus in ijs quae advocacionis ministerio acquirit quasi castrensis peculij privilegij fruitur, c. 13. n. 2.

G

Gratis advocati patrocinio utens in causa quam vicit salariū illius ab adversario exigere nequit in foro conscientiae nec exactum retinere, cap. 6. num. 11.

H

Honoris periculū patitur advocatus, victus in causa cujus victoriam clientulo promittebat, praesertim si plurimorum iudicum voto victus, c. 14. n. 4.

I

Illiterati in defectum literatorū aliquando advocare permittuntur nec tamen idcirco advocatorū privilegij tales uti possunt. c. 2. n. 4.

Impeditus actio processus retinens ultra statutos à lege terminos an & quando peccet cū restitutionis onere bimembri distinctione resolvitur.

Impij advocati loquendi facultatem amittunt, & in eo quis punitur in quo delinquit, c. 15. num. 2.

In his quae sunt cōmunia pluribus ut singulis & non sufficit secundū ordinarias juris regulas cōsentus maioris partis ad aliorū praesudiciū & intelligitur l. maiorē ff. de pactis, c. 7. n. 11.

Pro inimicis postulare à iudice compelli nemo potest, cap. 1. num. 12. & c. nec advocatus, c. 3. num. 16.

Injuriandi animus nō praesumitur in advocato qui injuriosa verba in adversariū proponit in articulis quādo illa ad causae victoriam pertinent, c. 4. n. 7.

Injuriola verba quando ad causae victoriam nō conducant injuriarū actione tenetur advocatus qui eas scripsit protestatione in cōtrarium haud quinquā excusandus c. 4. n. 8.

Inquilinus contra locatorem domus dominū postulare pro alio potest nec eam ob causā expelli potest durante locationis tempore cap. 3. num. 5.

Irregularitas non contrahitur ex causa remota: qualem praestat qui edocet de perito advocato ad accusandum in causa criminali unde pena sanguinis secuta est, cap. 11. nu. 4.

Iudici debitus honor non offenditur per recusationem aut appellationem quantumvis manifeste sit frivola, & frustratoria, c. 12. n. 2.

Iudiciū particulare de advocato in mortis articulo Virgine Maria patrocinante cōtra diabolum accusantem, cap. 15. num. 3.

Q

lu-

I N D E X

Iudex qui per imperitiam male iudicavit quã culpã præstare teneatur, c. 5. n. 33. & 35.
 Iudex per imperitiam male iudicã de levi culpa tenetur, & non de levissima c. 5. n. 35.
 Iudex pro damno culpa sua illato cum de illo tenetur in foro conscientie manet obligatus etiam antequam ab illo exigatur, c. 5. n. 39.
 Iudex gratis pauperibus tenetur subvenire, & patrocinari, c. 6. n. 4. idem traditur in notario, & procuratore, ibid.
 Iudex qui fuit in causa aliqua à motus ab officio ante causa decisionem potest in illa alterutri parti patrocinari, c. 3. num. 15.
 Qui ad iudicandi munus assumitur invitatus vel etiam voluntarie de partium consensu pro levi culpa non tenetur in animæ iudicio, c. 5. num. 40.
 In iudice maior juris scientie requiritur quam in avvocato, cap. 5. num. 34.
 Iudex secundum in actis deducta, & probata sententiã proferre debet quanvis illi ut privato de veritate in contrarium constet, cap. 10. num. 10.
 Iudex secundum allegata, & probata iudicare debet contra dicendum in avvocato, & de ratione differentie, cap. 16. n. 12.
 Iuris ignorantia ad latam culpam pertinet etiã in illiteratis qui literarum peritos consulere potuerunt, cap. 5. n. 20.
 Iurisconsultis fas non erat à receptis juris traditionibus deviare sed cum id æquitas exigebat principem litigatores adibant, c. 7. n. 9.
 Iurisconsultorum responsa quæ imperatorum rescriptis nituntur ut æquitate sua suadente contra ordinarias juris traditiones accipi debent sed hoc non semper, cap. 7. n. 10. & 11.

L

Lata culpa appellatione doli non continetur in lege pænali dolo proxima est differunt tamen in multis, cap. 5. n. 18.
 Latæ culpæ definitio secundum glos. & Bart. cap. 5. n. 19.
 Lata culpa est non præstare tantam diligentiam in alieno negotio quantam in proprio, cap. 5. num. 24.
 Lata culpa quando committitur ab eo qui talem in alieno negotio diligentiam præstat qualem in suo præstare solitus est, & quando levis, cap. 5. num. 25.
 Leges humanæ etiam in foro conscientie subditos obligant quando in veritate fundantur non tamen semper sub culpæ mortalis reatu refertur quorundam sententia secundum non licet avvocato in animæ iudicio salarii nomine recipere ultra quantitatem à lege taxatam, cap. 9. num. 6. Falit in advoca-

tis Episcoporum Abatum, num. 6. & vide num. 7.
 Legitimum advocati impedimentum excusationem clientulo præstat.
 Levis culpæ definitio à Bart. asinata cum differentia inter illam latam, & levissimam culpam, cap. 5. n. 23.
 Lex lata à Principe quæ à populo non recipitur non obligat nec habet vim legis, & dicitur non recepta quando à tota communitate vel à maiori parte non recipitur, c. 9. n. 9.
 Liberto non licet contra patronum advocare, cap. 3. n. 3.
 In libris advocatorum non est facienda exceptio pro ære alieno etiam bonis alijs non contentibus etiam de jure Regio Lusitanie lib. 3. tit. 86. §. 23. & sequenti, cap. 13. n. 5. 6. 7. & 8.
 Licet contra amicum postulare sed non decessit, cap. 8. n. 16.
 Locator operarum totius temporis mercedem lucratur si per eum non steterit quominus ea præstaret secundum ordinaras juris traditiones, cap. 7. n. 12. declaratur si per eum non steterit propter casum contingentem in persona conductoris intellecta l. qui operas locati, n. 13.
 In locatione simplici operarum levem culpam venire in locatione vero rei aut operarum cum rei interventu etiam levissimam intellecta l. si merces §. qui columnã ff. locati, §. qui pro usu inst. eod. tit. cap. 5. num. 33. & 35.
 Locatore operarum impedito quominus ea præstare possit propter fortuitum casum in persona ipsius contingentem mercedem illarum non lucratur, cap. 7. num. 1. facit avvocato specialitatis ratio à Bart. asignata traditur n. 2. aliam vide n. 14.
 Lusitanie nostræ advocati, & curie numerantur & examinantur coram magistratibus, cap. 4. num. 3.

M

Magistratibus, & præfectis magnis quibus salaria propter dignitatem principaliter sunt constituta si moriantur ante finitum officii tempus totius temporis salaria debentur secundum Bart. communiter receptum cap. 7. n. 3. de contraria aliorum opinione num. 7.
 Magistratus Doctores ad legendum conducti & alij similes anni quo moriuntur salaria acquirunt nisi pro rata temporis quo munus præstiterunt contra communem, cap. 7. num. 17.
 Maior juris scientia requiritur in iudice quam in avvocato, c. 5. n. 34.
 Beatissima Virgo Maria avocationis munus

R E R V M.

in caelo cujus est Regina, & advocatae nominæ, & titulo invocatur, c. 1. n. 9.

Virgo Maria advocata apud filium filius apud patrem, virginis patrocinio advocati maxime egent, cap. 15. n. 1.

Medicus gratis ministeria sua pauperibus ad ministrare vel exhibere tenetur, c. 6. n. 4.

Mendacium advocati an semper mortale peccatum tecum ferat an veniale solummodo aliquando traditur, c. 10. n. 20. & 21.

Milicium privilegia quæ illis competunt propter præsumptam juris ignorantiam non cõpetunt advocatis alia vero competunt, c. 13. n. 3.

Multari potest advocatus à judice si injustam causam scienter patrocinatus est, c. 10. n. 7.

Multiloquium, & procacitas damnatur in advocato, & potest judex nimirum verborum ab auditorio eiecire, & etiam privare c. 4. n. 5.

Multitudo negotiorum advocatum non excusat quando per alios æque idonee expedire illa possent tempore habili, cap. 4. n. 11.

N

Notarius à parte rogatus tenetur conficere instrumentum, cap. 5. n. 1. & sequent.

O

Obligatio servandi secretum naturalis est, c. 5. n. 13.

Officium omne autoritate publicum licet utilitate privatum sit redditur ab initio, c. 5. n. 2.

Officiorum tria sunt genera alia sunt privata utilitate, & autoritate alia publicæ autoritate sed utilitate privata alia autoritate, & utilitate publica, c. 5. n. 3.

Officium privata tam autoritate, quam utilitate voluntaria semper sunt ante susceptionem & postea in exercitio eorum secus in officijs secundæ, & tertiæ speciei, & in quo hæc convenient traditur, c. 5. n. 4.

Officium cauponis, & stabularij publicum est autoritate sed utilitate privatum, & ideo hospiter recipere tenetur, c. 5. n. 5.

Officium advocati quodammodo publicum dicitur, & qua ratione sic dicitur traditur cum differentia inter illud, & officium procuratoris, c. 5. n. 6. & 7.

Officium advocati aliquando simpliciter, & absolute autoritate publicum est & legitimam excusationis causam præstat multitudinem negotiorum, & in caupone hospitum multitudo.

Ord. Lusitana de taxatione salarij advocatorum in animæ judicio locum non habet, c. 9. n. 8.

Ord. Regia Lusitana, lib. 1. tit. 91. de salarijs advocatorum intelligitur.

P

Pactum initium inter advocatum, & clientulum

lite pendente sub patrocinio illius non valet nec inter medicum, & ægrotum, c. 8. n. 7.

Pactum an valeat de re aliqua aut certa pecunia quantitate salarij nomine advocato præstanda diversæ referuntur opiniones, c. 8. n. 2.

Pactum de re certa aut certa pecuniæ quantitate advocato præstanda in eventum victoriæ non valere probatur, c. 8. n. 3. intelligitur, Ord. Regia lib. 1. tit. 48. §. 11. juxta eandem sententiam pro eadem expenditur mens Bart. in l. sumptus in fine ff. de pactis, n. 4. & 5.

Parendum an potius sit patri, aut patria, cap. 3. n. 1. ubi cum distinct. traditur.

Pauperi quando pro justæ litis præsumptio adest præstanda sunt alimenta atque etiam litis expensæ ab adversario non tamen in praxi receptum est, c. 5. n. 6.

Peccant judices, & advocati qui sufficientem ad exercendum munus suum scientiam non habent, c. 2. n. 3.

Peccatum mortale non est ultra legis taxationem recipere si quod ultra recipitur modicum est, c. 9. n. 7. vers. sciendum.

Peccat contra justitiã advocatus legis terminum sibi duplicari postulans in causa minoris restitutionis ope quando eo non indiget, c. 10. n. 24.

Peccat graviter & cum restitutionis onere qui ultra legis terminum acta processus sine legitima causa detinet, c. 10. n. 25.

Pæna legis etiam si latæ sententiæ sit, & ipso jure statuta in foro animæ non debetur ante judicis sententiam, c. 5. n. 38.

Periculum aliud frequens, & damnum in susceptione ac defensione injustæ causæ ignoranter c. 14. n. 6.

Periculum rei familiaris patitur advocatus, c. 14. num. 5.

Periculum honoris patitur advocatus, victus in causa cujus victoriam clientulo promittebat præsertim si plurimorum judicum voto vincitur, c. 14. n. 4.

Postulare pro inimicis à judice nemo compelli potest, c. 1. n. 11. & 12.

Postulare pro alijs omnes possunt qui jure prohibiti non reperiuntur, cap. 2. n. 1.

Postulare in judicio contra parentes nunquam licet nec pro patria quanvis causa ex parte patriæ justa reputetur, c. 3. n. 1.

Postulare contra propinquos non licet, c. 3. n. 16.

Postulare non licet advocato in judicio pro causa in exteriori judicio injusta tamen si secundum jus poli justa videatur, c. 10. n. 5.

Potentium causæ periculosiores advocato earum, c. 14. n. 3.

Potest advocatus etiam post susceptum à se & captum negotium legitima interveniente causa ab eo discedere clientulo invito sed nec tunc partem adversam juvare ei licet, c. 5. n. 9.

I N D E X.

Si præfecto mortuo ante finitum officium debeatur integrum salarium vide liter. M. verbo magistratus

Prælati ecclesiam suam contra omnes juvare tenetur, cap. 3. n. 2.

Prævaricationis crimen quando committatur cap. 3. n. 13. & cap. 5. num. 16.

Prævaricationis non committit qui contra consilium à se uni præstitum recepto salario alteri patrocinator, cap. 3. num. 14.

Princeps supremus secundum propriam privatamque conscientiam judicare debet spreta actorum probatione, condemnare vero aliquem testimonio unius tametsi fidedigno non licet illi, c. 10. n. 11.

Priori derelicto alteri contra eum postulare licet advocato iudice jubente, cap. 3. n. 12.

Privilegia doctorum an advocatis competant, c. 13. n. 15.

Procuratori non licet pacisci cum clientulo de cota litis pro salario, cap. 8. n. 1.

Prohibitus, advocare non censetur prohibitus consilere in camera, cap. 2. n. 6.

Promissio advocato facta de re aliqua aut certæ pecuniæ quantitate si causam vicerit nunquam valet facta vero nomine salarii simpliciter aut in utrumvis eventum valida est, cap. 8. n. 6.

Protestatio advocati quod pœnam sanguinis non intendit ipsum non excusat quanvis talis protestatio excuset accusatorem & differentiarum ratio assignatur, cap. 11. num. 4.

Q

Qui fuit iudex in causa aliqua amotus ab officio ante causa decisionem potest in illa alteri patrocinari, cap. 3. n. 15.

Qui dolose quicquam in clientulum suum agit prævaricationes crimen committit, & etiam qui pro viribus non defendet, cap. 5. n. 16.

Qui ad iudicandi munus assumitur invitatus vel etiam voluntarie de partium consensu pro levi culpa non tenetur in anima iudicio, c. 5. n. 4.

R

Rei familiaris periculum patitur advocatus, cap. 14. num. 5.

S

Salarium quo tempore advocato solvendum sit

jure Regio, & communi attentio, c. 9. n. 1. Salaria debita ex dispositione legis in initio solvenda sunt, cap. 9. n. 2.

Salarium advocatorum qualiter taxandum iudicis arbitris, & de aurei valore apud Ultramarinum in l. 1. §. Si cui tantum ff. de varijs, & extraordinarijs cognition. c. 9. n. 3.

De salario advocatorum secundum jus novissimum cap. 9. n. 4. de eodem secundum jus Lusitanum num. 5.

Secretum sibi à clientulo commissum revelare potest advocatus eo quo adversus illum utitur si causa efficiatur propria advocati titulo hereditario verbi gratia, c. 5. n. 15.

Secreta derelicta à se partis in casibus à jure permittis adversario revelare advocato non licet nec pro testimonio requisitus commissum sibi secreta manifestare potest sed potest & debet iudici interroganti amphibologie respondere, cap. 5. n. 10.

Secreti servandi obligatio naturalis juris est, c. 5. n. 13.

Stabularius tenetur hospiter recipere, c. 5. n. 5.

Superior præcipere quicquam non potest contra id cuius est obligatio naturalis juris, c. 5. num. 14.

T

De tempore quo salarium advocato solvendum est regio, & communi jure attentio, c. 9. n. 1.

Testi spoliato à latronibus in itinere quod testimonij ferendi causa agebat damnum non debetur, cap. 13. n. 12.

Testimonij ferendi causæ cōpelluntur venire ad iudicium sed mittitur ad eos tanquam ad egregias personas, cap. 13. n. 9. ver. versus.

Testimonij ferendi causa super juris articulo advocatus mercedem laboris in studio impositi recipere possit, c. 13. n. 10. & 11.

Testi ministrande sunt expensæ quas fecit testimonij ferendi causa, & Lucrum cessante præstari debet, c. 13. n. 11. quid de labore.

V

Vassalus contra Dominum à quo feudum habet advocare non potest nec libertas contra patronum, c. 3. n. 3.

Vestis & toga advocatorum quæ olim apud Romanos illis in utroque erat qualis sit, c. 4. n. 9.

De Virgini Maria quæ advocata sit & dicatur vide litera M.

F I N I S.

TRACTATUS
DE
IVRE, ET PRIVILEGIIS
HONESTATIS.

IN DUODEVIGINTI ARTICULOS DISTRIBUTUS,
quibus universim honesti jus, ac quod ad singulos persona-
rum status pertinet, explicatur.

OPUS UTRIVSQUE IURIS STUDIOSO LECTORI, AC
tam in scholis, quam in foro versantibus haud jucundum, nec infructuosum.

AUTHORE
BENEDICTO ÆGIDIO
Lusitano, patria Pace Julia.

ELENCHUS, SEU COMPENDIOSA SUMMA, ET ARGU-
menta eorum quæ in singulis præsentis tractus
capitibus continentur.

INITII ARGUMENTVM.

HONESTAS unde dicatur, traditur; quid significet secundum latam verbi signifi-
cationem, & secundum strictam; cum diffinitione illius. Assignatur differentia in-
ter honestatem, & castitatem, ad conditionem, si castè vixerit, & si honestè vixe-
rit. Iuris præceptum, quod est, honestè vivere, declaratur ad intellectum, l. justit-
tia §. 1. ff. de justit. & jur. & §. juris præcepta, justit. cod. titul. Agitur de prin-
cipali legis requisito, quod in morum honestate consistit, & de intellectu text. cap. erit
autem lex. 4. dist. Et de illa jurisregula, Non omne quod licet, honestum est;
item de lege præceptiva, & permissiva. Explicantur text. in l. in causa 2. §. idem Pomponius ff. de
minorib. & in l. item si pretio §. final. ff. locat. Denique, quod maior in feminis, quam in masculis re-
quiratur honestas, & castitas, in fine subditur ad sequentium continuationem articulorum.

ARTICUL. PRIM.

Quod honestatis jus ab omni superioritate sit exceptum, premititur, ideoquè subdita ad tripudi-
um à principe vocatæ ire non tenentur. Traditur, faminarum tripudia, ex se honesta esse, per
accidens tamen ex circumstantia aliqua aliquando de honestari; quodquè in publicis spectaculis,
& histrionum theatris honestas semper servari debeat, & publica etiam lætitiæ præferenda sit, cum intel-
lectu text. l. vnic. C. de maium. lib. 11.

ARTICUL. SECUND.

Mulier judicandi munere fungi non potest, nec arbitrix esse, nec valet compromissum in illam
factum etiam adhibito juramento. Nec lege statui potest, ut mulieres in iudices eligi possint,
quanvis

Elenchus.

quanvis privilegij causa certa alicui id tribui possit. Regina tamen, & que superiorem in comitatu suo non recognoscunt, possunt in illo iudicandi munus per se in subditos exercere. Quae vero superiorem recognoscunt exercere id munus in comitatu suo non possunt, nisi consuetudine extante, idque propter earum excellentiam; quod in alijs consuetudo inducere non valet tanquam bonis naturae moribus contraria. Iuxta quod intelliguntur text. in l. cum praetor §. final. ff. de iudic. & in l. final. C. de arbitr. & in cap. dilecti, eod. titul. Arbitratrix vero, potest esse mulier. Postulare pro alijs nequit, nec procuratoris munus exercere; sed potest in camera consulere, quod regulare est in postulare prohibitis. Item, ad iudicem ire testimonij ferendi causa, cogenda non est, sed in domo sua interrogari debet. Nec admittitur ad publici criminis accusationem, aut denuntiationem. Denique, per procuratores accusare mulieres possunt in causis criminalibus ad illas spectantibus; quod alijs non licet. Cujus rei ratio expenditur ad leg. Regiam Lusitaniae nostrae lib. 5. titul. 124. §. 15. quae communem in hoc secuta est sententiam.

ARTICVL. TERT.

Traditur, mulierem in publicum carcerem mitti non debere privilegio honestatis, intellecto text. in Auth. ut null. iudic. §. necessarium, collat. 9. Quod privilegium cum honestarum sit, conjugatis, competit, & si honeste non vivant. Explicatur, quando privilegio hoc mulier fieri non debeat quia honesta non est. Et contra fiscum privilegio locus est. Et agitur, an locum habeat in causa delicti, & pro debito ex delicto descendente, ac denique, pro tutelari debito, quando mulier Velleiano, & omni juris auxilio, atque etiam privilegio huic expressim renuntiavit.

ARTICVL. QUART.

Virgines in caelo laureolam portant; & quid laureola sit, alias, aureola, & unde dicatur, traditur cum alijs virginitatis prerogativis, & laudibus. Fori privilegio utuntur, quod viduae honestis competit. Eodem utuntur honestae mulieres non nuptae, tamen si aliquando in honeste vixissent, non tamen meretricio more. Item moniales, quanvis monasterium dives sit. Agitur de interpretatione ord. lib. 3. titul. 5. §. 5. Traditurque, viduam a vidua conventam curiae praesidem eligere posse; nec privilegio huic posse renuntiari. Denique, concluditur articulus cum prerogativa virginum in loco, & incessu, & virginalis status excellentia.

ARTICVL. QUINT.

Agitur de viduis, & viduitatis laus praemittitur: traditurque, privilegium alicui, & suis descendentibus masculis, & feminis datum, etiam filiabus viduis competere. Nobilitatis privilegia quae viduae competunt ex persona mariti defuncti; quaeque eidem, ipsius viduitatis causa competunt, propter in honestam vitam conversationem etiam non admissio stupro amittit. Subjungitur disputatio de vidua relicta in testamento mariti, atque etiam de in vita donatis, & de lucris alijs durante matrimonio intuitu mariti acquisitis, & de propria ipsius dote, an, & quatenus propter stuprum haec amittat: negativaque sententia in his omnibus, praeter relicta in testamento, probatur. Quae sententia declaratur circa proprietatem bonorum liberis reservandam, ut evenit, quando mulier ad secundas nuptias convolvavit. Et de tutelae filiorum amissione propter luxuriosam vitam, & secundas nuptias consequenter tractatur. Et an amissam recuperet a mala vita resipiscens, & secundi matrimonij vidua facta, differentia inter utrumque casum constituta. Ac denique, traditur, mulierem in honesta conversatione utentem, quae tamen casto corpore vivit, adeptam jam filiorum tutelam non amittere; ad illam vero non dum adeptam ejuscemodi mulierem admitti non debere, intellecta Regia ord. lib. 4. titul. 102. §. 3. in princ.

ARTICUL. SEXT.

Quanvis nuptiae castae sint, & honestae; quia castitas simpliciter nominata etiam conjugalem continentem excludit, contra receptam sententiam probatur conditionem viduae adjectam, donec castè vixerit, aut, donec honestè vixerit, castam, & honestam viduitatem importare, sive à marito, sive ab alio scripta sit. Matrimonij verò impeditiva non est, cum ijs personis in testamen-

Elenchus.

ad adjicitur qua nunquam matrimonium contraxerunt: secus in contractu. Larga deinde subnectitur disputatio de conjuge adultera tam ad civilem bonorum, & alimentorum etiam, ac divortij pœnam, quam ad criminalem accusationem: & de compensatione paris adulterij: equalique utriusque conjugis causa cum civiliter agitur, ad de exceptione maritalis adulterij, & lenocinij ipsius. Denique, ad legem adulteros occidere propria auctoritate permittentem subinfertur, & de justitia illius ad utrumque forum discutitur.

ARTICUL. SEPTIM.

Agitur de filia irrequisitis parentibus nubente vigesimum quintum atatis annum, latiorque de illa qua in corpus suum peccat, disputatio intextitur ad pœnam exheredationis, quam incurrit, si dum minor est peccat, tam communi, quam Regio Lusitania jure. Differentia tamen inter hoc, & illud jus notatur, quod secundum Casareum, ut filia exheredari possit, requiritur, quod luxuriose vivat, secundum Regium vero, semel peccasse, sufficit. Aliquando vero, & si post vigesimum quintum atatis annum in corpus suum peccet, eandem patitur pœnam videlicet cum justis a parente nuptijs illi conquisitis assentire nolens, turpiter vivere elegit. Idem est, si homini non libero quandoocunque nupsit. Et intelligitur text. in Auth. ut cum de appellat. cognoscit. §. aliud quoque capitulum, versic. Causas, prope fin. & in Auth. sed si post C. de inoffic. testam. & Lusitana ord. lib. 4. titul. 88. §. 1. Quod mater meretrix non possit exheredare filiam eandem labe affectam, possit vero pater meretricator, traditur, subjectis ad utrumque parentem limitationibus. Agitur postea, an ob predictam causam alimentis filia privanda sit, & negativè resolvitur, quando aliunde non habet unde alatur. Item de alimentis ingrato filio prestandis distinctione adhibita inter contrarias opiniones. Ac denique, an ingratitude causa per pœnitentiam tollatur, filiaque subinde à turpi vita respiciens, ex quo pœnam exheredationis incurrerat, à patre dotanda sit.

ARTICVL. OCTAV.

Concubinatus absque animi in eum affectione non intelligitur, nec sine carnali utriusque commixtione, & ad id alia requiruntur. Naturali, divino, & Pontificio jure prohibetur, de civili controversia est. Et secundum locorum statuta punitur, ut apud nos cum in curia exercetur, juxta ord. lib. 5. titul. 27. qua explicatur. Traditur deinde, concubinariorum turpium personarum numero censeri, ut ita si quis omisso fratre, aut sorore simili non affectis labe, concubinam, aut concubinarium instituat heredem, sub in officiosi testamenti querela maneat institutio. Quod in manifestis concubinarijs, de quibus intelliguntur leges de concubinarij simpliciter loquentes, ut securius traditur. Et an tales, utem ille qui duas simul concubinas retinet, aut unam cum uxoratus sit, infamia nota sint aspersi, exquiruntur, negativèque tenentur. Possunt autem concubinarij regulariter sibi invicem in testamento quoquo titulo relinquere, vel inter vivos donare. Lusitano vero jure nostro, si uxoratus concubina sua aliquid donet, uxor in solidum sibi repetit cum libera ejus administratione, ex ord. lib. 4. titul. 66. Cujus lata subtextitur explicatio cum ampliationibus, & limitationibus ad ejusdem legis Regie ornatum. Annectitur deinde disputatio de largitionibus militum, tam per actum inter vivos, quam per ultima voluntatis dispositionem in concubinas suas: concluditurque, non semper in hoc procedere argumentum de milite armato ad caelestem, & literatum.

ARTICVL. NON.

Meretrix, que sit, traditur, cum verbi etymologia: item, unde lupanaria dicantur, & quod ad maiora mala evitanda, in civitatibus permittuntur. Subditur statim questio, an quitalibus domos locant non ignari turpis earum usus in domo conducta, peccent. Item de expulsiōe meretricis aut mulieris in honestè viventis, è vicinia. Et de remissione pensionis pro residuo tempore expulso inquilino propter malum rei usum. Et quod etiam è domo propria expelli possit dominus honestè vivens, honestatis causa, traditur. Et quando conjugata illam ob causam expelli possit. Meretrices, infames, & turpes personas esse subditur. & de alijs ad illas spectantibus, remissivè. Et quod habeant testamenti factionem activam, & passivam. Cogi non posse, ut certum portent habitum aut signum, contra Bald. probatur, intellecta l. mime C. de Episcop. audient. Denique, ad coitum invitam compelli impune non posse, nec qua in lupanario publico constituta est, traditur, intellecta Lusitana ord. lib. 5. titul. 18. in princ.

Elenchus.

ARTICVL. DECIM. ARGVMENTVM.

D Omina coitus cum proprio seruo, ut de testabilis capitali supplicio in utroque punitur, illo igni comburendo: filij quoque inde suscepti infames sunt, & matri in successibiles juxta l. unic. C. de mulierib. que se propr. seruo. junxer. cujus ratio assignatur. Domini vero cum ancilla sua coitus impunitus est, tamen ex hoc aliquando ad venditionem illius cogi dominus ipse possit. Et si usque ad mortem in concubinato illius permanserit, & de ancilla, de liberis, si quos ex ea suscepisset, nihil disposuit, liberi omnes manent ex l. final. C. commun. de manumission. Quae l. varie ampliatur, & declaratur ad ornatum illius: tandemque limitatur in ancilla quae domino ignorante, cum alio fornicata est, ut ex hoc beneficio legis non fruatur ipsa absque liberorum praedicio.

ARTICVL. UNDECIM.

C Lericorum dignitas, & excellentia status commendatur cum verbi etymologia, juxta quam summa in illis desideratur honestas: unde nec cum propinquis mulieribus, si alias suspectae sint, cohabitare illis licet. Nec solum cum sola loqui, nec sanctimonialium monasteria frequentare. Matrimonium contrahere prohibitum omnino est clericis. Et quid circa hoc in Orientalibus statutum jure Pontificio sit, explicatur. Fornicatio illorum etiam simplex arbitrio judicis punibilis est: nec alia secum crimina involuit, praeter sacrilegium. Concubinatus vero graviter, ac varie punitur secundum antiquos canones, & Concil. Trident. sess. 25. cap. 14. de reformat. De cujus explicatione agitur aliquot subjectis questionibus. De incestu clerici disputatio deinde sequitur, & de illo qui committitur cum filia spirituali. Et de pana clerici adulteri. Et de presbyterorum filijs, quos spurios esse traditur, inspecta verbi etymologia; & a patribus alendi sunt etiam ex praebendarum redditibus si aliunde alii nequeant. Denique, etiam ex soluta muliere suscepti, ex damnato & punibili coitu suscepti traduntur: ex quo succedere matribus non valent.

ARTICVL. DUODECIM.

A Gitur de publicis ministris mulieres coram illis muneris causa comparentes carnaliter, cognoscantibus: quos leges puniunt, quanvis sponte volentem cognoscant, & talis mulier sit, quae alijs se praebeere consueverit: intellecta sic, & ampliata Regia ord. lib. 5. titul. 20. Intelligitur item l. final. ff. de concubin. Subditurque de custode carceris captam apud se mulierem cognoscente, & de pana tutoris pupillam suam cognoscentis, intellecta l. unic. C. si quis eam cujus tutor fuer. corruper.

ARTICVL. DECIM. TERT.

D E nobilium, & illustrium personarum, in quibus maior exigitur castitas, filijs illegitimè susceptis ad parentum successionem lata intexitur disputatio. Primoque de spurij femina illustris, cui tales non succedunt legitima sobole extante; illa vero non existente, spurij femina illustris filius matri succedit, dummodo ex punibili coitu susceptus non sit; quo casu materna successione incapax est. In propositum adducitur nova Imperatoris constitutio l. si qua illustris C. ad senat. consult. Orsician. varijs ad intellectum, & ornatum illius questionibus subjectis de successione spurij in bonis matris illustris, & maternorum avorum. Atque etiam de reciproca spurij cum transversalibus suis successione, tam ab intestato, quam ex testamento, late agitur. Item, de spurij ad paternorum avorum successionem. Et de nepote legitimo ex filio spurio habito. Postea de naturali filio ad successionem matris illustris cui legitima extat, proles, tam communi, quam Regio Lusitania jure tractatur. Hinc ad idem jus Regium longa disputatio inseritur pro successione filij naturalis, & ejus qui ex servili suscipitur consortio, constituta differentia inter illud, & commune, varijsque subtextis questionibus ad intellectum, & ornatum Regia ord. lib. 4. titul. 92. Et è converso de parentum successione in bonis liberorum. Postremo, de reciproca naturalium cum collateralium successionem.

ARTICUL. DECIM. QUART.

Honestatis causa vidua in domo heredum mariti alimenta percipere non tenetur, quando cum illis habitare honeste non potest, quanvis relicta illi sint eo addito, ut in domo heredum praestentur. Et hospitij onere exempta est mulier, etiam quae alias inhoneste vivit. Et etiam cum masculo impubere secuta non est femina sub eodem tecto pernoctatio; cum, & impuberes etiam aliquando nutrices suas gravidas effecisse, historijs tradatur. Hujus rei gratia nocturna sacrificia apud veteres Romanos mulieribus inhibita erant; & in Ecclesia antiquarum vigiliarum loco sacra jejunia subrogata sunt. Denique, & in templis ex more antiquo, ne quodvis honestas periculum pateretur, discretum a maribus famina locum occupant.

ARTICUL. DECIM. QUINT.

De honesto presumendo annectitur articulus sequens; ad quem pertinet legitima filiationis praesumptio, quae etiam praevalet adversus contrariam ipsius quae genuit assertionem. Ad eundem item pertinet articulum praesumptio acquisitionum ab uxore, ut de bonis mariti acquisita praesumentur, ne alias turpis questus suspicio suboriretur. Idem in acquisitionibus per viduam intra annum lucris. & per filiam constitutam sub cura, & administratione parentum, de quorum bonis acquisivisse praesumitur, quae interim acquirunt. In filio masculino quia diversa est ratio diversimode respondetur. Circa acquisitiones per concubinam, an ab amasio provenisse, praesumantur, contraria referuntur opiniones negativa probata, intellecto cum Alc. text. in l. 1. §. ipsas C. de natural. liber. Denique, pro honestate mulieris praesumptio in dubio semper est, tam ad legis, quam ad hominis dispositionem: quam tamen allegari coram iudice debere, ultimo traditur, ex communi regula ac conclusione, id ita probante in qualibet juris praesumptione.

ARTICVL. DECIM. SEXT.

De honesto praeferendo subjungitur articulus; quo primo traditur, in legato pauperibus mulieribus distribuendo, aut pro maritandis virginibus relicto, inter pauperes, honestas non honestis praeferi debere. Et inter honestas virgines, Divi Nicolai exemplo edocetur, illas potius fore assumendas, quae honestate ipsa magis periclitantur. Ad eandem honestatis praedilectionem adducitur exemplum de legato monasterio simpliciter relicto, cum unum virginum, & alterum conversarum mulierum concurrunt. Item de locatione communis domus, quam unus ex socijs personae honestae, alter inhonesta locare vult. Longa deinde sequitur disputatio de illegitime natis ad ecclesiasticae emphyteusis successione: atque etiam ad successionem privatae, pro jure Regio Lusitano in ord. lib. 4. tit. 36. §. 4. nonnullis subinde questionibus excitatis. Ac tandem clauditur articulus subiecta ancipite quaestione, An illegitime natus, ad doctoratus, magisterijve gradum evehi possit, cum resolutione illius pro parte affirmativa.

ARTICVL. DECIM. SEPTIM.

Impedimentum justitiae publicae honestatis, quid sit, traditur ex communi cum D. Thom. sententia; & in quibus jus antiquum Sacri Tridentini Concilij decreto corrigatur. Cujus correctio quia in sponsalibus de futuro tantum locum habet secundum Pontificiam Pij Quinti Bullam, tractatur quaestio in matrimonio clandestine contracto quod irritum est ob praetermissam Concilij formam, an ex illo impedimentum justitiae publicae honestatis oriatur, & affirmative resolvitur.

ARTICVL. DECIM. OCTAVI; ET VLTIMI ARGUMENTVM.

Vltimum in hoc opere locum sortitus est articulus, cui praemateria sua praestantia, & nobilitate primus debebatur; & pro amplitudine sua, non tantum unam operis partem, sed totum, & alia maiora multo integra exposcebat. Sed hoc aliorum est qui sacris literis apprimè eruditi, de re illa, integra magnaquè, & adamussim elaborata volumina ediderunt. Nobis pro tenuitate nostra satis fuit, summis (ut ajunt) labris attingere praeconia quaedam, seu prerogativas de honestate, castitate, & virginitate beatissimae Virginis Mariae, qui est articuli scopus, quo, quasi vino optimo ad calcem servato, & pius Lector, si quod praecedentium lectio creavit fastidium, suavissima istius recreetur ab eo, & a nobis in fine operis, prout moris est, laus Deo detur pro toto in Deipara ipsa Virgine, cui, & opus ipsum totum dicatum iri, in fronte apparet.

SUMMARIA INITIJ.

- I** **H**onestatis etymologia, & lata significatio, ac secundum eam ejusdem diffinitio assignatur.
- 2 **H**onestas in presenti tractatu non accipitur in lata significatione, secundum quam intelligitur de honorabili quovis statu, sed accipitur prout est virtus pertinens ad castitatem; in qua significatione diffinitur.
- 3 **H**onestatis diffinitio explicatur, & traditur, honestatem etiam de conjugatis predicari, prout de ijs qui celibem vitam agunt. Et traditur differentia inter honestatem, & castitatem, ad conditionem, si castè vixerit, aut, si honestè vixerit.
- 4 **D**eclaratur juris præceptum honestè vivendi, ad intellectum l. justitia §. 1. ff. de justit. & jur. & §. juris præcepta, instit. eod. titul.
- 5 **E**xplicatur cap. erit autem lex. 4. distinct. & traditur, morum honestatem legi inesse, ut principale requisitum illius. Et nu. 12. versicul. Atque ita.
- 6 **H**onestatis excellentia notatus;
- 7 **M**ovetur difficultas contra regulam juris quæ dicit, Non omne quod licet, honestum est.
- 8 **S**olvitur difficultas adhibita distinctione inter jus præceptivum, & jus permissivum, secundum quam concordatur regula quæ dicit, Non omne quod licet, honestum est, cum illo juris principio, quod est, honestè vivere.
- 9 **E**xplicantur text. in l. in causa 2. §. idem Pomponius ff. de minorib. & in l. item si pretio §. final. ff. locat. quatenus inquirunt, licere contrahentibus se circumvenire in pretio venditionis, & locationis; & intelligitur de eo quod licet ex juris permissione.
- 10 **I**ntelliguntur text. jidem in verbo, naturaliter, de quo ibi, & num. 11.
- 11 **L**ex permissiva, & si de malo sit, mala tamen ipsa non est aut injusta, nec materia illius.
- 12 **M**aior honestas, & castitas requiritur in mulieribus, quam in masculis, ibid. in fine.

IESV DVCE, ET AVSPICE IESV.

TRACTATUS

DE

IVRE, ET PRIVILEGIIS
HONESTATIS.

Initium, de honestatis etymologia, diffinitione, & excellentia.

Honestatis causa specialia multa jure nostro constituta sunt; quæ quia in vasto ipsius juris corpore sparsa sunt, nec ita obvia, opus honestum, ac studiosis gratum me facturum putavi, si hinc inde

collecta, & suis singula quæstionibus accumulata in vnum redigerem tractatum. Deus adjuvet me, & B. Virgo, quæ honestatis tutissima faulrix est, honestatis jura tractanti patrocinio suo affilat, vt ita qui de honestate tractatus est, à tuo nonine non degeneret.

1 Ante omnia præmitti oportet, vnde dicatur, *honestas*, & quid sit. Quod ad primû attinet, *honestas*, dicitur à verbo, *honor*, seu, *honos*, quasi honoris status, secundum *l. lib. 10. Et hic & Archid. in cap. erit autem lex 4. dist. Bald. in rubric. de vita, & honestat. cleric. num. 8.* vbi ait, quod honestas dicitur quasi honoris servans statum, & allegat *Ioan. Andr. in rubr. cod. titul. lib. 6. vtrumque refert Gregor. in l. 7. titul. 6. part. 1. gloss. 1.* vnde, honestus dicitur, qui honorabilis est, & honesto loco natus, apud Ciceron. & alios, qui bonis & honorabilibus ortus est parentibus; & divites etiam, quia vulgo hominibus in honore sunt, honesti quandoque appellantur, vt testatur *Asconius in verrina. tertia commentarijs*, probat *Vlpian. in l. cum hi §. si in annos, & ibi Bart. ff. de transaction. & in l. si quis uxori §. cum Titio, ff. de furt. Cum Titio, inquit, honesto viro pecuniam credere vellem, subjecti mihi alium Titium egenum, quasi ille esset locuples, &c.* Iuxta quam verbi etymologiam, ac significationem, ab aliquibus diffinitur honestas, vt sit, *honor perpetuus. ad aliquem secundo populi rumore de-*

latus, vt apud *Lactant. Firmian. divinar. institut. lib. 3.* videre licet.

2 Cæterum in præsentî tractatu, secundum hanc latam verbi significationem, honestatem non accipimus, nec enim de jure, & privilegijs honorabilium virorum, & qui dignitate aliqua, seu publico munere sunt insigniti, hic agimus, de quo jam alij ex Nostris luculentos edidere tractatus, de nobilitate, nuncupatos; sed honestatem hic pressius accipimus, prout est moralis virtus libidini opposita, & ijs quæ ad eam quoquo modo pertinent; in qua etiam significatione honestas ad eandem pertinet verbi etymologiam ac significationem, ad quam lata ejus præcedens significatione, qua comprehenditur, & continetur, sicut species sub genere suo. Quinimò, cum honestatem simpliciter dicimus, attento cõmuni vtu loquendi, de virtute hac intelligimus, & de illa intelligimus, cum honestum aliquid, honestamvè aliquam dicimus; quasi per excellentiam honestas de virtute illa intelligatur, quæ excellentiorem prædicat honoris statum, vnde honestas dicitur, quam divitiæ multæ, personæ dignitas, aut parentum nobilitas Iuxta hanc verò significationem, doctrinæ gratia pro præsentî tractatu, honestatem diffinimus sic: *Honestas, est virtus castitatis, tam absoluta, quam conjugalis, externis moribus probata.*

3 Dicitur in diffinitione, *castitatis virtus, tam absoluta, quam conjugalis*, quia absoluta castitas omnem coitum excludit tam licitum, quàm illicitum, idcirco, quanvis castitas dicatur, cum propria conjugate concubitus, vt *in cap. Nicena synodus 21. distinct. 7.* tamen castitas simpliciter, & absolutè intellecta, de conjugatis

jugatis non prædicatur; quod saltem ex eo ostenditur, quia, si quis castitatis votum simpliciter fecerit, matrimonium contrahere impeditur, & si de facto contrahat, quod tenet in voto simplici, debitum exigere non potest propter castitatis votum, quamvis reddere teneatur, ut est concors omnium sententia; cū tamen, si conjugalem voverit castitatem, matrimonium contrahere, & debitum exigere liberè possit. Honestas verò simpliciter, & absolutè sumpta in sensu prædicto, ut in præfati accipimus, ad conjugatos æquè pertinet, ut ad cælibes; nam mulierem conjugatam, tam propriè ac verè honestam dicere possumus, quam illam quæ viro copullata non est, & honestè vivit. Vnde in quæstione illa, an legatum viduæ relictum donec honestè, ac castè viveret, extingatur, illa ad secundas nuptias convolante, de qua fusè inferiùs agemus, distinguit Angel. in *l. justitia*, §. *juris præcepta*, num. 1. ff. de just. & jur. inter hæc, *donec honestè vixerit, & donec castè vixerit*. Verba illa quæ in diffinitione sequuntur, *externis moribus probata*, significant, honestatem interiori hominis, mulierilvè mente non contineri, sed foràs prodire; in quo à castitate absolutè sumpta discernitur, potest enim quis, castus, & castissimus esse mente, & corpore, absque eo quod hominibus talis appareat; imò, castus esse potest, & non honestus simul, ut apparet in virgine, aut casta aliàs matrona, meretricia veste induta, de qua loquitur *text. in l. item iud La-beonem §. si quis virgines* ff. de injur. vnde conditionem, *si honestè vixerit*, non implet qui castus corpore vivit, in honesta tamen conversatione gaudet, ut tradit Mantic. cum relatis ab eo *de conjectur. ultimar. volunt. lib. 11. titul. 19. numer. 24.* & aliud agens scripsi ego in *relect. mea l. Titia*, 2. part. num. 8. ff. de condit. & demonstrat. Per contrarium verò, qui verè honestus est, non potest non esse castus, ac talis foris apparere debet habitu, conversatione, & morum probitate; honestas enim, virtus moralis est, non abscondita, ac mente retenta, juxta illud Sapient. 7. *Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & latatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est. Quam sinè fictione didici, & sine invidia communico, & honestatem illius non abscondo.* Et ad Rom. 13. *Sicut in die honestè ambulemus*, ait Apostolus, id est, conversatione, & habitu coram hominibus simus honesti, concinit ad Thessalonic. 4. *Et ut honestè ambuletis ad eos qui foris sunt.* Nec enim honestatis virtus ex illis est, quas Dominus, in abscondito fieri, præcepit, Matt. 6.

4 Denique, vnum ex capitalibus juris præceptis, honestè vivere, est, *l. justitia* §. 1. ff. de just. & jur. quod ad vitam contemplativam non pertinet, quam Jurisconsulti, ac veteres civilis juris conditores non cognoverunt, sed ad activam, quam bonis moribus astruere curaverunt: vnde, præceptum illud honestè vivendi, in se ipso vnusquisque implet, & circa mores versatur, ut observavit *gloss. in d. §. 1.* & in §. *juris præcepta*, instit. de just. & jur. & pertinet ad honestatem de qua est præfens tractatus, ut constat ex ijs quæ occasione præcepti illius tractant Angel & Paul. in *d. §. 1.* Dec. in *l. semper in conjunctionibus* num. 1. cum sequentib. ff. de regul. jur. atque ita generale illud juris præceptum, quod est, *honestè vivere*, est intelligendum de honestate secundum mores, quam servare in se vnusquisque debet, juxta *gloss. ibi.* & communiter Doctores.

5 Ad eandem honestatis speciem, ac rationem pertinet *text. in cap. erit autem lex* 4. dist. vbi dicitur, quod lex debet esse honesta; quæ legis honestas, ad mores hominum refertur, quia propria, & absoluta legis appellatio est, quæ ad mores pertinet, ut tradit Pater Suar. de legib. lib. 1. cap. 1. num. 5. Vnde in legis diffinitione ab eo ibid. tradita habetur, quod sit mensura quædam actuum moralium. Adeo verò moralis hæc honestas legi inesse debet, ut dixerit *gloss. 1. in d. cap. erit autem lex*, quod in jure non tam desideratur justitia, quam honestas, & allegat *text. in cap. porro* 35. quest. 3. cujus quidem rei non incivile præstat argumentum *text. ille in d. cap. erit autem lex*, vbi scripta, honestas ponitur, *Erit autem lex*, inquit *honestas, justa, &c.* & frequens ac receptum in jure est argumentum ab ordine scripturæ *l. quoties*, vbi *gloss.* notat, & concordant. allegat ff. de usufruct. Simile argumentum præstat *text. in d. l. justitia* §. 1. & *d. §. juris præcepta*, nam è tribus illis generalibus ac capitalibus juris præceptis de quibus ibi, primum in ordine scripturæ est, *honestè vivere*.

6 Quod pro magna honestatis excellentia notandum est, quæ inter juris præcepta, & inter legis requisita, primum semper sortita est locum; quæ item in eo excellens apparet, quia, quod licitum est, excedit, ac supergreditur; liquidem non omne quod licet, honestum est, ut dicit juris regula, in *l. non omne* ff. de reg. jur. *l. semper in conjunctionibus*, alias, in conventionibus, eod. titul. cui concinit illud Apostoli 1. ad Corint. cap. 6. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*; è contra verò, omne quod honestum est, licitum est quia non potest non esse licitum, quod bonum est, & honestum omne, bonum est; adeo ut dicat Senec. nullum bonum, nisi honestum, & summū bo-

bonum stoici Philosophi in honestate constituebant; & D. Ambros. lib. 2. de offic. Tantus est, inquit, splendor honestatis, ut vitam beatam efficiat tranquillitas conscientie, & securitas innocentia.

7 Sed contra hoc oritur difficultas ex illo juris præcepto, de quo in d. § Juris præcepta, & ex d. cap. erit autem lex; si enim, juris præceptum est, honestè vivere, & si lex honesta esse debet; videtur, quod omne quod licet, honestum est; quod probatur, quia si licet, secundum jus est, honestum est, antecedens probatur, quia nemini licitum esse potest, quod illi jure non competit; atque ideo, quod licitum est, secundum jus est; porro, si secundum jus est, contra id quod honestum est, esse non potest, cum secundum Tull. offic. 1. nihil honestum esse possit, quod justitia vacet, & juris præceptum sit, honestè vivere, & lex honesta esse debeat. Atque ita difficilis apparet præcitata juris regula quæ dicit, non omne quod licet, honestum est.

8 Sed ut difficultas cesset, quod attinet ad d. §. juris præcepta, distinguendum est inter jus præceptivum, & jus permissivum; præceptivum enim, absque eo quod honestum est, non consistit; nec enim jus unquam in honestum aliquod præcipere potest; & de hoc clarè loquitur, & intelligitur *text. in d. l. justitia §. 1. & d. §. juris præcepta*; permissivum verò jus, intelligendo de humano, & positivo (nam naturale, & divinum nulla mala permittit, nec malum aliquod impunitum Deus relinquit) aliquando ex causa mala aliqua permittit, & impunita relinquit, ut patet in permissione meretricum, & deceptionis intra dimidiam justii pretij, & alijs, quæ, cum mala ex se sint, legibus permittuntur, de quibus fult. Tiraq. in l. 9. *connubial. num. 2. cum sequentibus*. quam etiam, & de bono permissivæ leges sint, ut explicat Doctus in. Francisc. Suar. *primarius apud Conimbricenses nostros Sacra Theologia professor, de legibus d. lib. 1. cap. 15. versicul. 5. autem magis, num. 9 & sequenti, ubi ex num. 5. versic. Tertia difficultas, de lege permissiva, seu permittente, luculenter egit. Iuxta quâ distinctionem concordanda est regula juris civilis, de qua sup. cum juris principio, quod præcepit, honestè vivere, intelligendo principum istud, de jure præcipiente, & regulam illam, quæ dicit, non omne quod licet, honestum est, de eo quod licet jure permittente. Exemplum sit in concubinato, qui cum honestus non sit, sed turpis valde, tamen jure civili licitus erat, permissivè quidem ut maiora evitarentur mala.*

9 Simile est, quod eodem jure scriptum legimus, licere contrahentibus in pretio ven-

ditionis, & locationis se circumvenire l. in causa 2 §. Idem Pomponius ff. de minoribus. l. item si pretio §. final. ff. locat. quod intelligendum est de jure permittente, ut explicant Bald. & Alberic. in d. §. Idem Pomponius, post alios ibi, Pinel. in l. 2. 1. part. cap. 1. num. 35. C. de rescind. vendit. Matien. in l. 1. titul. 11. gloss. 1. num. 1. & 2. lib. 5. recopilat. & insinuat *text. ipse in d. §. final. ubi quod dicit Pompon. in d. §. Idem Pomponius, per verbum, licere, Paul. Jurisconsult. interpretatur per verbum, concessum est, quod idem importat, quod, permissum est. Atque ita, deceptio illa quæ inter contrahentes licita dicitur (quod de deceptioe intra dimidiam est intelligendum, saltem hodie post constitutionem d. l. 2. qua novum jus antea non cognitum, ab Imperatoribus inductum fuisse, contra communem latè contendit Pinel. *ibid. cap. 1. num. 3. cum sequentibus. sequitur Matien. d. gloss. 1. num. 57.*) permittentis juris est, & non præcipientis, secundum quod, nemini licet, alterum lædere, & jus suum cuique est tribuendum; hæc enim duo, capitalia ac maxima juris præcepta sunt, æquè ac illud, *honestè vivere, d. l. justitia §. 1. d. juris præcepta.**

10 Maior autem illorum jurium difficultas consistit in verbo, *naturaliter*, quo uterque Jurisconsult. usus fuit; & à Scribentibus variè exponitur, ut constat ex adductis per Padill. d. l. 2. C. de rescind. vendit. num. 10. & sequenti, Pinel. d. cap. 1. num. 37. cum sequentibus. ubi, alijs interpretationibus confutatis, verbum illud, pro jure gentium intelligit cū gloss. ad quam, ait, quod nemo advertit, in d. §. *Idem Pomponius*, sequitur Matien. d. gloss. 1. numer. 5. cum duob. sequentibus. Barbol. verò in rubr. ff. *solut. matrim. 4. part. numer. 27.* illa magis placuit interpretatio, quam retulit Pinel. num. 38. ut verbum, *naturaliter*, non intelligatur de natura quæ secundum rationem est, sed de illa quæ a sensualitate provenit, quali dicere voluissent Jurisconsulti, naturalis inclinationis esse, ut se invicem contrahentes in pretio decipiant, juxta illud quod Minus quidam agebat, ut refert D. Aug. lib. 13. de Trinitat. cap. 3. commune esse mortalium aucterum, vili emere, & magno vendere; quod etiam probat *text. in l. si voluntate C. de rescindenda vendit.* Sed hæc interpretatio insignis Barbol. displicere ex eo potest, quia verbum, *concessum*, quo Jurisconsult. utitur in d. l. *item si pretio §. final.* non propriè prædicatur de eo quod quisquam à se habet, & natura ipse illi inest, prout est naturalis instinctus, seu sensualis natura. Gloss. verò interpretatio; quam Pinel. & Matien. sequuntur, ex eo displicet, quia naturalis ratio, qua constat

tat jus gentium, non permittit, alterum cum alterius jactura locupletari *l. nam hoc natura ff. de condict. in debit.* & omnis, ac quævis circumventio, seu pretij læsio repugnat æquo & bono, quo jus ipsum gentium consistit *l. jure succursum, in fin. ff. de jure dot.*

11 Quare, his, & alijs omiſſis, verbum, *naturaliter*, de quo in illis juribus, ad ipsam naturam contractus est referendum, non tamen sic, vt importet, à natura contractus esse, vt alter alterum circumvenit in pretio, sed importat, circumventionem, de qua ibi, ac pretij læsionem, illæsa contractus natura permiffibilem esse; nec enim natura contractus, id est, substantia illius violatur, propterea quod alter alterum in pretio circumveniat; quæ tamen in bonæ fidei conventionibus violatur, cum dolus dat causam contractui, secundum *gloss. communiter receptam in l. & eleganter ff. de dol.* Quod ergo dicitur, naturaliter licere contrahentibus, seu, naturaliter concessum illis esse, in pretio se circumvenire *d. l. in causa §. idem Pomponius d. l. item si pretio §. final.* de lege permiffiva intelligi debet, cujus permiffio naturaliter fieri dicitur quia illa non violatur contractus natura, quæ talis est, tametsi bonæ fidei contractus sit, vt stante læsione illa, seu deceptione, quæ contractui causam non dedit, contractus ipse suis viribus subsistat.

12 Sciendum verò est, quod, & si lex permiffiva de malo sit, qualis est illa, quæ prætij deceptionem permittit citra dimidiam justitiam, ex quo talis permiffio legis, securitatē non præstat in foro conscientiæ, vt tradunt Tiraq. *l. 9. connubial. num. 8. 9. & 11. Pinel. d. cap. 1. num. 35. versicul. ex quo scribunt, Matien. d. l. 1. gloss. 1. num. 6. Barbol. d. 4. part. rub. num. 26. versicul. cum igitur*, qui alios referunt, & est concors Theologorum, & Iuristarum sententia, quam communem, & verissimam opinionem dicit Covarr. & latè comprobatur *lib. 2. variar. cap. 4. num. 11.* idque non solum vbi scienter deceptio fit, sed etiam vbi ignoranter re ipsa læsio prætij intervenit, *ibid. per eum, & Matien. d. num. 6.* vbi ita tradit cum communi Theologorum ex Navarr. *in cap. qualitas, de pœnitent. dist. 5. num. 42.* quanvis, in quam, lex permiffiva de malo sit, non tamen lex, seu materia ejus, mala, aut non justa dici potest, si enim talis esset, legis virtutem non haberet, nec legis nomen promereret, ad quam requiritur, quod justa sit *cap. erit autem lex. 4. dist.* quia in eo quod malum aliquod permittit, malum aliud maius evitare, & prohibere intendit, in quo vera legis permiffivæ materia consistit, quæ honesta, & justa est, vt per se patet. Atque

ita, quod dicitur in *d. cap. erit autem lex*, quod lex debet esse honesta, vel est intelligendum de lege præcipiente, juxta supra dicta ad præceptum illud juris, *honeste vivere*, vel si de permittente etiam malum aliquod, & in honestum, intelligi debeat, respondendum est, in illa mali seu in honesti permiffione deterius aliud cohiberi, quo lex ipsa, ejusque materia cohonestatur. Atque hæc satis nunc sint pro etymologia verbi, *honestas*, significatione, & diffinitione illius. Nunc ad singulatia honestatis jura, & privilegia veniamus, ab illis incipiendo quæ competunt mulieribus, quia in illis magis, quam in masculis honestas desideratur, & maior in illis exigitur castitas secundum mores hominum, vt notavit *gloss. 1. in l. palam §. que in adulterio ff. de rit. nuptiar.* & præcipuum muliebri ornamentum, honestas est, non aurum, non smaragdus, non vestimentorum nitor, vt ex Plutarch. & alijs tradit Tiraq. *de legib. connubial. l. 3. num. 9.*

ARTICVL. PRIMI.

SUMMARIA.

- 1 **S** Vbdite à principe ad tripudium vacata ire non tenentur, propter honestatis jus, quod ab omni superioritate est exceptum.
- 2 Tripudia feminarum honesta ex se sunt: aliquando tamen circumstantia aliqua de honestantur.
- 3 Honestatis jus Imperiali, & Regia Majestate antiquius est, & in Paradiso terrestri caput cum primis Parentibus.
- 4 Explicatur text. in *l. vnic. C. de maiuma lib. 11.* & quod honestatis jus etiam publica letitia sit præferendum, & in publicis spectaculis servandum.

ARTIC. I.

Quod honestatis jus ab omni superioritate sit exceptum.

- 1 **P** Ro primo, ac principali privilegio honestatis ponitur, quod jus illius ab omni superioritate est exceptum, ut notanter scripsit Bald. *in l. quod ex liberta C. de oper. libert.* & ideo secundum eum ibi, subditæ à principe ad tripudium vacatæ ire non tenentur, propter honestatis jus, quod illo offenderetur; sequitur Dec. *in l. semper in conjunctionibus, alias semper in conventionibus num. 2. & 3. ff. de regul. jur. Cag. nol. in l. 2. versic. Et cum placuisset, numer. 72. ff. de*

f. de origin. jur. Gregor. Thelofan. in syntag. lib. 6. cap. 20. numer. 11. & pro regula ex Tell. l. 30 Taur. num. 7. ponit Matien. in l. 2. tit. 5 gloss. 11. num. 2. lib. 5. recopiat. Quam limitat Martin. Laudens. tract. de princip. conclus. 16. in casu quo subditæ vocarentur associandi consortem causa, quia tunc, inquit, honestatis periculum cessat. Quæ quidem limitatio, si Bald. sensit, & qui eum sequuntur, jus honestatis tripudio ipso offendi, secuta non videtur; consors enim ad evitandum castitatis periculum prodesse potest, sed non ad evitandum honestatis detrimentum, quod ipsa mulieris saltatione coram hominibus venit, sive sola saltet, sive cum consorte ejusdem sexus; nam si masculas saltantem mulierem associat, periculum maius vertitur, & maius honestatis offendiculum.

2. Caterum, si sic prædictam opinionem accipimus, ut, tripudio ipso muliebris honestatis decorem minui, dicamus, non leve adversum nos jurgium excitabunt saltatrices mulieres, quod eo magis corroborabunt, quod tripudia sæminarum non in privatis solummodo ac profanis festis, sed, & in solemnibus, ac sacratis, publicè apud nos sunt in usu; quæ sane, saltem in sacris ædibus, & festis in honorem Dei, ac Sanctorum ejus celebratis non admittentur, si quodvis honestatis detrimentum secum ferrent. Denique, antiquum hoc est, atque ut laudabile sacris literis legitimus, nam, ut omittamus Mariam illam prophetissam Aaron, & Moysis sororem, quam in exitu Israel de Ægypto Israelitæ omnes cum tympanis, & choris secutæ sunt, Deo psallentes, Exod. 15. quod & cum tripudijs festivoque saltatu pro maiori gaudio, ferventiorque gratiarum actione in communi totius populi lætitiâ, in castris virorum, illæto honestatis jure fecisse, non est dubitandum ut ait David Rex coram Arca Domini majestatem Regia in hoc non offensa 2. Reg. 6. saltantes illæ, quarum est cæcumen illud, Percussit autem mille, & David decem millia, saltantes cæcumen; ait enim Scriptura, quod choros cæcumen cæcumbant, & præcinebant ludentes 1. Reg. 18.

Pro resolutione dicendum est, choreas sæminarum, & tripudia, licita, & honesta esse, aliquando verò, per accidens de honestate, ut si masculus tripudiantem associet, vel, si sola tripudiet, si corporis motu getivoque ita se habeat, ut intuentium libidinem excitet. Iuxta quod intelligendum est, quod subdita ad tripudium vocata Bald. & alij cum tradiderunt, ut præcedat quando cum masculo consorte tripudium sit agitantum; vel etiam quando eo aliàs honestatis jus

lædi existimetur opinione bonorum prudentumque virorum; qui semper pro pudica ac verecunda puella, & quæ ad solos hominum pavet aspectus arbitrabuntur.

3. Quod vero honestatis jus illætum semper servari debeat, & ab omni superioritate sit exemptum, ut verissimum tenendum est, tum, quia id ad bonos mores pertinet, non civiles tantum, sed & naturales; tum, quia jus honestatis imperio ipso ac regia dignitate antiquius est; quod cum Protoplastis incæpit in paradiso terrestri, ubi, quia statim post peccatum nudos se cognoverunt, conluerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata, quibus honestatis causa in pudendis cooperirentur, Genes. 3. quod eleganter explicat D. August. lib. 14. de civitat. Dei cap. 17. Et ibi ad fin. capit. ait, quod ex hoc omnes gentes, quoniam ab illa stirpe procreatæ sunt, usque adeo tenent in usu, pudenda valere, ut quidam barbari illas corporis partes, nec in balneis nudas habeant, sed cum earum tegumentis lavant per opacas quoque in die solitudines.

4. Ad eandem etiam certissimam conclusionem pertinet text. in l. unic. C. de maiumam lib. 11. ubi ab Imperatorib. traditum extat, maiumam ita cebebrari debere, ut honestas servetur. Erat autem maiuma, ludi quodam genus, qui publicæ lætitiæ causa agebatur, & quia mense Maio celebrabatur, maiuma vocabatur; atque ita, juxta text. ibi, in publicis spectaculis publicæ lætitiæ causa celebrandis servanda est honestas. Ex quo ad histriorum nostri temporis theatra inferendum est, quæ ita demum in republica bene instituta sunt admittenda, ut nullum illis honestas periculum iubeat; lubit autem non leve, ac probabilem etiam, ne dicam certam, ruinam, si mulieres illis intersint personatum gerentes, præsertim cum de amatorijs fabulis sunt; quod civitatum decuriones ac rectores præcavere maxime deberent, argum. text. in d. l. unic. C. de maiumam.

Fortassis verò à maiumam illis apud nos procedit mos puerularum, quæ prima die mensis Maij, atque alijs deinceps ejusdem mensis festivis diebus, in plateis comptæ & ornatae strato edent, *maias*, vulgus vocat, alijs assistantibus ac cum tympanis canentibus. Oportet verò, ut illæ infantilis, aut parum ultra, ætatis sint, ne, si pubertatis annos ascendant, hominum aspectibus, quibus comptæ se præbent, honestatis jus, quod publicæ etiam lætitiæ est præferendū, ut in d. l. unic. violari contingat, juxta illud, *Averte faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam; propter speciem mulieris multi perierunt; & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit, Ecclesiastic. 9.*

ARTIC. SECVNDI.
SUMMARI A.

- 1 **M**ulier honestatis causa non potest esse iudex, neque arbiter etiam post arbitrium susceptum.
- 2 Traditur, mulierem honestatis causa qua secundum bonos mores naturales est, iudicandi munere prohiberi, intellecta l. final. C. de arbitr. contra Barbof.
- 3 Intelligitur l. cum præter §. final. ff. de iud. & concordatur cum d. l. final. C. de arbitr.
- 4 Honestatis jus bonis naturæ moribus inductum, contraria consuetudine tolli non potest, secundum Abb. contra alios.
- 5 Princeps non potest generalem legem condere, qua statuat, mulieres iudicandi munere fungi posse; potest verò privilegium alicui mulieri concedere ex causa, ut iudex esse possit, numer. sequenti.
- 7 Non valet compromissum in mulierem factum etiam adhibito iuramento, secundum communem, qua defenditur contra Barbof.
- 8 Communis sententia refertur, secundum quam, mulier succedens in comitatu, aut dignitate cui iurisdictio inest, iudicandi munus in subditos per se exercere potest.
- 9 Regina, & qua superiorem non recognoscunt, iudicandi munus in subditos exercere per se possunt etiam non extante consuetudine. Alia verò dominae qua in comitatibus suis superiorem recognoscunt, non possunt inter subditos iudicare, nisi ubi consuetudo de hoc extat. & sic declarantur, & tenetur communis sententia.
- 10 Intelligitur text. in cap. dilecti, de arbitr.
- 11 Mulier, quanvis non possit esse arbitrix, potest tamen esse arbitratrix, iuxta communem.
- 12 Mulier pro alijs postulare in iudicio non potest honestatis causa, & si bona, & casta alias femina sit. Nec item procuratrix ad iudicia esse potest, præterquam in aliquibus casibus qui remissive traduntur. num. 13.
- 14 In camera tamen consulere non prohibetur; & generale est, ut postulare prohibitus, consulere in camera prohibitus non censeatur.
- 15 Mulier propter honestatis causam, testimonij ferendi causa ad iudicem ire non est compellenda, sed in domo sua est interroganda. Limita ut ibid. in fine.
- 16 Mulier non potest publica crimina accusare quando suam aut suorum injuriam secum non trahunt, præterquam in aliquibus casibus qui remissive traduntur.
- 17 An mulier, & quivis alius eorum iudice de-

nuntiare possit delictum, quod accusare nequit.
18 *Mulier in causis criminalibus per procuratorem accusare potest. Et assignatur ratio ad communem sententiam, quam secuta est Regia ord. lib. 5. tit. 124. §. 16. secundum quam non potest quisquis per procuratorem accusare etiam pena talionis sublata.*

ARTIC. II.

De honestatis jure, & privilegio in ijs qua ad iudicium pertinent.

1 **S**ecundum muliebris honestatis privilegium in ijs versatur quæ ad iudicium pertinent, & in multis consistit. Primò enim, honestatis causa, mulieres in iudices dari non possunt, l. cum prætor, versicul. Moribus ff. de iudic. l. famina ff. de regul. jur. cap. mulierem 33. quest. 5. Nec si in illas à partibus compromittatur, & quanvis susceperint arbitrium l. final. C. de arbitr. cap. dilecti, end. tit. tradit Marc. Anton. Blanc. tract. de compromiss. quest. 2. num. 34. Cujus prohibitionis ratio, honestas est quæ in mulieribus requiritur, ut tradit Abb. in cap. dilecti num. 3. de arbitr. Azeved. l. 7. tit. 9. num. 19. & sequenti lib. 3. nova recopilat. quæ lex Regni Castellæ hanc expressè approbat rationem, & meliorem dixit Azeved. ibi d. numer. 19. quæ scribitur in l. 4. tit. 4. part. 3. putat enim Azeved. rationem ibi scriptam, ob quam mulier iudicandi munere fungi nequeat, ad defectum intellectus pertinere; quæ ratio expressè damnatur in d. l. cum prætor, vers. Mulieribus; nec illam quidem approbat d. l. part. sed eam potius quæ ad fæminarum pertinet honestatem, ut deprehenditur in versic. Nam mager, ibi, porque no seria cosa guisada, que estuviessse entre la muchedumbre de los hombres, librando los pleitos; simile enim est, aut sanè idè quod pro ratione scribitur d. l. 7. tit. 9. lib. 3. in versic. Otro si, los sabios, ibi, Porque seria dishonesto, y sin razon, que estuviessse en el ajuntamiento de los hombres, librando los pleitos. Atque ita apparet, quod eadem utrobique prohibitionis ratio scripta est, honestatis, scilicet ratio, quia honestum non est, ut mulieres iudicandæ alienæ litis obtentu conventibus virorum, vel iudicij interesse præsumant. maritum C. de procurator. l. 2. §. fœminas, versicul. Sed, & eas C. de bis qui ven. erat. impetrant. cap. mulieres, in princ. de iud. lib. 6. quæ scribitur d. l. final. C. de recept. arbitr.

2 Barbof. verò in d. l. cum prætor §. final. num. 265 honestatis causam, propter quam mulier à iudicandi munere repellitur, de honestate civili intelligit, id est, quæ bonos mo-

res civiles respicit solummodo, & non naturales; & sic intelligit *text.* illum in *d. l. final.* expendens ad id *text.* ibi *d. l. cum prator §. final.* dum dicit, quosdam prohiberi natura, esse iudices, quosdam verò moribus, è quibus est mulier, ut ibi; atque ita infert, mulierem natura non prohiberi, iudicare, & consequenter, honestatem de qua in *d. l. final.* non esse naturalem, sed civilem. Quæ sanè interpretatio, nec in in se vera est, quia faminarum honestas ad bonos mores naturales pertinet; & nò dubie repugnat literæ *text.* in *d. l. ff. in princ.* ibi, *Sua pudicitia memores, & operum que eis natura permisit, & a quibus eas iussit abstinere,* quæ verba, junct. quæ sequuntur, expressè probant, mulierem honestatis causa quæ secundum naturam est, ab omni judiciali examine abstinere debere.

3 Nec obstat *text.* in *d. l. cum prator §. fin.* qui, quatenus ibi mulier non numeratur inter eos qui natura impediuntur, ne iudices sint sed inter eos qui moribus, pugnare videtur cū *d. l. fin.* in eo quod dicit, iudicandi opus esse è numero eorum, à quibus mulieres abstinere, natura jubet. Sed pro verò intellectu, & concordia utriusque *text.* dicendum est, quod verbum, *natura*, aliquando refertur ad ea quæ homini naturaliter in sūt & eveniunt, cujusmodi sunt morbus, minor ætas, & iudicij defectus; aliquando ad mores qui homini conveniunt prout est animal politicum secundum naturam agens; primo modo accipitur in *d. l. cum prator §. fin. vi gl. ibi* interpretatur verb. *natura*, & exēpla in *text.* adducta satis ostendunt, quæ sunt de surdo, muto, furioso, & impubere, de quibus ibi dicitur, quod natura impediuntur, ne iudices sint, quia iudicio carēt, quo quia mulier nò caret natura, secundum hunc sensum accepta, iudicandi munere fungi, non prohibetur, & sunt quidē nò pauca, quæ & ad iudicandum, & ad rempublicam gubernandamabili iudicio pollēt, ut videre est apud *Tiraq. leg. connubial. leg. 11. ubi num. 30.* insignium virginitatis curiose meminit, post eum *fufius Gallian. in catalog. gloria mundi 2. part. considerat. cum duab. sequent. posteriore verò modo accipitur verbū, natura, in d. l. fin. de bonis, scilicet naturæ moribus, ad quos pertinet pudicitia causa cujus ibi *text.* meminit, cui convenit, ut mulier ab omni judiciali examine arceatur.*

4 Ex hac autem sententia & intellectu inferitur primò, hoc honestatis jus bonis naturæ moribus inductum, contraria consuetudine tolli non posse, quia non valet consuetudo honestati cōtraria, ut in terminis probat *Abb. dilecti, n. 3. de arbitri.* ubi limitat in mulieribus in dignitate constitutis per *text.* ubi. Et *Dec. in l. 2. n. 4. ff. de regul. jur. & in c. cum dilecti, n. 13. versic. Sed tamen, de confirmat. util.*

vel inutil. contrarium probet, valere, nempe, consuetudinē in qualibet muliere, pro qua sententia alios refert, & sequitur *Barbos. d. l. cum prator §. fin. n. 264.* *Abb.* opinio verior est quia consuetudo quæ contra bonos naturæ mores est, ad quos pertinet matronalis pudicitia, & honestas, quæ non leviter, nec rarò ejulcemodi consuetudine offenderetur, corruptela potius dici debet, & idcirco valitura non est, ut in *c. final. de consuetud.* Et ita pro *Abb.* sententia argumentatur *Blanc. d. tract. de compromiss. q. 2. n. 36. ex versic. circa hoc,* licet tandē ab ea recedat propter autoritatē tenentiū cōtrariam, quam *d. n. 36. in fin.* concludit, in iudicando teneri debere. Nec verò prædicto argumento satisfacit *Barbos. respondēs d. n. 265.* honestatē hanc, ad quam pertinet, ne mulier iudex esse possit, aut arbitrix, civile esse, non naturalem, cujus contrarium sup. ostendimus.

5 Infertur secundo, principem legem cōdere non posse, qua statuat generaliter, mulieres in iudices eligi posse; tam, quia lex debet esse honesta *c. erit autē lex 4. dist. de quo tradidimus sup. in init. & ideo lex statuens, ut mulieres iudicandi munus gerere possint, tamquam honestati contraria, pro non lege habenda est; tum, quia honestatis jus, cui convenit, ne mulieres iudices esse possint, ab omni superioritatis jure, & principis imperio exceptū est, ut ex *Bald. in l. quod ex liberta C. de oper. libertor. & alij tradidimus sup. art. præcedente.**

6 Fateor tamen, principem certam aliquam mulierem privilegio iudicandi posse honorare, ut post *Bart. ibi tradit Dec. d. l. 2. num. 5. ff. de regul. jur. glossa, in l. unie. & ibi Bart. nu. 10. C. de mulierib. in quo loc. lib. 10. & gloss. in d. cap. dilecti, verb. remota, Blanc. de compromiss. d. quest. 2. n. 38. Barbos. d. l. cum prator §. final. n. 259.* Debet verò causa intervenire ad tale privilegium, nempe, personæ dignitas, & excellentia, & ætatis maturitas cum animi maturitate, ita ut matronalis pudicitia conventibus virorū se exhibens periculum non subeat. Generalem vero legem condendo non poterit princeps statuere, ut mulieres iudicandi munus gerere possint, ex ijs quæ diximus, tamen, & in isto casu contrarium sine cōtroversia tradat *Dec. d. l. 2. num. 5.*

7 Tertio, & ultimo infertur, non valere compromissum in mulierem factum etiam adhibito juramento, nec tale juramentum, obligatorium esse, quia cū contra bonos mores naturales est, non est obligatorium, *regul. non est obligatorium, de regul. jur. lib. 6.* quæ sic cōmuniter intelligitur secundum *Covar. in cap. quanvis pactum 2. part. in init. n. 1. de pact. lib. 6.* & sequitur *Gutier. de juram. confirmat. 1. part. cap. 3. numer. 5. Suar. de Religion. tom. 2.*

racf. §. lib. 2. cap. 22. num. 7. Barbof. d. l. cum prator §. final. num. 266. qui tamen in num. sequenti secutus Imol. in d. cap. dilecti, num. 2. censet, tenere compromissum in specie de qua agimus, reputans, iuramentum in illa adhibitum, non esse contra bonos mores naturales, sed civiles. Cæterum contrarium est tenendum, quod tenuit Abb. d. c. dilecti n. 2. in fin. & communis ex Bero, ibi nu. 6. quem retulit Barbof. d. n. 267.

8 Principalis verò conclusio, ac regula supradicta limitari communiter solet in fæmina quæ succedit in comitatu, seu dignitate aliqua cui iurisdicatio inest, ut illa iudicandi munus in subditos per se exercere possit, ut tradit Angel. d. l. cum prator §. non autem n. 2. post eum Paul. ibi, in fin. & Iacobin. de sancto Geor. n. 7. ubi inquit, quod sic fecit Regina Ioanna, quæ sedens in solio Regali, tulit sententiam contra illos de Balso, & Comitissa Matilda, eadem sententiam probat Abb. d. c. dilecti, de arbit. n. 4. post Innoc. nu. 1. & communiter Doctor ibi teste Molin. de primogen Hispanor. lib. 1. cap. 13. n. 14 Azeved. l. 7. tit. 9. lib. 3. nov. recopilat. prope finem, & post alios ab eo relatos sequitur Barbof. d. l. cum prator §. final. n. 268.

9 Ego quidem communem hanc sententiam non ita indistinctè probo, sed duobus duntaxat casibus; primus est in Regina, aut in præcellenti alia terrarum domina superiorem non recognoscente; ad quem casum pertinent exempla adducta ab Angel. & alijs supra citatis, de Ioanna illa Neapolitana Regina, & de Comitissa Matilda, quæ fuit domina quasi totius Italiae, ut ex Odofr. & Alberic. ibi refert Iacobin. d. l. cum prator §. non autem n. 7. & fuit filia Regis Italiae, & successit in Regno, & omnia gessit tanquã Rex, secundum Cyn. in l. fin. C. de recept. arbit. & Paul. ibi in princ. qui de illa dicit, quod mortuo patre rexit multas terras in Italia & fecit plura monasteria quæ extant vique in hodiernum diem, ut Mantuæ, & in pluribus alijs locis. Secundus casus est, ubi cõsuetudo extat, quod fæminæ iurisdictionem habentes in comitatu aliquo sibi subdito per se eam exercere possint, qui est casus gloss. fin. in fin. d. l. fin. ubi gloss. opponit de Comitissa Campaniæ, & Matilda, quæ arbitrantur, cõtra tex. ibi, & respondet, id ex consuetudine esse quæ dat illis iurisdictionem & ita gloss. sententiã accipiunt Cyn. ibi, Salyc. & Paul. de quo est casus in d. c. dilecti, ubi propositã sibi quæstionem de validitate sententiæ à Regina Francorũ latæ virtute compromissit, affirmativè decidit Sũmus Pontifex ex vi cõsuetudinis, cuius ibi meminit; secundum quã in partibus Gallicanis fæminæ præcellentes ordinariã iurisdictionem in subditos suos habere noscuntur. Atque ita probare videtur tex. ille,

quod & quæ superiores non recognoscunt, iurisdictionem quã habent, per se in subditos exercere non possint, nisi id à consuetudine habeant, ut sctit gloss. nostra d. l. fin. & Cyn. ibi, Salyc. & Paul. quæ sententia opposita est illi quam tenuit Abb. & cõmuniter scrib. d. c. dilecti, ubi Abb. n. 4. tex. ibi intelligit in fæmina præcellente, & in dignitate constituta ex persona mariti, cuius est principatus, ut in illa consuetudo spectanda sit, ut inter subditos iudicare possit; illa verò quæ iurisdictionem habet ex propria persona, ac successione sibi delata, etiam cõsuetudine cessante per se munus istud exercere possit.

Qui sanè intellectus, tex. illum nimis restringit; quo circã, generalitate eum accipio, & inter contrarias sententias mediã teneo, quam scripsi, nempe, ut quæ comitatum cum iurisdictione habent in terris subditis, inter subditos iudicantes esse nequeant, juxta regul. d. l. cum prator §. fin. qua hæc etiam mulieres comprehenduntur nisi ubi cõsuetudo de hoc extiterit, quæ in hoc propter excellentiam earum id operabitur, non in alijs, ut tradidimus super illation. ex Abb. sententia d. cap. dilecti, num. 3. & in istis accipio sententiam gloss. & sequacium in d. l. final. quæ verò superiorem non recognoscit, quæ Regina in principatu suo, privilegium hoc iudicandi inter subditos, quod impertiri alijs potest, ut tradidimus illatione 2. arrogate sibi poterit; quæ casu communis opinio est accipienda, ad quæ pertinent exempla Regiæ Ioannæ, & Comitissæ Matildæ pro ea adducta.

10 Ad tex. verò in d. c. dilecti, de arbit. respondere potest, Sũmum Pontificem ibi, propositam in Regina Francorum facti quæstionem ex generali Regni illius consuetudine inter præcellentes fæminas obtenta decidisse, ut decisione sua, non solum decideret facti quæstionem in Regina contingentem, sed etiam in præcellentibus alijs ejusdem Regni fæminis, tamen subditis, circã quas similis quæstio oriri potest, quæ um idcirco causa ex generali consuetudine quæstionem decidit, ut decisione unica plures comprehenderet casus, & dubitandi an circa alias deinceps amputaret.

11 Ultimo, sciendum est, quod etiam mulier, arbitrix esse non possit, arbitratricis munus non est publicum, sed extra iudicium & privatum; & ita sine controversia tradit Cyn. & Scrib. in dict. l. final. Cod. de arbit. Abb. notab. 3. in d. cap. dilecti, & ibi Iacobin. numer. 2. Dec. in l. 2. nu. 17. ff. de regul. ad quod dixit Abb. esse text. apertum in Quinta vallis de jure jur. ubi Abb. notab. 2. differentia sexta quam ponit inter arbitratricem & arbitratorem, idem notat post Bald. & alios ibid.

12 Secundò, & principaliter, postulare pro alijs fæminæ prohibentur honestatis causa *l. 2. vbi Dec. nu. 9 ff. de regul. jur. l. 1. §. secundo loco ff. de postuland. vbi ratio scribitur, ibi, Ne contra pudiciam sexui congruentem alienis causis se immisceant.* Quæ quidem honestatis ratio tam comprehendit bonas, quam malas fæminas; ideo, quãvis Calphurnia illa improbißima, seu C. Afrania, vt legendum censet Tiraq. *leg. 10. connubial. n. 32. ex Valerio lib. 8. cap. 3. causam dedisset edicto, vt habetur in d. §. secundo loco, versicul. Origo verò,* tamen prohibitionis jus ne pro alijs postulent, etiam bonas, & castas ligat, quia ratio prædicta finalis est, & omnes respicit vt explicat *gloss. ibi verb. causam,* quã sequitur Bart. *ibid & conuenit text. ex Concilio Carthageniensi 4. cap. 99. in cap. mulier 23. distin. vbi sic habetur, Mulier quanvis docta, & sancta, viros non conuenit docere non præsumat.*

13 Qua etiam ratione procuratrices ad iudicia pro alijs esse non possunt *d. l. 2. iuncta gloss. magna ibi, & Deci. n. 14. l. neque femina ff. de procurator. l. quia absente l. alienam, eod. tit. Nonnulli tamen excipiuntur casus in quibus in iudicio procuratoris nomine agere, & defendere possunt; quinque ponit Specul. pro limitatione regulæ *lib. 1. tit. de procurat. §. 1. n. 1. & de hoc egimus in 2. part. l. ex hoc iure ff. de just. & jur. cap. de procurator.**

14 Quãvis autem mulieri prohibitum exeat, coram iudice pro alijs postulare, in camera tamen cõsulere, non prohibetur, vt tradit Dec. *l. 1. n. 9. & 10. cum quo transit Tiraq. recès dictum appellans in leg. 11 connubial. n. 28. Idem generale est, vt postulare prohibitus, in camera cõsulere, non censeatur prohibitus, vt notat Bart. per text. ibi in d. l. 1. §. postulare ff. de postuland. & Angel. ibi in init. Idem Bart. in l. 3. advocatos, n. 4. ff. de var. & extraordinar. pronuntiationib. Abb. in rubr. de postuland. versic. Et illis verbis; circa quod tamen, prohibitionis rationem considerari diligenter debere, monet Dec. *d. l. 2. n. 10. vbi pro calu præsentis scripsit, quod ratio propter quã mulier postulare prohibetur, cessare omnino videtur, quando ipsa non vadit coram iudice.**

15 Tertio, ob eandem honestatis rationem non est compellenda mulier ad iudicem ire testimonij ferendi causa, sed in domo sua per officialem interrogari debet, *juxta tex. optimum in mulieres, de iudic. lib. 6. licet, & cum alias casus citare necesse est, domum mitti oportet, secũdum gloss. in l. ad personas, & ibi Doctor ff. de iur. iur. Tiraq. d. l. 10. n. 33. & absente adversario non vadit propter honestatem, vt tradit Bart. d. l. ad personas, in fin. per tex. in Auth. vt litigant. iur. §. si verò mulier, collat. 9. Et quanvis casus sit, in quo testes per iudicem ipsum inter-*

rogari debeant, vt apud nos in casibus contentis *ord. lib. 1. titul. 85. §. 3. & 4. adhuc mulier ad domum iudicis ire compellenda non est, sed iudex potiùs ad illam personaliter accedet, vel si id non deceat propter personæ illius qualitatem, mittere debet qui interroget, quasi in casu isto lex locum sibi non vendicet, vt probat *tex. optimum in d. c. mulieres.* Quod tamen cum temperamento est accipiendum, & non absolute; nam si vetula sit, & plebeia conditionis mulier, aut in honestè vivat, ad iudicem, & etiam officialem illius testimonij ferendi causa ire debet.*

16 Quarto, mulieri non permittitur, publica crimina accusare quando propriam illius, aut suorum injuriam secum non trahunt, præterquam in certis quibusdam casibus *l. 2. l. qui accusare ff. de accusation. l. de crimine C. de his qui accusari non poss. & vtrobique notat gloss. & in §. consequens, verb. procedunt, instit. de suspect. tutorib. vltra Ordinarios tradunt Gom. 3. tom. 6. l. n. 31. Clar. in pract. quest. 14. n. 8. exornat Tiber. Decian. tract. criminal. part. 1. lib. 3. c. 7. nu. 1. & sequentib. Farinac. in prax. criminal. quest. 12. num. 16. qui post Decian. & alios ponit casus in quibus mulier ad accusandum admittitur.*

17 Dubitari vero potest, an mulier admitti possit ad denunciandum crimen quod accusare nequit? Et videtur, quòd admitti non possit, quia privata persona denuncians, loco accusatoris habetur, & ideo in testem non recipitur, vt cum alijs, quos refert, tradit Farinac. *in prax. quest. 52. n. 172. & non probans denunciationem ratione præsumptæ calumniæ in expensis condemnatur, secundum Bald. in l. sancimus, 12. q. C. de iudic. & ex cõmuni tradit Clar. in pract. criminal. q. 7. n. final. quanvis de consuetudine servari contrarium, tradat Mascard. de prob. cõclus. 505. n. 2. de quo apud nos est *ord. lib. 5. titul. 118. §. fin. Denique secundum Bart. in l. diuus n. 7. ff. de custod. reor. quicũque non potest esse accusator, non potest esse denunciator, & ita pro regula tradit ibi; vnde infert, quod qui accusare prohibentur in d. l. qui accusare, vbi mulier prohibita reperitur, ad denunciandum non admittuntur. Sed hæc Bart. opinio communiter in practica non servatur teste Clar. *d. q. 7. versic. Quæro igitur,* vbi eam duntaxat recipit, quando tale est delictum, in quo non possit per iudicem procedi nisi ad partis instantiam, vt tunc ad denunciandum non admittatur, nisi qui accusare potest; ad denunciandum verò de delicto, ad cuius punitionem iudex ex officio procedit, quilibet admittetur, secundum Clar. ibi. Iuxta quam resolutionem, mulier, etsi delicta publica accusare nequeat, denunciare ea tamen iudici poterit; & talis denunciatio operabitur, vt**

judex inquirat; nam etsi delictum tale sit, in quo judex ex officio procedere possit per viam inquisitionis, debet tamen aliquid præcedere, quod viam inquisitioni aperiat, videlicet, diffamatio, vel querela partis, vel denunciatio, vel aliud hujusmodi, & alias processus esset ipso jure nullus etiamsi deinceps delictum fuisset plenè probatum; & ita tradit, & judicatum refert Clar. in pract. q. 5. vers. Scias etiam, quem refert, & sequitur Farinac. in praxi crimin. tit. de inquisitione, quest. 1. n. 9. vers. Sublimita; de quo per eundem quest. 9. per tot.

Nihilominus tamen, in proposita questione tenendum censeo, mulierem ad denunciandum coram iudice delictum, quod ipsa accusare non potest, non debere admitti, juxta Bart. sententiam in d. l. divus, n. 7. vbi, etsi in muliere expressè ac determinatè non loquatur, in illa ita planè sentit; & honestatis ratio etià militat in denunciatione; intelligo verò de denunciatione coram iudice solemniter facta. Quare si super ea iudicis inquisitio formetur, nullius momenti fore puto, tanquam si nulla præcessisset denunciatio.

18 Quintò, & principaliter, in causis criminalibus mulieres per procuratorem in iudicio esse possunt, quod honestatis causa indultum illis specialiter est, ut inter alio honestatis favore illis concessa tradit Anton. Sargent. de Neapol. illustrat. lib. 1. c. 9. n. 19. de quo apud nos est ord. lib. 5. tit. 124. §. 16. versicul. Porem, qua statutum est, posse mulieres per procuratorem accusare præstita fidejussoria cautione de qua ibi super litis expensas, & alia damna, quod tamen iudicis arbitrio ibi committitur, vnde de vsu observat, ut promissoria simplici cautione admittantur. Notanda verò est lex Regia quatenus in accusatoribus regulam prohibitivam præmittit, à qua mulieres excipit; videbatur enim, accusatoribus permitti hodie debere, per procuratorem accusare, stante ratione communis, quæ pœnam talionis cõcernebat cui subiciebatur accusator; vnde, quia hæc talionis pœna per consuetudinem hodie sublata est, ut ex multis, quos refert, tradit Clar. in in pract. criminal. quest. 81. n. 3. videbatur etià prohibitio accusandi per procuratorem, cessare hodie, ut per Clar. d. pract. quest. 32. n. 3. & n. 23. versic. Quæro, nunquid, vbi, ita in practica servari, refert, quicquid de jure sit crebrior enim, & solidior sententia est, secundum Rub. in l. penult. §. ad crimen n. 7. ff. de publ. judic. quæ retulit Clar. d. versic. Quæro, nunquid, etiam hodie, pœna talionis sublata, accusatorem per procuratorem audiri non debere, juxta regul. tex. ibi, quia non debet accusatori licere, quod non licet accusato, ut respondit Alberic. in l. servum §. publice, n. 8. ff. de procurator. Quam

cõmunem sententiam apud nos praxis observat & secuta est Ord. nostra; cui quidem, & si ratio illa de talionis pœna cesset, non deest alia, quæ cõmunis opinio, & lex nostra eam secuta, moveri justè, potuissent, nempe, ne ita libera calumniandi maneret occasio, si nullum aliud ex injusta accusatione damnum sibi proponeret iniquus accusator, quàm litis expensas; idcirco, & personali in iudicio comparandi labore onerare eum lex voluit, ut eo saltem, ac propria vexatione commotus, ab injusta alterius vexatione abstineat.

ARTIC. TERTIJ. SUMMARI A.

- 1 **M**ulier privilegio honestatis in publicum carcerem detrudenda non est, nec si detur carcer mulieribus deputatus, à carceribus hominum separatus, juxta cõmunem, & n. sequenti.
- 2 Intelligitur tex. in Auth. ut null. judic. §. necessariũ, collat. 9. & traditur, privilegium ne mulieres in carcerem mittantur, solis honestis cõpetere. Limitatur in conjugata, quæ, & si in honeste vivat, hoc fruitur privilegio d. n. 2. vers. Quod tamen. Et declaratur Regia ord. lib. 4. tit. 76. §. fin. ibid. versic. Quando autem.
- 3 Ampliatur, ut privilegium exemptionis carceri mulieri competat etiam pro fisci debito ex causa civili descendente; & quanvis fisci debitori succedat hereditario titulo.
- 4 Attento cõmuni jure nec pro delicto, & debito ex illo descendente mulier in publicum carcerem mittenda erat. Quod tamen hodie consuetudine est abrogatum, quam consuetudinem secuta sunt leges Castella, & Lusitania. Quod iudex non debeat de facili pro quovis crimine honestam mulierem in publicum carcerem mittere d. n. 4. versic. Monet verò.
- 5 Agitur de questione, an mater pro tutelari debito quando Velleiano, & omni juris auxilio renuntiavit, in carcerem mitti possit, in qua communis inuicem contraria referuntur, & negantur tenetur cum Bart. & sequacibus.
- 6 Ampliatur secundum eosdem, ut nec expressè istius privilegij renuntiatione possit mater pro debito ex causa tutela contracto conjici in carcerem.
- 7 Probat, non posse mulierem, renuntiare privilegio, ne pro debito civili in carcerem mitti possit.

ARTIC. III.

Honestatis privilegio mulier in carcerem detrudenda non est.

- 1 **T**ertium honestatis privilegium mulieribus competens, est carceris exemptio l. 1. cum Auth. ibi posita C. de offic. diversor. judic. Auth. hodie novo jure

de custod. reor. & in corpore unde sumitur, in Auth. vt null. iudic. §. necessarium, collat. 9. vbi circa fin. pro ratione subditur, *Vt non per huiusmodi occasiones inveniatur circa castitatem iniuriata.* Quæ ratio concludit, mulieres in virorum carceribus non esse includendas; atque ita videtur, quod privilegium locum non habeat, vbi carceres mulierum à virorum carceribus distincti sunt, & separati; quod si admittimus, inane hoc, aut parvi momenti privilegium apparebit, cum facillimum sit, in quacunque civitate, aut etiam castro specialem mulierum custodiæ carcerem instituire à carceribus virorum segregatum, vt apud nos in vsu est. Cæterum, Imperatoris mens in d. §. necessarium, largior, ac benignior deprehenditur, dum, mulieres in publicum carcerem nullo modo mitti finit, nec pro gravissimo crimine, quo casu in monasterio aliquo custodiri, aut mulieribus tradi, prædicit, præcipit, pæna, vt ibi, iudicibus contrarium facientibus inflicta.

Quare, dicendum est, ratione ibi in fine scripta, tam amplam sanctionem ad carceres maribus deputatos non arctari, ac restringi; præsertim, cum, ne fæminæ cum maribus in eodem carcere detinerentur, naturalis ipsa ratio præciperet, vt pro eo legem ferre, supervacaneum esset. Privilegium ergo generaliter est accipiendum, juxta quod verba *tex.* sonant, & ita communiter accipitur, vt videre est apud Covar. de sponsal. 2. part. cap. 8. §. 11. nu. final. Menoch. de arbitr. lib. 1. quest. 88. nu. 10. vbi hoc etiam intelligit in muliere ex causa publica obligata, & lib. 2. cas. 328. in fin. Clar. in præct. criminal. quest. 28. versic. *Quæro igitur,* num. 3. vbi communem dicit ex Boer. in repet. l. consentaneum, nu. 144. C. quomodo, & quando jud. late Baer. tractat de inope debitor. c. 15. ex n. 3 cum sequent Matienf. l. 10. tit. 3. gloss. 1. cum sequent lib. 5. recopilat Molin. Theologus in de contract. disput. 571 n. 6.

2 Ad rationem vero scriptam in d. §. necessarium respondendum est, quod, & si dentur carceres fæminarum à virorum carceribus segregati, sæpe tamen carceris custos, masculus est; atque ita, mulier capta, masculo custodienda traderetur, quod omnino prohibet Imperat propter periculum castitatis. Responderi etiam potest, præcipuam ac finalem istius privilegij causam, speciale quædam honestarum fæminarum favorem respicere, ita, vt etsi demus, captura earum, ac publici carceris detentione, nullum eas castitatis discrimen subire, adhuc privilegio locus sit propter honestatis favorem, & illarum castitas injurata dicitur, si eo uti, non sinantur. Constat enim, privilegiū hoc, ne mulieres carceribus tradantur, honestis solū cōpetere, & non ijs quæ

in honestè vivunt, vt sup. citati tradunt. Quod tamè in nupta limitatur, quæ, & si in honestè ac luxuriosè vivat, hoc fruetur privilegio, ne matrimonio irrohetur injuria, vt tradit Covar. d. c. 8. §. 11. n. fin. Gom. l. 62. Taur. n. 1. vers. *Quod iterum,* cōprobat Baer. d. c. 15. ex n. 18. & pluribus citatis cōmunem dicit Matien. d. l. 10. gl. 4. n. 4. quam n. sequent. post Covar. loco citato, & alios quos refert, limitat in casu quo marito cōtentiēte mulier turpiter vivat; de quo inferius agemus art. 9. Quando autem mulier propter impudicitiam privilegio hoc uti non debeat, tradunt Covar. d. §. 11. n. fin. Gom. d. l. 62. Taur. n. 3. Matien. d. gl. 4. n. 2. & 3. Apud nos quidè latiùs hoc patet, quàm quod illi tradunt; nam stâte jure nostro ord. lib. 4. tit. 76. §. fin. nec quæ publicè alicujus concubina sit à privilegio isto repellenda erit; sed talis debet esse mulier quæ se publicè prostituat, si ve in lupanario, si ve alio in loco habitet: nec enim alijs, quam his cōveniunt verba illa legis nostræ in d. §. fin. *salvo sendo mulieres solteiras publicas;* nã apud nos, *mulher solteira publica,* de palam prostituta intelligitur, secundum cōmunem loquendi utum.

3 Et istud quidè privilegium mulieribus cōpetit etiam contra fiscum, pro cuius debito ex civili causa descendente in carcerem detrudenda non sunt, vt probat *tex.* in d. §. necessarium, & in d. Auth. hodie novo jure, & in d. Auth. sed hodie C. de offic. diversor. iudic. & est receptissima inter omnes conclusio, vt constat ex sup. citatis. Quæ amplianda est etiam in casu quo mulier hæreditario titulo successit fisci debitori, qui pro solutione debiti capi potuit, & in carcerem mitti; in isto enim casu mulier ejus hæres non erit pro debito carceri mancipanda; quia verum est, ex causa civili fisci debitricem esse, quod satis est, vt privilegio fruatur, juxta jura citata, & Doctor. & ita in terminis tradit Baer. d. tract. cap. 15. n. 5 contra Menoch. quem retulit n. precedente, lib. 1. de success. creat. §. 36. n. 38. qui contrariam sententiã ex eo probat, quia fiscus etiam privilegiatus est, & privilegiatus non utitur privilegio suo adversus privilegiatum; quod quidè argumentum facillè eliditur, si advertatur, fiscum, in casu proposito privilegiatum non esse, esse verò mulierem, imò, & adversus fiscum privilegiatam expresse reperiri Authenticorum jure vbi sup.

4 Non solū autem pro debito ex civili causa descendente mulier in carcerem miti non debet, sed nec pro delicto, attèto cōmuni jure d. Auth. vt null. iudic. in d. §. necessarium, & d. Auth. hodie novo jure C. de custod. reor. Quod tamen jus hodie non servatur, sed cōtuetudine est abrogatum, & mulieres pro criminali causa, & pecuniario etiã debito ex ea descendente in carcerem detruduntur à carceribus virorum separatim, & ita de consuetudine servari, testatur Clar. cum

citatis ab eo in *praët. quast. 28. num. 3. versic.*
Quero igitur Baet. d. cap. 15. num. 7. Matien.
d. l. 10. titul. 3. gloss. 2. quam consuetudinem
 approbat *lex Castella 62. Taur. § l. 10. titul.*
3. lib. 5. nova recopilat. apud nos ord. lib. 3. titul.
31. §. 4. & lib. 4. titul. 76. §. 6. Monet verò
 Clar. *d. num. 3. versic.* Bonum est tamen, ut
 iudex in hoc sit valde circumspectus, ita, ut si
 mulier sit nobilis, vel honestæ conditionis,
 pro quovis crimine in carcerem non mittat,
 sed in domo alicujus nobilis, & honestæ ma-
 tronæ esse sinat sub idonea fidejussione. Ego
 illi in hoc libenter assentio; & addo, quod, &
 si mulier nobilis genere non sit, nec, si nupta
 est, mariti radijs præfulgeat, si tamen præ-
 senti vitæ statu ac professione plebeia conditionis non est, & honestè vivit, subsidio hoc
 frui debet, præsertim cum crimen ita grave
 non sit, ut pro eo, & ipsam publici carceris
 pœnam ante supplicium iustinare mulier de-
 beat, ut aliàs dicitur in *l. divus Pius in fin. ff.*
de custod. reor. Movere verò in hoc iudices
 debet ipsius honestatis favor, cujus intuitu
 præsens privilegium inductum est, & adeò
 largè & liberaliter à Iustiniano promulgatum
 & commendatum, ut, & in gravissimi crimi-
 nis accusatione, publici carceris mulierem
 immunem esse, voluerit in *d. §. necessarium,*
vers. Si verò gravissimum, notavit gloss. in d. l.
divus Pius in fin. quod jus, etsi, consuetudine
 seu patrijs legibus correctum esse, dicamus,
 saltem, ut in correctorijs stricta, & benigni-
 or interpretatio recipienda erit; præsertim
 ut sic commendabilis ac principali clementia
 dignus honestatis favor usque adeò in delictis
 non emarcelcat.

5 Controversum verò valde est inter
 Scribentes, an, & pro debito quod mater cõ-
 traxit ex suscepto munere tutelæ Velleiano,
 & omni juris auxilio renuntiatio, adhuc pri-
 vilegio isto frui debeat. In qua quæstione v-
 triusque sententiæ Authores citat Matien. *d.*
l. 10. gloss. 1. num. 3. & 4. ubi in fine ait, quòd
 opinio affirmas, apud Nostrates verior est, &
 receptior. Sed contra mulierem tenet Gom.
d. l. 62. Taur. num. 2. secutus Bart. in Auth.
matri, & avia C. quand. mulier tutel. offic. fung.
pot. col. penult. num. 13. cujus sententiam com-
 munem ibi esse, dixit, quam item tenuit Bart.
 in *l. si quis sub conditione, num. 19. ff. de testa-*
mentar. tutel. & plures eam sequentes refert
 Covar. *lib. 2. variar. cap. 1. num. 3.* & recep-
 tiorum fatetur in *cap. quavis pactum 2. part.*
in init. num. 7. de pact. lib. 6. à qua tamen ipse
 dissentit ea ratione quam adducit *d. cap. 1. nu.*
 3. nempe, quia etsi mater renuntiet Velleia-
 no, & omni legum auxilio, adhuc tamen ge-
 nerale ac commune parentum privilegium

ne à liberis conveniantur ultra quàm facere
 possint, illi competit, quia per prædictam
 renuntiationem, ea solùm jura ac privilegia
 remissa censentur, quæ competunt matri, ut
 mulieri, & non ut matri, ut docet Bart. lo-
 cis proxime citatis communiter receptus se-
 cundum Covar. *d. num. 3.* unde infert, quod
 si mater habet bona ex quibus debitum ex
 tutela contractum solui possit, in illis fiet ex-
 executio, sin minus, quia non est exigenda
 ultra quàm facere possit, pro reliquo in car-
 cerem detrudenda non erit: qua etiam rati-
 one hanc sententiam probavit Baet. *d. tract.*
de inope debitor. cap. 15. num. 13. & sequenti,
de quo latè per eundem tract. de decim. tutor. c.
4. num. 46. & 78. ubi plura adducit, & alijs
 relatis sequitur Barbof. in *l. alia §. eleganter,*
num. 24. versic. Quod etiam, cum num. sequen-
ti: ff. solut. matrim. Pater Molin. tom. de contra-
ctib. disputat. 571. nu. 8.

6 Secundum quos, nec expressa hujus
 privilegij renuntiatione pro debito ex causa
 tutelæ potest mater conjici in carcerem; id
 namque esset contra bonos naturæ mores, &
 reverentiale jus, quod pacto, & renuntiatio-
 ne tolli non potest *l. alia §. eleganter ff. solut.*
matrim. ubi ita in terminis tradit Barbof. d. nu-
mer. 25.

7 Sentiunt verò, mulierem aliàs posse
 renuntiare privilegio ne in carcerem detru-
 datur pro civili debito; quod expressè pro-
 bat Baet. *d. cap. 5. num. 15. & sequenti,* v-
 bi tamen fatetur, absurdum hoc videri, &
 advertus fæminarum pudicitiam, & publi-
 cam honestatem, sequitur Barbof. *d. §. ele-*
ganter numer. 24. contra Menchac. de success.
creat. §. 4. numer. 49. ad fin. & §. 22. nu-
mer. 82. contra alios quos refert; ultra quos
 idem probat Menoch. *de arbitr. lib. 1. quast.*
88. numer. 1. quorum sanè sententia multo
 magis tenenda videtur ipsius honestatis fa-
 vore, propter quam mulieri privilegium hoc
 legibus concessum est; & quanvis alias cui-
 libet, privilegio suo renuntiare, licitum sit,
 juxta *regul. l. penult. C. de pact.* non tamen
 renuntiare potest ijs quæ publicum concer-
 nunt favorem, & publici favoris causa con-
 ceduntur; ad quem pertinet fæminarum
 honestas, adeò, quòd magis expedit respu-
 blicæ, honestatem servari, quam multiplicatio
 populi procedens ex corruptis mori-
 bus, verba sunt Bald. in *Auth. cui re-*
lictum C. de indict. viduit. tollend.
 quæ refert Socin. in *l. hac con-*
ditio, nu. 3. ff. de condition.
 & demonstrat.

ARTIC. QVARTI.

SUMMARIA.

- 1 **V**irgines in calo portant laureolam; & quid sit laureola, declaratur, & quibus virginibus debeat.
- 2 Explicatur text. in Auth. de lenonib. §. sancimus, coll. 3. ubi ait, quod virginitas sola Deo cum fiducia potens est hominum animas presentare. Et tex. in cap. nuptia 32. quest. 1. Et de virginum excellentia.
- 3 Virginis testimonio, ceteris paribus, magis creditur, quam aliarum mulierum.
- 4 Ad testificandum de virginitate non admittuntur mulieres nisi quæ honestæ sunt; & traditur, meretrices infames esse, & ideo regulariter in omni casu a testificando repelli.
- 5 Virgines privilegio fori fruuntur, quod in viduis scriptum est, secundum communem.
- 6 Ampliatur ex mente communis etiam in stuprata & corrupta innupta quæ honestè vivit; & declaratur Regia ord. lib. 3. titul. 5. §. 5. Et quid significet verbum, Mulier, in propria, & stricta significatione.
- 7 Agitur de interpretatione ord. d. lib. 3. titul. 5. §. 5 & traditur, secundum eam, virgines, & mulieres quæ aliquando malè vixerunt, honestè postea vivendo privilegio fori gaudere, & numer. 8 quod declaratur numer. sequenti.
- 8 Pupillus, & pupilla non dicitur qui patrem habet tametsi infra pupillarem aetatem existat; idcirco tales fori privilegio pupillis concessio non fruuntur d. n. 8.
- 9 Mulier innupta quæ in honestè vixit aliquando, vivendo postea honestè non semper fori privilegio gaudet, & tres casus circa hoc considerantur.
Per triennale spatium naturales mores mutati presumuntur, ibid. versicul. Secundus casus.
Quæ fuit meretrix, quanvis postea meretricio de relicto honestè vivat, ad testificandum non admittitur, nec privilegio gaudet, d. n. 9. versicul. Tertius casus.
- 10 Moniales fori privilegium habent, quanvis monasterium dives sit. Item vidua quanvis sint divites eodem utuntur privilegio.
- 11 Probatum adversus alios, viduam, aut mulierem honestam conventam ab alia cui idem competit privilegium, iudicem proprii domicilij declinare posse, & curia presidem eligere; & expenditur pro hac sententia Lusitana Ord.

12 An vidua fori privilegio, quod miserationis causa inductum est, renuntiare possit.

13 Virgines loco, & incessu fœminis alijs precedunt. Et de virginitatis laudibus remissive.

ARTIC. IV.

De Virginibus.

1 **V**irginitatis privilegia multa sunt in cœlo, & in terra; in cœlo enim Virgines laureolam portant, juxta text. juncta glossa ibi, verb. suscitare, in cap. si Paulus 32. quest. 5. gloss. final. in fin. in cap. causam matrimonij, de probat. quæ est corona quædam splendoris, quæ ab alijs discernuntur, dicta à lauro, quæ semper virens est, & illa victores coronabantur, vt explicant Abb. post Ioan. Andr. d. cap. causam, num. 2. Cardinal, & Imol. ibid. in fin. Theologi aureolam vocant, quasi aureæ diminutivum, quæ essentiale præmium significatur, & aureola accidentale, id est, gaudium quodam aureæ superadditum, quod est de operibus quæ habent rationem victoriæ excellentis, vt explicat Addit. ad tert. part. D. Thom. quest. 96. artic. 1. & ibi, art. 5. habetur, quod virginitati specialis corona debetur, quæ aureola nominatur, & quod hoc communiter ab omnibus tenetur. Docetur vero ibid. quod hæc illis tantum virginibus propriè debetur, quæ propositum habuerunt virginitatem perpetuò conservandi, sive hoc propositum voto firmaverint, sive non; & Agnum sequuntur quocumque ierit, Apocal. 14. quasi singulare virginum in hoc apud cælestem Regem privilegium inculcetur, quod nullus eis locus in cælesti aula claudatur, & cuncta illis divinarum mansionum habitacula referentur, vt interpretatur Author libelli de laude virginitatis, qui inter opera D. Hieronymi circumferitur; juxta quod in festis Virginum canit Ecclesia.

Quocumque pergis, Virgines
Sequuntur, atque laudibus
Post te canentes cursitant,
Hymnosquè dulces personant.

2 Virginitas paradysum implet, juxta D. Ambrosij verba in cap. nuptia 32. quest. 1. & secundum Imper. in Auth. de lenonib. §. sancimus collat. 3. sola Deo cum fiducia potens est hominum animas præsentare; quod verbum, sola, non est exclusivum aliarum virtutum, nam, & aliæ animas hominum possunt Deo præsentare, quia non solum virgines,

nes, & continentes, verum etiam conjugati per rectam fidem, & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem pervenire, ut habetur in cap. 1. §. final. de Summ. Trinitat. & ut ait D. Augustin. in libro de bono conjugali cap. 21. in fin. tom. 6. non impar meritum est continentiae in Ioanne qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham qui filios generavit; quod explicat D. Thom. 2. 2. quæst. 152. art. 4. ad 1. Nec rursus, intelligendum est, quod sola virginitatis virtus, spretis alijs perducit ad Regnum cælorum, quia offensus in vno, factus est omnium reus, ut dicit juris regula in cap. defleat peccator, extr. de regul. jur. idque in fatuis illis virginibus videmus, quæ quidem virgines erat, & tamen quia non sumpserunt oleum secum, non intraverunt cum Sponso ad nuptias, qui respondit illis, *Nescio vos, Matth. 25.* Unde Abb. d. cap. causam, num. 2. & Felin. ibi numer. 4. eum secutus intelligunt de virtute virginitatis, ut sola inter alias principali, quam tamen ut accessoriae aliæ comitentur; de qua dicit D. Cyprian. in lib. de virginitat. tract. de habitu virginum, paulo post princip. quod est flos ille Ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritualis, illustrior portio gregis Christi. Vel etiam, quia virginitas simpliciter non est excellentissima virtutum, ut docet D. Tho. d. quæst. 152. art. 5. cui convenit quod legitur in revelationib. B. Brigittæ lib. 6 cap. 111. ibi, *virginitas meretur coronam; viduitas appropinquat Deo; sed obedientia omnes in gloriam introducit,* verbum, *Sola,* de quo in d. §. sancimus, ad facilitatem præsentandi Deo animas hominum referri debet, quasi dixerit Imper. quod sola castitas facile hoc potest, quia plus à Christo amatur quam conjugium c. qui sitit 33. quæst. 5. ubi etiam dicitur, quod non expedit homini ad cælorum Regna tendenti accipere vxorem; cui sensui convenit verbum, *fiducia,* de quo in d. §. sancimus, ex maioris, namque, amoris prærogativa fiducia oritur, & illud Apostol. 1. ad Cor. 7. *Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta, & corpore, & spiritu, quæ autem nupta est; cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.* Quo etiam sensu accipitur D. Ambrosij text. in d. cap. nuptiæ, ubi dicitur; quod nuptiæ terram implent, virginitas paradysum; quod maximum virginitatis privilegium dixit gloss. final. in d. cap. causam; intelligitur verò, non quod solæ virgines intrent in paradysum, sed quod facilius intrant; cogitant enim quæ Domini sunt, & quomodo illi placeant, secundum Apostol. Et de laudibus illarum, atque in cælo prærogativis copiosè, & eruditè plura adducit ex san-

ctis Patribus Lusitan. Blas. Viegas Religiosus è Societate IESU in commentar. apocalyps. ad cap. 14. commentario 1. per tot. & earum excellentiam inter alios, conjugatorum, scilicet, & viduarum status, valde commendat, ac prædicat triplex ille fructus Evangelici ieminis, quod cecidit in terram bonam, apud Matth. 13. & Marc. 4. trigessimus, sexagesimus, & centesimus; inter alias enim expositiones vna ac frequens est, quod trigessimus castis conjugibus attribuitur, sexagesimus viduis continentibus, centesimus, ut amplior, ac perfectissimus, ipsam etiam centenario numero perfectionem designans, virginibus; ita per Expositores Evangelistarum, & Add. ad 3. D. Tho. 9. 96. art. 4.

3 In terra etiam Virgines non paucis fruuntur privilegijs, & prærogativis. Primo enim, testimonio virginis magis creditur, quam viduæ, vel aliarum mulierum, secundum Bald. in d. cap. causam, quem ibi refert, & sequitur Felin. num. 4. notandum dicens, Guliel. Benedict. in cap. Raynutius 3. part. verb. *Qui cum alia matr. contrahens numer. 45. de testam.* ubi scripsit, quod in dubitanter hoc verum credit, & locum habere in causis pecuniarijs, ut data paritate numeri testium vtriusque partis, testimonium virginum præponderet testimonio viduarum, & conjugatarum, sequitur Chassan. in catalog. gloriæ mundi 3. part. considerat. 39. num. 46. Monticell. in repertor. de testib. rubr. *testiam quis præferatur, sub titul. masculi fæminis, versicul. penult. ubi, & Chassan.* loco citato allegant Barbat. d. cap. causam matrimonij, Anton. Gabr. lib. 1. commun. titul. de testib. conclus. 4. num. 67. Farinac. tract. de testib. quæst. 59. num. 50. Debet verò intelligi hoc in virgine pudica, & verecunda, quæ si concurrat cum vidua aut conjugata ejusdem qualitatis, cæteris paribus testimonio virginis magis credetur.

4 Secundo, mulieres quæ adhiberi solent ad testificandum de virginitate, honestæ esse debent, & alias non admittuntur, quanvis peritæ sint, ut notant Innoc. Bald. & Felin. num. final. per text. ibi in d. cap. causam, ubi Bald. ampliat etiam si essent genere nobiles, quia meliores sunt boni mores, quam nobilitas, secundum eum, quem refert, & sequitur Felin. d. num. final. Sciendum verò est, in causa isto, appellatione honestarum mulierum, non excludi meretrices; hæ enim, quia infames jure sunt l. palam, versi. *Non solum ff. de rit. nuptiar. ibi, lege notatur, gloss. in l. 3. §. lege Julia, verb. palam ff. de testib.* à testificando regulariter in omni casu repelluntur, ut probat text. in d. §. lege Julia, communem tradidit Mascard. de probation. vol. 2. conclus. 1066. num.

num. penult. & concl. 1357. num. 20. vol. 3. & pluribus citatis ac pro regula ponit Farinac. de testibus, quæst. 56. artic. 10. ubi ampliat, & limitat, per tot. Cum ergo dicitur, secundum Innoc. & alios, de testificandum de virginitate honestas mulieres fore adhibendas, eæ excluduntur, quæ, etsi palam se non prostituunt, quod meretricum est, id est, falsim, & sine delectu, sive quæstus causa, sive sine eo, ut probat text. in d. l. palam, in honestæ tamen mulieris nota affecta est; & hoc, quanvis testimonium ferre aliàs non prohibeatur, quia meretrix non est, nec infamis, privilegio tamen virginitatis, in causâ illius non admittitur; putorationem esse, quia virginitati alterius suspecta creditur, quæ propriæ non pepercit, & statui suo debitam non servat honestatem.

5 Tertiò, privilegio fori virgines fruuntur, quod in viduis scriptum reperitur in l. vnic. C. quand. Imper. inter pupill. vel vid. ubi Azo in sum. hanc opinionem tenet, eandem probant Cyn. ibi, Ordr. Alberic. Bart. & Fulgos. communem testatus, & alij citati à Covar. practic. q. 6. 7. n. 2. licet ibi contrariam in jure veniorem regulariter probet, cum qua, secundum eum manet gloss. in d. l. vnic. quia eam ultimo loco posuit. Cæterum, glossa. 2. ubi utramque opinionem scripsit, nec, cui potius adhereret, expressit; at verò in l. malum §. viam ff. de verbor. significat. cum priore tenit; pro qua facit text. ibi, & eam secuta est ord. nostr. lib. 3. titul. 5. §. 5. tradit Cabed. dec. 180. part. 1. ubi iudicatum refert circa eam quæ adhuc in ætate erat, ut nubere posset in quo dubium ibi vertebatur, stante ord. antiqua, quæ tunc servabatur, quod dubium nova lege sublatum deinde fuit; & secundum prædictam sententiam, à qua non dissentit Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 1. cas. 66. num. 8. in Neapolitano ienatu indicatum fuisse, refert Vincent. de Franch. dec. 100. numer. 1. part. 1. ubi fusè persequitur, & ampliat a num. 11. cum sequentibus. etiam in virgine partem habente sub cuius potestate existat.

6 Nec tantum virginibus, sed etiam stupratis, & corruptis in nuptas, honestè tamen viventibus idem competere privilegium, è mente eorum est, quos refert Covar. d. cap. 7. num. 2. & in his planè locuta est ord. nostra l. titul. 5. §. 5. ibi, Et todoo que ditto he acerca las viudas, havera lugar nas mulheres honestas, & que honestamente viverem, posto que nunca fossem casadas, quod verbum, mulheres, quod deinde iterum lex ibi vta fuit, omnes æquè comprehendit tam inspecto communi loquendi vtu, quo apud nos, hoc verbum, *Mulier*.

corruptam, & intactam significat, quam verbi etymologia attendit, quæ est à mollicie, secundum Sebastian. Monticul. de pair. potest. §. matrimonium, num. 15. quanvis aliàs in stricta significatione, de corrupta tantum accipiat, ut in l. vliquin versicul. Quod si ego, ff. de contrahend. empt. l. ex empto §. si quis virginem ff. de action. empt. l. queritur §. mulierem ff. de adilit. edict. l. si collactaneus, in fin. ff. de manumiss. vindict. In qua significatione accipitur illud Domini apud Matth. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista, ut interpretatur D. Augustin. serm. 21. de Sanctis. Iuxta quam verbi significationem lex nostra multò magis probat, corruptam mulierem nunquam nuptam quæ honestè vivit, ad privilegium fori honestis viduis indultum pertinere. Locuta verò est in muliere, & non in virgine, ut uno verbo tramque comprehenderet; quia, etsi verbum, *mulier*, strictè, ut diximus, de corrupta intelligatur, propriè tamen etiam de virgine viripotente accipitur, secundum communem loquendi usum, & verbi etymologiam, ut diximus, & ita probat text. in l. mulieris ff. de verbor. significat.

7 Notanda verò est lex Regia loco citato, quæ superfluitatis vitium pati videtur, ibi, *mulheres honestas, & que honestamente viverem*; videtur enim, quod satis fuerat, dixisse alterutrum, scilicet, *mulheres honestas*, aut *que honestamente viverem*, ut de nunquam nuptis honestè viventibus lex intelligeretur, sicut in §. 3. d. titul. 5. ubi de viduis circa idè loquitur, honestarum appellatione contenta fuit. Quare, ut superfluitas evitaretur, cogitavi primum, si forte lex privilegium fori de quo ibi, enargri voluit mulieribus, quæ nunquam matrimonium contraxissent, si moribus honestæ essent, & vitæ simul professione, ita, ut quæ sordido quæstu viverent licèt alias morum honestatem præferrent, à privilegio fori manerent exclusæ, atque ita, verbum honestatis in lege repetitum primo, loco ad mores, secundo ad vitæ institutum referretur; & pro differentiæ ratione inter nunquam nuptas, & viduas, in quibus sola in moribus honestas requiritur, ut privilegio locus sit d. titul. 5. §. 3. cogitabam, dici posse, hoc fori privilegium originaliter, & principaliter esse viduarum, tam jure communi attento, quam Regio, aliarum verò mulierum, per ampliationem, & participativè; ex quo arctius erga illas Legislatores nostri statuere voluissent.

Cæterum, rem postea maturiùs cogitanti interpretatio ista displicuit, tum, quia prædicta differentiæ ratio inter viduas, & nunquam nuptas,

nuptas, stabilis visa non est, tum, quia, etsi verbum, *honestas*, secundum propriam significationem utrumque significet, & honorabilem, scilicet, vitæ professionem, & morum virtutem libidini ac luxuriæ oppositam, *ut sup. in init.* tradidimus, non tamen par est credere, prudentes Legislatores, eodem verbo nunc in vnum, nunc, & in eadem oratione ac statim in diversum alium uti significatum; & denique, subinde in eodem §. vbi de viduis, & mulieribus honestis quæ nunquam nupserunt lex iterum loquitur absque repetitione illa, *que honestamente viverem*, exceptio ponitur in ijs quæ jurisdictione aliqua præcellunt, quæ exceptio in casu isto, ad alios subregula contentos, firmat regulam in contrarium, ut notat Bart. *per text. ibi, in l. quasitum §. denique, ff. de fund. instruct. cum alijs Dec. in l. 1. num. 21 ff. de regul. jur.*

8 Quarè, securius fore, putavi, si lex generaliter intelligeretur etiam in ijs, quæ sordida paupertate vivunt, observata tamen juxta suum statum honestate personæ, quæ sola honestas spectanda est, ut fori privilegio locus sit, tam in nunquam nuptis, quam in viduis. Qua interpretatione retenta, ad verba ord. superius relata respondendum erit, quod honestæ mulieris appellatione simpliciter, & absolute illa intelligitur, quæ semper coluit honestatem, qualis est, quæ vulgò apud nos, *donzela*, nuncupatur; & hanc tanquam digniorem præmisit lex ibi, *mulheres honestas*, cum mulieris appellatione etiam virgo viripotens contineatur *l. mulieris appellatione ff. de verbor. significat.* porro, ad fori privilegium, quia virgo illa demum pertinet quæ viripotens est; quæ enim infra pupillarem ætatem est, non quia virgo, sed quia pupilla est, hoc fruitur privilegio, ut tradit Vincent. de Franch. *d. decis. 100. num. 17. versic. Quando autem, & probat d. l. vnic. C. quand. Imper. inter pupill. vel vid. melius ord. nostra d. titul. 5. §. 3. in princ.* & ejus ætatis puella tunc demum hoc privilegio utetur, si patre orbata sit, quia si patrem habet, pupilla non dicitur propriè, sicut nec pupillus qui patrem habet, *l. pupillus ff. de verbor. significat.* qui ideo non utitur privilegio, ut in masculo, & fæmina traditur *d. decis. 100. num. 15. cum duob. sequentib.*

Postquam ergo lex nostra de muliere honesta simpliciter, & absolute, id est, semper honesta, locuta est, ne videretur, fori privilegium de quo ibi, ad illam velle restringere, consequenter subdit eam quæ honestè vixerit, quasi dicere intendens, non solum illam quæ honesta simpliciter est, sed etiam quæ a quando advertus honestatem deliquit, honestè deinde vivendo ad honestarum viduarum

privilegium de quo ibi pertinere. Quod si quæretur, cur in viduis id ipsum lex non adiecit, ut si honestè vixerint, quanvis antea deliquissent, privilegio fruerebantur; Respondetur, quod in nunquam nuptis lex declaravit, ad viduas etiam indubitanter pertinere, quibus privilegium de quo ibi originaliter ac principaliter competit; & satis fuit, in vna mulierum specie id exprimere, quod ad utranque pertinebat; ideo fortassis magis placuit, id exprimere in nunquam nuptis; quia in illis dubitatio maior apparebat, propter quod speciali quadam ac favorabili legis interpretatione ad viduarum privilegium essent admittæ, quo possent videri indignæ quæ honestatis jus, cujus intuitu concessum illud est, vel semel offendissent.

9 Nec verò supradicta ita latè, & indistinctè sunt accipienda, ut quæ antea turpi vitæ genere de honestatè fuissent, si postea honestè vivant cum privilegio uti contendunt, ad illud semper admitti debeant; sed in hoc, quod apud alios tactum non invenimus, tres casus distinguam. Primus est de illa quæ cum certo aliquo rem habuit sive semel, aut iterum, sexus fragilitate lapsa, sive pluries, ab eo forte spe futuri matrimonij seducta; & hæc utique, simul ac turpem conversationem de reliquisse, bonorum opinione constiterit, privilegio uti poterit quasi honestè vivens, etiam non expectato triennio, de quo statim, quia, etsi illa malè egit, & honestatis jus violavit, excusanda tamen erit fallaci spe, juncta sexus fragilitate, quæ etsi injustam præbeant excusationis causam, injusta etiam jure nostro à dolo excusat, *juxta regul. l. sequitur, versic. Et generaliter ff. de liberal. caus. de qua las. in l. vnic. §. final. num. 24. cum sequentib. ff. si quis jus dicent. non ob temper. post gloss. & alios ibi.*

Secundus casus est de illa quæ in alicujus concubinato vixit per tempus aliquod, vel etiam aliquibus corpus suum præbuit, nec tamen ut meretrix palam prostituit; & hæc, si turpi vita de relicta honestam deinde agat, non erit à privilegio repellenda, cum verum sit, honestè eam vivere quando privilegio uti contendit. Caterùm, honestè vivere, non dicitur, ut privilegio uti possit, nisi trahatur triennio post turpem vitam de relictam; per id enim temporis spatium naturales mores mutati præsumuntur, *Auth. de monach. §. sancimus, collat. 1. vbi tradit Angel. & Reliqui, Cabed. noster loquens in terminis honestæ modò quæ antea impudica fuerat, decis. 55. num. 2. part. 1. Garf. de Hispanor. nobilitat. & exempt. gloss. 30. numer. 1. vbi ait, quod ad hoc quotidie allegatur text. ille. Ad-*

do tamen, quod si ista ita impudicè vivendo ad senectutem pervenerit, ad eam in quam, ætatem, quæ veneris actibus idonea non reputetur, quanvis deinceps honestæ matronæ personam gerat, à privilegio honestarum mulierum in perpetuum exclusa manebit, nec enim honestarum mulierum privilegio digna apparet, quæ quandiu potuit, & quandiu libuit, vixit in honestè, quamquè honestam, si honesta dici potest, non tam voluntas fecit, quam necessitas.

Tertius casus de meretrice est, est autem meretrix, quæ palam ac sine delectu corpus suum prostituit, sive quæstu, sive sine eo, sive in lupanari, sive alio in loco, *l. palam, in princip. ff. de rit. nuptiar.* & inferius latius trademus, ubi de meretrice specialis se offert disputatio. Huic ergo mulieri, & si à meretricia vita ad castam, & honestam revertatur, & in illa per triennium, & ultra perseveret in juvenili adhuc ætate existens, honestarum mulierum privilegium non competere, existimo, quia non debet honestarum mulierum privilegio uti, quæ turpissimo vitæ usu honestatem ipsam adeo deturpavit in se, ut infamiæ notam inde contractam secum semper portet ut probat *text. in d. l. palam, versicul. Non solum;* unde, etsi meretrix esse desinat, ad testificandum non admittitur propter perseverantem infamiæ notam, ut cum *gloss. in l. 3. §. lege Julia, verb. palam ff. de testib. tradit Farinac. de testib. quest. 56. art. 10. num. 363.* si ergo mulier quæ fuit meretrix, etsi meretricari postea desinat, repellitur ab eo quod jure communi illi alias competeat, multò magis repellenda erit ab eo quod jure speciali venit, *l. ejus militis §. 1 ff. de militar. testament.*

10 Ex ijs autem quæ dicta sunt, constat, virginibus Deo dicatis in monasterio aliquo, idem fori privilegium competere, quod honestè in sæculo viventibus competit; quod in Regno Castellæ receptum esse, tradit Covar. *pract. cap. 7. num. 3. versic.* At in hoc; idque apud nos sine dubio transit propter leg. Regni de qua; sup. quæ privilegium istud honestis fæminis nunquam nuptis expressè impertita est, tradit Cabed. *decis. 54. num. 10. cum sequentib. 1 part. ubi num. 13. post Covar.* quem allegat loco citato, addit, hoc procedere, etiam si monasterium dives sit; nimirum, nam & divitibus viduis idem competit privilegium, ut tradit Vincent. de Franch. sic in distinctè judicatum referens, *decis. 100. num. 19. & sequenti 1. part. & apud nos praxi receptum est, ut tradidimus in commentar. l. 1. 3. part. §. 4. sub nu. 5. C. de sacrosanct. eccles.* ubi cum ibi relatis hanc adversus alios probavimus sententiam. Meminisse verò oport-

tebit, quod apud nos, si moniales jurisdictionem quamvis habeant in oppido aliquo, privilegio isto uti non poterunt, per *ord. d. lib. 3. tit. 5. §. 5. in fin.*

11 Non rara etiam in hac materia controversia est inter privilegiatas mulieres, cum una aliam convenit coram iudice proprii illius domicili, & conventa excipit, curiæ præsidem in causæ iudicem eligens, quo casu non teneri actricem extra proprium utriusque domicili, ad præsidem ire, tenet Covar. *secutus alios quos refert d. cap. 7. num. 5. versicul. Quintus deducitur,* ubi hoc sibi expeditum videri, affirmat, sequitur Cabed. *d. decis. 54. n. 14.* & ratio est secundum eos, quia quæ proprium iudicem declinat, & alium eligit privilegio utens extra proprium domicili, in malitia esse videtur, cui non est indulgendum *l. in fundo ff. de rei vendicat.* Quæ sanè ratio idem æquè evincit casu quo non privilegiata persona contra viduam, aut mulierem alias honestam coram ordinario iudice domicili illius experiri contendat, nam si ab eo ad curiæ præsidem declinet privilegio uti volens, dicetur, quod malitiosè agit, quæ extra proprium domicili conveniri mavult, & quia malitijs nunquam est indulgendum, *d. l. in fundo,* nec in casu isto declinatoria proprii iudicis exceptio admittenda videbitur; quod in casu isto nemo affirmabit; quare nec in proposito secure dicitur, conventam mulierem ab exceptione sua fore repellendam. Et nuper evenit casus, in quo vidua una alteram, pupilloque ejus extra curiam commorantes coram ordinario domicili iudice convenit, illa ad præsidem curiæ excepit, iudex exceptionem repulit; sed supplicanti Senatus providit, causam ad curiæ præsidem deferri jubens ex viduæ, pupillorumque privilegio, contra actricem ejusdem qualitatis mulierem integrè permanente. Et revera *ord. nostra d. titul. 5. §. Porem* pro hac parte fortiter stringit, dum ait, personam miserabilem, pupillum, viduam, aut aliam, eligendi iudicis, sive ordinarij, sive præsidis curialis, privilegio uti posse adversus aliam ejusdem qualitatis; porro, si in hac eligendi iudicis facultate lex intelligeretur solummodo in casu quo conventa vidua in curia domicili haberet, ubi, & ordinarius domicili iudex residet, nimis restringeretur generalis ejus dispositio.

12 Ultimò, privilegio huic, quod est miserationis causa introductum, non posse à personis miserabilibus renuntiari, tenuit doctissimus Lusitan. Petr. Barbof. *cum relatis ab eo, in l. alia §. eleganter, num. 50. post princ. ff. solut. matrim. & in l. 1. art. 4. num. 69. ff. de judic.*

judic. & ego eandem tenui opinionem in commentar. l. 1. 3. part. §. 4. num. 5. versicul. Quod quidem C. de sacrosanct. eccles. ad quam citatur gloss. reputata singularis in l. unic. verb. excedere C. quand. Imperat. inter pupill. vel vid. ubi Bald. notat. quod privilegio indulto miserationis intuitu renunciari non potest; & est ratio secundum Felin. in cap. si diligenti, num. 16. de for. competent. quia renuntiatio tolleretur misericordiam, quod contra bonos mores est, igitur non valet. Si tamen mulier, seu persona alia cui eligendi iudicis privilegium competit, apud unum conventa, illi consentiat coram eo respondendo, non poterit deinde in causa illa alium petere; & sic videtur, quod tacitus in certum iudicem consensus plus operetur, quam expressus; sed aliud est, in iudicio consentire sive expresse, sive tacite, propter ejus calorem, iudicisque auctoritatem, cujus idcirco iurisdicatio tacito litigantium contentu prorogata censetur, l. 1. §. 2. cum ibi notat. ff. de iudic. aliud, extra iudicium pacto renunciare privilegio, quod non potest mulier, nec dum facta jam vidua, sed, & cum maritata est, si enim simul cum marito in eadem scriptura se obliget, & coram certo iudice respondere promittat, vidua deinde facta privilegio fori, & eligendi iudicis privilegio uti nihilominus poterit, ut tradit Cabed. iudicatum referens decis. 173. 1. part. de quo scripsimus in l. ex hoc iure 2. part. cap. 13. de clausula fori, n. 22. iustit. & jur. ubi tamen in expressa viduæ renuntiatione contrariam sententiam magis probavi, discedens ab ea quam obiter scripseram d. l. 1. 3. part. §. 4. num. 5. Eruditus lector perpensis pro vna, & altera adductis, quæ verior sit, æstimet.

13 Et hæc honestis privilegio quod ad virgines attinet; quas ut digniores, & de honestate ipsa magis benemeritas feminis alijs præposuimus, quasi, & hoc etiam privilegium virginum sit, ut loco alias præcedant, sicut & incestu præcedunt, ut privilegij causa tradunt Bald. Barbat. & Felin. num. 4. in c. causam matrimonij, de probat. Chassan. in catalog. gloria mundi 3. part. considerat. 39 num. 45. quo in loco, & considerat. 11. part. 2. de virginitatis laudibus plura adducit, tam ex sacris, quam humanis literis de prompta, & post eum fusè Marquard. tractat. de calibat. Sacerdot. non abrogand. cap. 9. per tot. 1. part. & habetur in revelation. B. Brigista lib. 6. cap. 119. ubi, postquam de conjugatorum statu, ac etiam de viduali dicitur, quod Deo accepti sint, Ioannes vero, subditur, cujus custodie commisi Matrem meam, non displicuit mihi, quia virgo fuit imò summe placuit, quia perfectissima vita est, in carne non carnaliter vive-

re, similisque vita Angelica, ideo, & meruit custos fieri castitatis, & ei specialia signa ostendi charitatis. Quo in loco Gonçal. Durant. qui egregium edidit commentum ad revelationes illas, in virginalis status laudem, & prærogativam ex sanctis Doctoribus plura confert.

ARTIC. QUINTI.

SUMMARI A.

- 1 Vidua à virginibus non procul distat, & privilegium datum alicui pro se, & suis descendens masculis, & feminis, competit filijs viduis, sicut virginibus. Et de viduitatis laudibus, remissive.
- 2 Honestæ viduæ honorabiles sunt, secundum Apostolum, & leges humanas. Et privilegia quadam illis competunt ex ipsius viduitatis qualitate, alia ex persona defunctorum maritorum.
- 3 Vidua in honestè vivens nullis gaudet privilegijs, sive alias competant viduitatis causa, sive ex persona maritorum.
- 4 Leges loquentes de honestis viduis ad eas non pertinent, quæ, etsi corpore castitatem servant, vidualem tamen honestatem habitum, & conversationem non servant. Et in talibus conditio, si honestè vixerit, a testamento scripta, pro defecta habetur.
- 5 An vidua casta corpore, sed conversatione, & habitu in honesta uti possit privilegio legum in vidua simpliciter loquentis. Negativè resolvitur nu. 8.
- 6 Communis traditio refertur secundum quam, vidua committens stuprum perdit legatum a marito sibi relictum; & hæres etiam, aut legatarius viduam stuprans relictum amittit. Et declaratur, ut non procedat in vidua qua sine stupro in honesta conversatione vivit.
- 7 Penales leges contra secundo nubentes, hodie Pontificio iure sublata sunt; habent tamen locum in vidua committente stuprum.
- 8 Resolvitur, viduam impudicæ vitæ conversatione quantumvis stuprum realiter non committens, viduitatis privilegia amittere.
- 9 Respondetur ad argumenta adducta in contrarium; & traditur differentia inter legatum uxori pure relictum, & relictum sub conditione, si honestè, aut castè vixerit, quantumvis utrumque per stuprum amittatur.
- 10 Temperatur præcedens resolutio, ut illa qua aliquando in honestè vixit, si postea vivat honestè, viduitatis privilegij uti possit.
- 11 Vidua stuprum vel semel committens, quantumvis postea

- postea castè, & honestè vivat, omnia privilegia in posterum amittit, quæ illi ex persona, & nobilitate mariti competebant.
- 12 Vidua committens stuprum non solum amittit in testamento relicta, sed etiam donata à marito, & lucra omnia illius intuitu constante matrimonio acquisita, secundum communem.
- Contrarium in dote probatur cum receptiori sententia, differentia ratione assignata inter adulterium, & stuprum a vidua commissum. Ibid. versicul. Sed contraria.
- 13 Idem traditur in lucris mulieri obvientibus ex dotalibus partibus, vel legatè apud nos honorum communicatione, ut ea viduali stupro non amittantur.
- 14 Differentia ratio assignatur inter privilegia qua vidua competunt ex mariti persona, & inter acquisita lucra beneficio legis.
- 15 Probatur, etiam lucrativo titulo à marito acquisita non perdere viduam propter stuprum exceptis ultima voluntate relictis; & differentie ratio inter hæc, & illa assignatur.
- Communis sententia qua traditur, viduam testamento relicta perdere propter stuprum, intelligitur, & vera probatur etiam si post annum lucrus committat stuprum. Ibid. versic. Militat verò.
- 16 Communis sententia probatur, tradens, viduam qua stuprum passa est, teneri reservare proprietatem bonorum qua à marito habuit filijs ejusdem matrimonij.
- 17 Vidua qua succedit uni ex filijs in bonis qua illi a patre obvennerunt, & luxuriosè vivit, si ve ante, si ve post successionem ita vivere coningat, tenetur reservare bonorum illorum proprietatem alijs filijs ejusdem matrimonij.
- 18 Vidua luxuriosè vivens, quoad filiorum successionem equiparatur illi qua ad secundas nuptias transit. Limita ut nu. 20.
- 19 Item, & in amissione tutela filiorum, quam vidua impudica perdit, sicut illa qua secundo nubit.
- 20 Mulier secundo nubens ante pettum filijs tutorem amittit jus illis succedendi, defunctis in pupillari etate; contrariùm traditur in illa qua luxuriosè vivit, & differentie ratio assignatur.
- 21 Probatur, mulierem qua semel aut iterum in suum corpus peccat, filiorum tutelam non amittere, sed requiritur, quod luxuriosè vivat.
- 22 An mulier eo ipso quod turpem vite consuetudinem elegit, filiorum tutelam amittat absque judicis decreto.
- 23 An mulier qua propter secundas nuptias filiorum tutelam amisit, illis postea viduata eam recuperet. Et quid in illa qua post luxuriosam vitam, qua eandem subijt panam, castè vivit. & nu. 24. & 25.

Concluditur, mulierem à luxuriosa vita conversam, & castè viventem filiorum tutelam non recuperare, si tutor alius idoneus inveniat; illam vero recuperare secundi tori viduam, si secunde viduitatis tempore liberi sine tutore sint d. nu. 25.

26 Scripta de secundo nubentibus non semper locum habent in vidua luxuriosè vivente.

27 Mulier qua habitu, & conversatione vidualè non servat honestatem; quavis corpore casta sit, ad filiorum tutelam admitti non debet; ex hoc susceptam jam tutelam mulier non perdit, quæ perdit luxuriosè vivens. Et sic constituitur differentia inter hanc, & illam, interpretata ord. lib. 4. titul. 102. §. 3.

ARTIC. V.

De Viduis.

Post virgines sequuntur viduæ, quæ non procul à virginibus distant, secundum Imperatorem in *Auth. de non eligend. secund. nubent.* §. cum igitur, vers. Optimum itaque collat. 1. Unde tradit Bart. in l. quoties C. de privileg. scholar. lib. 12. quod privilegio dato alicui, & suis descendentibus, tam masculis, quàm feminis, gaudent filie viduæ, sicut virgines; quod sequitur, ac singulare reputat Guliel. Benedict. in c. Raynutius 2. part. verb. cuidam Petro tradiderunt, n. 47. de testam. & 3. part. verb. Qui cum alia matrim. contrahens, n. 67. & sequuntur Bart. omnes ibid. secundum Chassan. in catalog. gloria mundi 2. part. considerat. 40. vers. Tertius est castitas, & Marquard. tract. de celibat. Sacerdot. non abrogand. cap. 10. in princ. 3. p. qui de viduitatis laudibus, & insignium quarundam viduarum plura congerunt, de quo etiam Coraf. lib. 3. miscell. c. 1. n. 1. cum duob. sequentibus. Guliel. d. verb. Qui cum alia matrim. contrahens n. 124. cum sequentibus.

2 Secundum ergo ac principale personarum genus circa quas honestatis privilegia versantur, viduæ sunt quæ honestè, & castè vivunt; has enim honorari, præcipit *Apostolus* 1. ad *Timoth.* 5. Viduas, inquit, honora qua verè viduæ sunt; id est, quæ honestè, & castè vivunt; extollit *Imperat.* in d. *Auth. de non eligend. secund. nubent* §. cum igitur, versic. optimum, itaque, ubi sic ait, Optimum itaque est, atque laudabile, & dignum oratione, ut mulieres ita se honestè tractent, quatenus qua semel ad virum venerunt servent inviolatum morientium torum; & hujusmodi mulierem & miramur, pariter, & laudamus, & non procul à virginitate ponimus. Has igitur *Legum* latores, non verbo tantum, sed & re honoraverunt, privilegij nempe; quorum quædam sunt quæ illis ex propria persona coperunt eo quod viduæ sunt, ut sunt privilegia fori, & miserabilium personarum

juxta id quod *sup. tradidimus artic. precedente, & scripsimus in commentar. l. 1. C. de sacrosanct. Eccles. 3. part. §. 4.* Alia viduis competunt ex persona defunctorum maritorum; de quibus in *l. femina in fin. ff. de senator. l. filij §. vidua ff. ad municipal. Bart. in l. fin. num. 2. C. de verbor. significat. post alios Tiraq. de nobilit. cap. 18. nu. 5. Cabed. decis. 213. nu. fin. 1. p. Otalor. de nobilit. Hispan. 4. p. principal. c. 8. n. 1. vbi hoc probat tam in ijs quæ marito competeant jure nobilitatis, privilegio principis illi concessæ, quàm quæ illi competeant ex nativa sua nobilitate, & post eum idem tradit Ioan. Garf. de Hispanor. nobilitat. & exempt. gloss. 1. §. 1. n. 44. Cabed. d. decis. 213. n. 5. Distinguit verò Barbof. in *l. quia tale. n. 30. ad fin. cum sequenti ff. solut. matrim.* inter ea quæ competunt ratione nobilitatis mariti, vt his conjux vidua fruatur, & ea quæ ratione officij, & dignitatis illi annexæ cõpetebant, vt his non fruatur, sequitur Cabed. d. decis. 98. n. 3. p. 1. vbi ad idem refert Tiraq. tract. cessante causa, n. 108.*

3 Illud autem inter omnes constat, viduitatis privilegij viduas gaudere, siue ex marito prædefuncto, siue ex viduitate ipsa competant, si honestè vivant, & non aliàs, vt post alios tradit Felin. in cap. significantibus nu. 8. vers. Item nota, de offic. delegat. & pluribus citatis Tiraq. d. c. 18. n. 13. Otalor. d. c. 8. n. 1. Clar. in §. stuprũ num. 7. Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 1. cas. 66. nu. 10. & passim traditur, vt asserit Covar. practicar. cap. 7. n. 1. pro regula tradit Marquard. de calibat. Sacerdot. non abrogand. 1. part. c. 12. num. 4. hæ enim quæ sic honestè & castè vivunt, verè viduæ sunt, quas honorari, præcipit Apostol. loco citato, vbi de alijs dicit, quod viventes mortuæ sunt, *Nam quæ in delicijs est, inquit, vivens mortua est. d. c. 5.*

4 Hinc oritur quæstio, an vidua quæ casta corpore vivit, nullo vnquam coinquinata stupro, sed quæ castitatem corporis, conversatione, & habitu qui viduis non convenit, de honestate, viduitatis privilegij gaudere debeat. Quam quæstionem in his terminis à Doctõribus nostris disputatam non invenio, cum tamen in praxi evenire non raro possit; nisi fortè de ea quoque intelligunt, cum tradunt, viduam in honestè viventem, viduarum privilegij frui non debere; quod, vt cõmune tradit Felin. d. c. significantibus nu. 8. vers. Item nota, Covar. d. cap. 7. num. 1. vbi alternative loquitur de vidua luxuriosè, aut in honestè vivente, quasi in diversis speciebus vnum, & idè jus æquæ tradens; sunt enim non nullæ, quæ, etsi castæ corpore vivant, in honesta tamen vitæ conversatione castitatem ipsam dedecorant; vt de illis verè dicatur, quod honestam vitam non servant; quibus ex hoc non de-

beretur legatum sub conditione, si honestè vixerint, illis relictum, quasi sola impudicæ vitæ conversatione conditio defecta censetur, quanvis corpore non peccent, vt respõdit Bald. cons. 207. Quia dicta domina Pagonissa, vol. 4. quem sequitur Covar. de sponsal. 2. part. cap. 7. §. 6. nu. 3. in fin. & cum alijs, quos refert, tradit Mantic. de conject. ultimar. volunt. lib. 11. titul. 19. num. 34. & plures ejuldem sententiæ Authores citat Thom. Sanch. de matrim. lib. 7. disputat. 91. numer. 38. 2. tom. quam tamen in nu. 40. temperat, ac admittit, & bene, cù Ludovic. Lop. ab eo citato 1. part. instruct. c. 293. col. 13. quando mulier pluries in honestâ vitæ conversationem admiserit, ita vt arbitrio boni viri pro impudica, & inhonestè vivente reputetur. Cujus sententiæ argumento, in quæstione nostra probandum videtur, talem viduam viduarũ privilegij frui non debere, illa enim quæ pro mala vitæ consuetudine non implet conditionem, si honestè vixerit, etsi stuprum non patiat, non pertinet ad leges de honestis viduis loquentes. Quod quidem intrepide est tenendum vbi lex de vidua honestè vivente expressè loquitur, vt aliud agens observavi in relect. mea l. Titia, si non nupsit 3. part. num. 8. ff. de condition. & demonstrat. ad interpretatorem legis nostræ Regia lib. 5. titul. 23. §. final. & §. item lex Julia §. sed eadem, instit. de public. jud.

5 Ubi verò lex in vidua simpliciter loquitur, dubitatio maior est, an illa de qua agimus, indultum viduis privilegium sibi arrogat quasi verbis legis comprehensa, quia vidua est. Sed responderi illi potest eam Apostol. d. cap. 5. quod verè vidua non est, & ideo viduarum privilegij honoranda non est; imò secundum eundem ibid. quæ sic in delicijs est, vivens mortua est; si ergo mortua est, legum auxilio frui non debet, quæ, cum viduas honorant specialibus indultis, tametsi honestatis qualitate non addatur, de illis vtique intelligunt, quæ vivæ sunt, & quæ verè viduæ sunt. Deinde sunt qui putent, mulierem illam, de qua dicitur in Evangel. Luc. 7. quod erat in civitate peccatrix (quam, Mariam Magdalenam fuisse Lazari sororem, censet Ecclesia) non idè peccatricem appellari, quod prostituto corpore peccasset, sed quia impudicam aliàs vitæ conversationem habitu, & sermone sectabat, ad idquè optimo moventur fundamenta non enim, par est credere, faminam nebulam, & locupletem, Lazari què, ac Mariam pudicæ virginis & sanctæ sororem, sic corpore suum vulgasse, vt peccatricis publicæ, seu meretricis nomine, vulgò nosceretur; sed par est credere, nomen illud, peccatricis, in quâ, non in civitate adeptam fuisse, propter impudicam vitæ

vita conversationem absque commixtione carnali. Iuxta quem sensum, mulier quae impudicè vivit seu in honestè, tametsi à carnali coitu corpus servet, eandem turpitudinis notam incurrit, quam illa, quae non servat. Iuvat, quod & sine contractu corporalis immixtionis dici potest vita luxuriola, indecens, & in honesta, ut tradit Gregor. in l. 5. tit. 7. p. 6. *verb. En pueria, in fin.* Adque ita videtur, quod vidua talis, viduarum privilegij frui, non debeat sicut non frueretur, si carnaliter contaminaretur.

6 E diverso verò, pro contraria parte facit, quia quod communiter traditur, viduam propter stuprum amittere legatum à marito illi relictum, tanquam indignam, ut tradit Salyc. in l. fideicommissum, numer. final. C. de fideicommiss. ubi notandum dicit, & quotidianum Palat. in repetit. rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 67. n. 4. & 5. Tiraq. d. c. 18. n. 14. Clar. in §. stuprum nu. 6. *versicul.* Et ideo; & idem est de hærede, aut legatario, qui testatoris viduam stupravit, juxta gloss. in l. sororem, & ibi Bart. Cod. de his quib. ut indign. & communiter scribentes ibi, & in d. l. fideicommissum, ut per Molin. de primogen. libr. 1. cap. 9. num. 47. Peregrin. de jur. fisc. lib. 2. titul. 8. num. 2. Hæc inquam, cõmunis traditio in illam est, quae viri defuncti torum stupro violavit, & non videtur extendenda ad eam, quae torum servat, tametsi tori custodem, qui est honestas, non observet; hæc enim tunc demum relicta perdit, cū sub conditione, si honestè vixerit, relicta sunt, juxta supra citatos; è quorum mente est ut cõditione illa non adjecta, per in honestã absque stupro vitæ conversationem non perdatur legatum.

7 Deinde facit, quia pœnales leges contra secundò nubentes intra annum luctus, locum habent in viduis luxuriosè viventibus, ut post Bart. notat Salyc. per text. ibi l. his solis C. de revocand. donat. Dec. in l. 1. numer. 3. *versic.* *Secus videtur C. de secund. nupt. Craver. conf. 105. incip. pernoctatio, num. 27.* Palat. Ruu. d. §. 67. nu. 3. Barbol. in l. 2. in princ. 1. pars. n. 66. *versic.* *Quavis illud ff. solui matrim.* quia non debet luxuria plus habere, quam castitas; & quavis leges quod ad secundò nubentes pertinet, sublatae hodie sint à jure canonico *final. de secund. nupt.* tamen in committentibus stuprum locum etiam hodie sibi vendicant, ut ex communi tradit Cost. in cap. si inter 1 part. *verb. legavit, n. 24. de testament. lib. 1.* Clar. d. §. stuprum, num. 6. Cabed. decis. 50. *versicul.* *Sed hac argumentatio. 2. part. & scribitur more suo diligenter citatis Sanch. de matrim. d. lib. 7. disputat. 90. num. 1.* porrò, si de illa etiam intelligatur, quae stuprum

non passa in honestè vivit, lata nimis pœnalis legis extensio induci videretur, contra vulgo receptas traditiones.

8 Resolvendo tamen quaestionem propositam dico, viduitatis privilegia non solum viduali stupro realiter commisso amitti, sed etiam impudica vitæ cõversatione absque stupro, per ea quae sup. pro hac parte dicta sunt, & quia non debet frui auxilio legum, quae viduitatè ipsam, cui leges favere intèdunt, & cujus privilegio uti illa contendit, impudicè vivèdo cõtemnit, & de honestat, l. auxilium ff. de minorib. in fin.

9 Et non absint in contrarium adducta; ad primum enim respondetur, diversam esse causam legati à marito vxori relictæ, & eorum quae viduæ competunt ex legis dispositione; potuit enim maritus adjicere legato conditionem, si honestè vixerit, quam cum non adjecit purè legando, non est unde subintelligatur; & si dicatur, quod etiam cõditione non addita amittitur legatum propter stuprum; respondeo, amitti quidè, sed non quasi defecta conditione, quae non erat; si enim quasi conditione defecta vidua stuprum passa perderet legatum à marito illi simpliciter relictum, ad hæredem pertineret, ad quem non pertinet, sed fisco applicatur tanquam ab indigna ablatum, juxta regulam quam notat gloss. per text. ibi, in l. Claudius, *verb. ad fiscum ff. de his quib. ut indign.* Quod tamen intelligitur, quando vidua stuprum committit post annum luctus, tunc enim fisco applicatur relictum; aliàs si intra annum committat, pertinet ad hæredes, & personas enumeratas in l. 1. Cod. de secund. nupt. ubi ita declarat Ioan. de Garronib. num. 72. & de communi testatur numer. sequenti, & ante eum Corn. in l. fideicommissum Cod. de fideicommiss. quos refert, & sequitur Peregrin. de jur. fisc. lib. 2. titul. 8. num. 5. Farinac. in practi criminal. 4. tom. titul. de delict. carn. quest. 142. num. 56. Ex quo obiter notanda est differentia inter legatum vxori purè relictum, & relictum sub conditione, si honestè, aut castè vixerit; utruque enim vxoris stupro semper amittitur; sed primum tanquam ab indigna aufertur, & fisco applicatur, stupro commissio post annum luctus, secundum, quia conditione legatum esse apparet, defecta quacumque conditione ad hæredes pertinet, si substituti non adsint. At verò in legis dispositione, tametsi honestatis qualitas in illa non exprimat, subintelligitur ex ipsa legis natura, quae est, ut honesta sit *cap. erit autem lex 4. dist.* Ad secundum respondetur, pœnales leges, natura sua strictam recipere interpretationem, idcirco quae pœnae causa statuunt in viduas luxuriosè viventes, non sunt

sunt extendenda ad eas quæ in honestè vivunt castè viventes, favores verò quanvis ampliari conveniat, regul. odia, de reg. jur. libr. 6. in illis ampliari, nec intelligi debent, quæ, etsi verba legis amplectantur, ejus tamen mentem negligunt; idcirco, quanvis lex favorabilis in vidua simpliciter loquatur, de illa non est intelligenda, quæ, etsi, vidua sit, idest, ejus maritus mortuus est, *cap. vidua est, dist. 34.* suam tamen non probat viduitatem, dum eam in se approbat vitæ consuetudinem quæ viduas non decet.

10 Hæc autem resolutio accipienda sic est, ut non per omne tempus ex quo mulier facta est vidua, honestè vixisse, requiratur; nam, & ea quæ aliquando in honestè vixit, legis beneficio fruatur in ijs quæ postea contingunt, si, per id tempus viduali statu vitam dignam agere, constiterit; verè enim honesta vidua tunc esse apparet, cum honestarum viduarum privilegium implorat; atque ita à legis auxilio non est repellenda, quam verba legis comprehendunt, nec amovet ratio; præfertim, quia favorabilis lex est, quæ viduis honestis favet, & favores convenit ampliari. Mutatam verò in melius in honestam vitæ consuetudinem in illa dicemus, quæ post eam de relictam per triennium honesta perseveraverit, *ut sup. tradidimus precedente articul. per tex. cum notat per eum in Auth. de monach §. facimus collat. 1.*

11 Alia causa est ejus quæ stuprum realiter, vel semel commisit, tametsi in posterum errati penitens castè, & honestè vivat; hæc enim eo ipso quo prædefuncti mariti torum violavit, privilegia amittit quæ illi ex viri persona, & nobilitate competebant; si enim secundas nuptias contrahendo, quibus sua non de est castitas, ea perdit, nec vidua deinde iterum facta recuperat quæ semel perdidit, multò magis perdere in perpetuum debet, stuprum committendo, quo multo magis quam reiteratis nuptijs defunctum virum offendit, & ejus animam contristat, ut inquit *Doctor per text. in Auth. de nupt. §. que verò, collat. 4. Salyc. d. l. fideicommissum, in fin. C. de fideicommiss. Palat. in repetit. rubric. de donat. inter vir. & vxor. §. 82. num. 3. Molin. de primogen. lib. 1. cap. 9. nu. 54.* atque ideo acerbum esset, & incivile, ut còmodo nobilitatis, & privilegio ex persona illius còpetente fruatur, cui tã gravè irrogavit injuriam.

12 Ex quo, non solum relictæ in testamento, sed & in vita donata, & lucra alia intuito mariti constante matrimonio acquisita, eam stupro perdere, tradunt còmuniter Scribent. Et pænas statutas secundò nubentibus, vnicò tantum stupro viduam incurrere, alijs

citatis, & ex mente communis latè probat *Sánchez d. lib. 7. de matrimon. disputat. 90. num. 2. & 13.* Et quid in legato relicto sub conditione castè, & honestè vivendi, agit *idem Aubert disput. sequenti ex num. 31.* Et adhuc circà doctem controversia est, an eam amittat, ut amitteret, si constante matrimonio adulterium committeret, quæ fuit opinio *Paul. in l. sororem C. de his quib. ut indign. & in l. fideicommissum num. 4. C. de fideicommiss. latius conf. 147. Revocatur in dubium, vol. 2.* ubi inquit, quòd per viduæ stuprum violatur matrimonium fictum quòd durante viduitate esse intelligitur, quæ sententiam sequuntur multi quos refert *Surd. de aliment. titul. 7. quest. 24. numer. 10.* còmunem dicunt citati à *Farin. in pract. criminal. 4. tom. titul. de delict. carn. quest. 142. num. 46.* ubi pro hac sententia plurimos refert.

Sed contraria cum *Alex. d. l. sororem nu. 2.* receptior est, ut constat ex citatis ab eodem *Farinac. num. sequenti.* Quam etiam in casu quo vidua infra annum luctus stuprum commisisset, post alios quos referunt, sequuntur *Pinel. in l. final. nu. 11. C. de bon. matern. Cost. in c. pater 1. part. verb. legavit, nu. 41. & sequenti, de testament. lib. 6. Covar. de sponsalib. 2. part. cap. 7. §. 6. num. 11. & sequenti,* ubi non semel iudicatum fuisse, testatur, & hoc in nova operis editione, ubi à contraria sententia discedit, quam tenuit in priori editione, secundum quam, à *Pinel, & Cost. pro contraria citatis eandem tenet Clar. d. §. stuprum, numer. 5. & pluribus citatis probat Molin. d. lib. 1. c. 9. nu. 55. versicul. Sed quamvis,* ubi opinionem hanc veriore sibi semper visam fuisse, ait, & alibi due in practica receptam vidisse, *Barbol. in 2. in princ. 1. part. nu. 65. & sequenti ff. solut. matrimon. Cabed. decis. 50 num. penult. & ultim. 2. part. Sanch. d. disput. 90 num. 9.* Cum quibus in hoc convenio, quia dos mulieris a marito non proficiscitur, sed à muliere ipsa, aut à alio ejus nomine, & intuitu; unde propter stuprum post mortem mariti commissum non debet illa privari, quia nulla est lex quæ hoc statuat in casu isto, & *l. consensu §. virum etiam C. de nupt. quæ loquitur in casu veri adulterij non debet ad eum extendi, tum quia pænalis lex est; tum & maxime, quia dispar est ratio adulterij constante matrimonio commisi, quæ maior viro injuria infertur, quam viduæ vxoris stupro. ut re ipsa pater, & pro sententia observat Cravet. conf. 205. Pernoctatio, num. 2.* ubi eam contra *Paul. latè, & ex professo tucta & pluribus confirmat. Quinimò, etsi vidua donec nubat, in primo matrimonio permansere dicatur, ut notant *Doctor. per text. in l. final. C. de bon. matern. quo suam sententiam Paul. astruit, tamen id per fictionem est.**

cundum eundem d. conf. 147. quia secundum veritatem, quam *Predicator* veritatis affirmat 1. ad corinth. 7. mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit, quod si dormierit vir ejus, liberata est; at in pœnalibus dispositio loquens in calu verò, non extenditur ad fictum 1. 3. §. *hac verba* ff. de negot. gest. in terminis Cravett. d. conf. 205. num. 33. Et denique, viduali stupro vera viro prædefuncto non inferitur injuria, quæ in mortuos non cadit, sed ficta, vt dicit Bald. d. l. sororem, versicul. Ex hoc etiam, sic accipiens quod cõmuniter traditur per text. ibi, mortuis injuriam inferri posse, quem sequitur Alex. ibid. d. numer. 3.

13 Quæ ratione in lucris mulieri obvenitibus ex dotalibus pactis, vel ex legali apud nos bonorum cõmunicatione idem erit dicendum, vt ea propter stuprum vidua non amittat, iametsi pristini matrimonij causa, & mariti industria, aut ex bonis illius fuissent acquisita; non enim ideo magis à marito censentur accepta, sed oneroso potius ipsius contractus matrimonialis titulo, & legis providentia; & ita circa eam quæ transit ad secundas nuptias vt non perdat lucra ista quæ legis beneficio obvenerunt, nec quoad proprietatem filijs prioris matrimonij applicandam, limitata decisione text. in l. famina C. de secund. nupt. probat Palat. in rubr. d. §. 67 nu. 17. versicul. Ex quo inferitur, per text. quem dicit notabiliter, & ibi Bald. in l. final. in fin. C. de bon. matern. Barbof. d. 1. part. 1. 2. in princ. numer. 67. ad fin. & sequenti.

14 Nec obstat, nobilitatis privilegia quæ viduæ competunt ex mariti persona, a marito non accipi, sed legis beneficio mulieri obvenire, adeò, vt & invito & renitente marito, quia forte odio illius ita ultimo elogio præcepisset, illa viduæ comderant, & tamen stupro omnia amittit, vt tradidimus; etenim differentia ratio stat in eo, quia privilegia personæ mariti inhaerent, & ab ea in vxorem transmittunt tanquam in personam eandem, juxta illud, *Erunt duo in carne vna*, Genes. 2. quæ personarum vnio in viduitate manet, quandiu pristinum permanet matrimonium, iametsi fictè id eveniat, vt tradidimus; illam verò mulier dissolvit, & prodit, cum propriam personam alteri tradit; & ideo, quia vnio soluta transmissi privilegij causa resoluta manet, in persona mulieris illud persistere nõ potuit, in qua radicatum non erat, sed in persona illius quam abnegavit; quæ ratio planè cessat in lucrorum acquisitione, illa enim ad mulierem pertinet, ex jure, non quidem à mariti persona pendente, sed in propria mulieris personam radicato, & permanente.

15 Quæ ratione, ampliando addo, vt non solum ea quæ ad mulierem pertinent oneroso titulo constante matrimonio acquisita non amittat propter stuprum, sed nec illa etiam quæ à marito quoquo modo illi obvenerunt, exceptis vltima voluntate relictis; hæc enim quasi ab indigna auferuntur, & fisco applicantur, juxta commune Doctõrum placitum de quo sup. quod, ne legis pœnalis extensio inducatur, in alijs quæ inter vivos modo aliquo legitime quaeruntur, non erit accipiendum; quanvis contrarium probet, & commune tradat ex relatis ab eo Farinac. d. q. 142. nu. 54. quod non puto verum ex ratione prædicta; tum etiam quia qui testamento vxori suæ relinquit, viduitati illius prospicere intendit, quæ quæ se præbet indigna, & indigna relicto in causam illius merito iudicatur; quæ ratio cessat in donationibus factis constante matrimonio, casu quo sustinentur. Militat verò in relictis vltima voluntate etiam si stuprum vltra luctus annum committatur; atque ita generaliter est accipienda in hoc communis sententia de qua sup. quanvis Cost. d. verb. legavit, an. 35. cum seq. latè contendat, viduam cõmittentem stuprum post annum luctus, non perdere legatum à marito relictum, quem alijs citatis sequitur. Barbof. d. l. 2. in princip. 1. part. n. 67. Cabed. d. decis. 50. n. fin. 2. part. Sanch. d. lib. 7. de matrim. dispuz. 90. num. 5. communem sententiam accipientes in stupro commissio intra annum luctus; quod non placet, quia ratio illa illatae marito injuriæ vxoris stupro, etiam post annu militat; & quia stuprator viduæ legatum amittit, juxta communem quam sup. tradidimus cum glossa in l. sororem C. de his quib. vt indign. & in l. fideicommissum C. de fideicommiss. puto verò, quod in illo nemo distinguet, an testatoris viduam intra annum, vel post annu stupraverit; igitur, & in vidua ipsa communis opinio indistinctè accipienda æquè erit; quam in vidua post annum luctus fornicante probavit expressè Surd. de aliment. titul. 7. quest. 24. num. 11. in fin. cum sequentibus. vbi Salyc. Paul. & alios refert, communem sententiam ita indistinctè intelligentes, post eos Farinac. d. quest. 142. n. 56. vbi alios citat.

Constat, itaque, ex supradictis, nobilitatis privilegia, & alia quæ viduæ competunt ex persona mariti, primo stupro eam in perpetuum amittere; dotem verò, & lucra constante matrimonij causa acquisita, & etiam à viro ipso profecta, nec luxuriosè vivendo eam perdere.

16 Si tamen ex matrimonio illo liberos habeat, proprietates bonorum quæ illi à marito obvenerunt, ad illos pertinebit, argumẽto ejus quod in muliere secundas nuptias contrahente

te traditur in *l. femina C. de secund. nupt.* & ita esse communem sententiam ferè omnium, scripsit Sanchez *d. lib. 7. disput. 90. num. 13. ubi, & in num. sequenti* agit de masculo viduo luxuriosè vivente, contrarias in eo referens opiniones; ille verò nedum in viduo, in quo cum illo convenio, sed in vidua etiam contrariam sententiam magis probat secutus Gom. *l. 15. Taur. num. 16.* ubi loquitur in specie casus sequentis, qui ad eandem pertinent rationem, ac juris decisionem. Sed in illa communis sententia tenenda intrepide est; nam ratio illa suspecti amoris erga filios prioris matrimonij, quam in fœmina contrahente secundum adducit vir doctissimus *d. num. 14.* considerans, eam non ita vigere in matre fornicante, non pertinet ad casum reservandæ proprietatis bonorum filijs prioris matrimonij in casu *d. l. femina*, cujus decisio procedit favore filiorum prioris matrimonij quibus illa bonorum proprietates reservatur matre ad secundas nuptias convolante. Et hæc ratio, in illa de qua agimus, æque, aut magis militat.

17 Quo item argumento, mulier quæ successit vni ex filijs in bonis illi à patre prædefuncto relictis, & luxuriosè vivit, proprietatem eorum tenebitur reservare ejus tori liberis; qui est casus de quo loquitur Gom. *d. l. 15. Taur. numer. 16.* contrarium in illo probans: sed tenendum est ut in præcedente, nempe, ut teneatur reservare proprietatem bonorum in quibus successit, quæ filio prædefuncto à patre obvenerunt, alijs liberis ejusdem matrimonij, sicut tenetur illa quæ ad secundas nuptias transvolavit, ne plus habeat luxuria quam castitas; ut in casu isto tradidit additio Palat. *in repetit. rubr. d. §. 67. num. 17. versicul. Ista faciunt;* notandum verò est, quòd loquitur ibi in vidua quæ, postquam filio successit, luxuriosè vivit; sed argumentum secundò nubentis etiam illam comprehendit quæ post luxuriosam vitam filio succedit; nam, & quæ post secundas nuptias contractas vni ex filijs succedit, alijs ex eodem matrimonio susceptis proprietatem servare tenetur *d. l. femina, versic. Illud etiam, Auth. ex testamento. eod. titul. apud nos ord. lib. 4. titul. 91. §. 2.* de cujus ratione, & interpretatione latè egimus in *relect. l. Titie 3. part. ex numer. 62. ff. de condition. & demonstrat.*

18 Atquè ita, vidua propter stuprum, atque etiam propter luxuriosam vitam non amittit jus succedendi in bonis filiorum præterquam in proprietate eorum quæ illis à parente defuncto obvenerunt, cum alij supersunt ejusdem tori liberi, ut in illa quæ

secundas iniit nuptias traditum est; cui illa in filiorum successione æquiparatur, ut diximus.

19 Sicut & in amissionem tutelæ filiorum, quam vidua impudica perdit, ut illa quæ secundo nubit, ut probat *tex. in l. final. ibi; Sed pudicitiam suam intactam conservet. C. qu. ind. mulier. tutel. offic. fung. pot. tradunt gloss. Barr. & alij in Auth. sacramentum eod. titul. Palat. d. §. 67. num. 14. Tiraq. de nobilit. cap. 18. n. 14. & alijs citatis Molin. de primogen. libr. 1. cap. 9. num. 49. alter Molin. de justit. & jur. tom. 1. tract. 2. disput. 220. col. 1358. & pluribus citatis communem tradit Ioan. Gutier. tract. de tutel. & cur. 1. part. cap. 9. nu. 19.*

20 Unde, quemadmodum illa quæ post susceptam filiorum tutelam ad secundas nuptias convolat ante petitum illis tutorem, amittit jus succedendi eis in pupillari ætate defunctis, *l. omnes C. ad senat. consul. Tertile.* ita etiam quæ luxuriosè vivit, eandem in casu isto pœnam pati, tradidit Paul. *d. l. omnem, num. 2.* quem, & alios refert, & sequitur Molin. *d. cap. 9. num. 5.* Quæ tamen opinio in casu isto mihi non placet, quia diversa in illo ratio est, quæ contrarium omnino dicere, suadet, aut etiam compellit; illa enim quæ ad secundas aspirat nuptias, in culpa est, si ante illas contractas tutorem impuberibus suis ordinari, non curat, reddita susceptæ tutelæ ratione, futuri conjugij causa coram iudice proposita, quam proponere, turpe non est, nec in verecundum illi, quæ ad conjugium palam proferat; at verò quæ luxuriosam vitam agere instituit, causam hanc demittendæ filiorum tutelæ, coram iudice proponere, fas non est, nec honestum, imò turpe nimis, & indignum id esset; atque ita, etli male agat illa, tale vitæ genus instituendo, in culpatamen non est, si in hunc eventum tutorem filijs provideri non curat; non ergo ex hoc quod filijs tutorem non petat, pœnam pati debet, quam patitur illa, quæ illo non petito ad secundas venit nuptias, quæ è contrario, in hoc quod secundo jungitur matrimonio, male non agit, sed male agit, quia filijs tutorem dari non curavit; idcirco punitur in iure succedendi ipsis impuberibus. Atque ita diversa est ratio inter hanc, & illam respectu successione. Sed quod ad tutelæ jus attinet, amissionis illius ratio etiam eam comprehendit quæ peccat in corpus suum.

21 Quam tamen penam ut mulier subeat non satis erit, semel illam, aut iterum in corpus suam peccasse, sed pluries, ita ut luxuriosæ notam incurrat; alia enim causa est eorum quæ illi competunt ex persona mariti, quæ solo primo concubitu amittuntur propter gra-

gravem in hoc illi offensam illatam, ut tradidimus, alia eorum quæ non competunt propter mariti personam, sed ex sola ac nuda legis dispositione, ut est filiorum tutela, ut in d. titul. quando. mulier tutel. offic. fung. pot. ista enim quæ à marito non accepit, non ita facile amittit; differunt enim hæc, mulierem in corpus suum semel, aut iterum deliquisse, & luxuriosè vivere, ut latè probat Cost. d. cap. si pater. 1. part. verb. legavit, numer. 41. *quavis* Sanch. d. disput. 90. numer. 15. ubi de articulo isto, agit, referens sigillatim Doctores qui dicunt, viduam fornicantem, filiorum tutelam amittere, & qui dicunt, luxuriosè viventem amittere, sentiat, omnium esse mentem, ut unico stupri actu amittatur, communem sic intelligens, quod non placet. Nec obstabit, si dicatur, quod eo ipso quod ad secundas convolat nuptias desinit esse filiorum tutrix, ex quo videbatur idem fore dicendum, eo ipso quod cum aliquo illicitè concubuit, ne plus habeat luxuria, quam castitas; nam diversa est ratio, quæ pendet ab eo, quia contractis nuptijs in viri potestatem transit, & ideo, quæ in alterius est potestate, sub sua liberòs tutori nomine habere, non decet; deinde, nuptiæ in tractum successivum contrahuntur, quo filiorum cura impediretur, aut non idoneè expediretur; præsertim, quia novi mariti amor suspectam illis efficit matrem *l. lex qua tutores, versic. Lex enim C. de administ. tutor.* hæc verò, & prior ratio cessat in illa quæ stuprum semel aut iterum passa est; quare, non ex hoc quod sexus fragilitati tribui debet, filiorum tutela amittetur, sed propter luxuriosam vitam, quam quæ feceratur, de liberis non curare, pro certo est, cum nec de se ipsa curet, cui potius ut prodigæ dandas est curator *l. & mulieri, juncta interpretatione gloss. ibi in prima expositione, commaniter recepta ff. de curator. furios. dand.* post alios tradit Gutier. de tutel. 1. part. d. cap. 9. numer. 22. de *cujus leg. intellectu egimus in commentar. l. 1. Cod. de sacrosanct. Eccles. 1. part. §. 2.*

22 Dubitari verò potest, an eo ipso quod tam turpem vitæ consuetudinem mulier e-legit, filiorum tutelam amittat absque aliquo iudicis decreto, ita ut gesta deinceps per eam tutorio nomine non valeant. In qua quæstione, pars negativa, nempe, quod etsi luxuriosè vivat, non desinat esse tutrix donec per iudicem à tutelæ munere expellatur, suadetur ex communi sententia quam in notorio prodigo probant Bart. & alij in *l. is cui bonis ff. de verbor. obligation.* tradentes, prodigum etiam qui notoriè hoc vitio laboret, antequàm illi bonis per iudicem interdictum sit, rei suæ

administrationem liberam habere; quo argumento, in muliere corporis sui prodiga etiam publicè, dicendum videtur, ut, quandiu tutelæ filiorum munus illi à iudice non sit ademptum, eo uti possit. In contrarium verò facit, quod mulier secundò nubens, ipso jure filiorum tutelam amittit, ut tradit Bart. in d. *Auth. sacramentum, C. quand. mulier. tutel. offic. fung. pot. num. 2. versic.* Ideo mihi videtur, & est communis, secundum Gutier. d. tract. 1. part. cap. 8. numer. 84. & 88. & 89: quam multis comprobatur, & citra dubium tenendam esse, scripsit Sanc. de matrimon. d. libr. 7. disput. 88. numer. 10. Et non debet illa quæ turpiter vivit, melioris conditionis esse, quam ista; quæ secundò nubendo non ita filios inhorat, nec eorum curam ita negligit, ut turpiter vivens; & ita in luxuriosè vivente probant citati à Sanch. d. libr. 7. disput. 90. numer. 15. versic. *Et videntur;* licet ipse in num. sequenti, magis probeat contrarium. Et ad communem sententiam circa prodigum manifestum, estò quod vera sit, nec enim de sunt qui contradicant, de quo fusè scripsimus in commentar. l. ex hoc jure ff. de justit. & jur. 2. part. cap. 6. responderi potest, facilius evenire, ut quis propter vitium, alienæ rei administrationem amittat, quàm administrationem rei suæ, ut videre est in patre cui propter luxuriosam vitam bonis proprijs non interdicitur, nec datur curator, secundum communem sententiam, & tamen eam ob causam administratio bonorum filij illi denegatur *l. final. §. minores, versicul. Nam si patria C. de sentent. pass.* ubi notant scribentes, & sic intelligit Gom. l. 14. Taur. numer. 14. versic. *Nec obstat,* Gutier. de tutel. d. 1. part. numer. 25.

23 Dubitari etiam potest, an, si mulier post vitam malè perditam, ad meliorem honestamquè resipiscat, filiorum tutelam recuperat. Hæc quæstio in vidua quæ ad secundas nuptias transivit, quibus postea viduata ad filiorum tutelam redire contendit, apud nos contra eam decisa est per *leg. Regni ord. libr. 4. titul. 102. §. 4.* sed de jure communi frequens, & controversa est; in qua duæ principales reperiuntur opiniones, una *Specul. titul. de tutor. §. nunc videndum, numer. 7. versic. Quid si mater,* ubi post utriusque patris fundamenta adducta, resoluit dicens, quod si res invenitur integra, quia pueri alium tutorem non habent, admittenda est mater, secus si habent alium legitimum, vel habere possunt. Secunda opinio fuit Petr & Cyn. in *Auth. matri, & avia, quest. ultim. in fin. C. quand. mul.* qui absolutè negant recuperationem tutelæ, quia, inquiunt, adhuc durat

durat suspitionis causa propter sobolem forte ex posteriori viro susceptam, & potest in crastinum ad alia vota convolare, & sic est præsumptio *regul. semel. de regul. jur. libr. 6.* Quidam verò priori, alij posteriori adherent sententiæ, quos referunt *Boer. decis. 266. nu. 4. Gutierr. d. cap. 9. num. 26. ord. nostrad. §. 4.* posteriorem amplexa est. Sed *Salyc. in d. Auth. sacramentum C. quand. mulier. tut. offic. num. 5. versicul.* Restat ergo, primam ita accipit, & declarat, ut secundæ non adverteretur, sed eam limitet; nempe, ut binuba iterum facta vidua filiorum primi matrimonij tutelam recuperare non possit, secundum *Petr. & Cyn.* præterquam in subsidium, cum alius idoneus non invenitur tutor, legitimus, aut dativus, quod raro eveniet, secundum *Specul. quem sic intelligit Salyc. & ita declarando, concludit, utramque opinionem veram esse, sequitur Boer. d. decis. 266. num. 6. versic. Quare alio modo, Gutierr. d. cap. 9. nu. 26. versic. Quid ergo tenendum.* Iuxta quam sententiam, in quæstione nostra multo magis erit affirmandum, mulierem quæ post vitam luxuriosè transactam ad castam, & honestam reversa est, filiorum tutelam non posse reassumere, nisi in subsidium, cum, scilicet, alius idoneus tutor non invenitur, legitimus, aut dativus, quod raro eveniet.

24. Cæterum ego circa binubam in diversa sum sententia, communi jure attento, existimo enim, illam iterum viduatam, ad filiorum primi matrimonij tutelam debere admitti, si res est integra; rem autem non integram intelligo, si filij sub tutore alio idoneo sunt, si enim nullum habent, quanvis legitimus adsit quo eis provideri possit, præferendam matrem puto non obstante præteritarum nuptiarum impedimento, quod tunc cessare apparet; & suspitionis causa extincta est, quæ, maritum supertitem filiorum viticum concernebat, *l. lex. que tutores, versicul. Lex enim C. de administrat. tutor. per quem text. dixit Bart. in Auth. matri, & aviannum. 11. C. quand. mulier. tutel. offic.* quod mulier quæ habet secundum virum est suspecta legi, quia lex præsumit, quod excuriabit filios pro viro; quam legis suspitionem, manifestam juris præsumptionem esse, dicit *Gutierr. d. tract. 1. part. cap. 8. numer. 89.* ista verò suspicio non afficit matrem propter liberos ex secundo marito susceptos, quos nulla ratio suadet, ut prioris tori liberis in amore communis matris præferamus saltem ita, ut quæ ad hos pertinent, illis subtrahat aliorum intuitu, & favore ad quos non pertinent. Denique, quod potest in crastinum, ut illi ajunt, ad alia vota convolare, non est

in causa, ac consideratione, ut dum in casta viduitate est, ad filiorum tutelam non admittatur, sicut admittitur primi tori vidua, & etiam secundi ad tutelam filiorum ejusdem conjugij, de quo non est controversia; & tamen eadem ratio illam comprehendit respectu istorum, quæ adducitur respectu illorum, quanto magis, quod experientia constat, mulieres raro ad tertia connubia venire, ipso saltem fæminarum proprio, ac communi pudore ab his illas cohibente. Quod verò absque controversia esse dicimus in vidua secundi tori respectu filiorum ejusdem tori, *ord. nostrad. non ita probat, quæ potius d. lib. 4. tit. 102. §. 3. in princip.* & hanc à tutela illorum repellit, & quoad hoc parem facit illi, qui in honestè vivit, ut ostenditur ibi, *Que viverem honestamente, & namforem ja outra vez casadas.*

25. Quanvis verò supra dicta ita probem in bis vidua, non tamen probo in illa de qua est quæstio nostra principalis, quia aliquid plus castitati, quam luxuriæ est dandum, & quia non tam culpanda est, quæ ad secunda vota migravit, quam quæ turpissimo vitæ genere prima denigravit; & denique, ratio illa quæ contra binubam affertur, quod in crastinum ad vota alia convolare poterit, magis militat in ista; sub cujus tutela periculiosior idcirco liberorum cura est, & administratio tam quoad bona, quam, & multò magis, quoad personam, cum dedecore eorum, quæ sub tutela illius. Concludo, itaque, *Petr. & Cyn.* sententiam contra secundi tori viduam in hac tenendam fore, juncta tamen *Specul. limitatione declarata secundum Salyc. ubi sup.* non verò in illa, cui potius filiorum tutela redintegrandam erit, præterquam si viduitatis tempore sub idoneo tutore illi reperiantur.

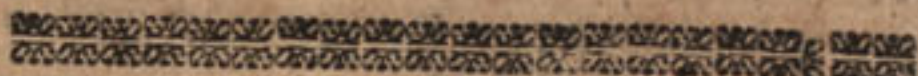
26. Ex supradictis apparet, filiorum tutelam facilius amitti licito matris coitu, quam illicito; nam mater cum primum ad secunda vota transit, & à viro est cognita, secundum quorundam sententiam, vel etiam si cognita non sit, secundum alios, quos sequitur *Sanc. de matrimon. d. lib. 7. disput. 88. numer. 6. de quo latè Hispanus Gutierr. d. tract. de tutel. 1. part. cap. 9. a num. 4. cum sequentib.* statim & ipso jure desinit esse filiorum tutrix; at verò vidua vno aut alio stupro tutelam non amittit, sed luxuriosa vita, ut sup. tradidimus ratione differentia. Per contrarium verò, quæ justò, & licito coitu amissa fuerat, facilius recuratur amissionis causa cessante, quam quæ illicito, & injusto fuit amissa, ut ad utramque speciem probavimus. Apparet itè, non semper, quæ de secundo nubentibus scri-

pta sunt, in viduis luxuriosè viventibus locū habere, quanvis communiter ita tradatur, sed diversum aliquando inter hanc, & illam jus dicere, oportebit, quando diversitas rationis, quæ in omni morali disciplina attendi ante omnia debet, ita exigat. Denique, apparet, quædam esse, quæ vidua etsi castè vivat, nec vllum stuprum passa sit, inhonesta tamen vitæ consuetudine amittit, quædam quæ stuprum semel passa amittit, quædam quæ luxuriosè vivendo, quædam quæ nec sic perditè vivendo perdit.

27 Ad priorem verò speciem, vltra supra dicta, filiorum quoque tutela pertinet, quæ mulieri in honestè viventi decernenda non est, *ex ord. nostrad. lib. 4. titul. 102. §. 3. in princ. cum traditis per Sanc. d. lib. 7. disput. 90. num. 15 versicul. Imo, & per solos*, vbi ex citatis ab eo tradit, per solos tactus in honestos tutelam perdi, eo quod non servetur intacta pudicitia. Notanda verò est *lex Regia nostra d. §. 3.* quæ non loquitur in tutela suscepta, sed in suscipienda, ad quam matrem in honestè viventem non admittit; at verò luxuriosè vivens etiam susceptam amittit, juxta communem de qua sup. Quam communem ad illam quæ moribus, & habitu vidualem non servat honestatem castè tamen vivens, non extenderem; tum quia quandiu casto corpore vivit, opprobrio hoc turpium mulierum, quod ipsos etiam liberos graviter afficeret, de facili notari non debet; tum quia tutela non dum obtenta facilius denegatur, quam amittatur jam obtenta, vt in sponsata tradidit *Specul. titul. de tutore §. Nunc dicendum, num. 3. & 4.* quem alij sequuntur quos refert & legitur *Sanc. d. lib. 7. disp. 88. num. 5. per regul. l. 1. §. secundo loco, versicul. Sed melius est ff. de postul. secundum quam, facilius accepta retinentur, quam impetrentur non dum accepta.* Iuxta quam resolutionem accipienda est *ord. nostra titul. 102 §. 3. in princ.* quæ mulierem in honestè viventem ad filiorum tutelam non admittit; si enim in honestæ appellatione, de qua ibi, luxuriosa simul non intelligitur, non est *lex Regia* extendenda ad casum susceptæ jam tutelæ; vt ab ea mulier in honestè postea vivens repellatur, sed demum in casu nondum impetratæ tutelæ, in quo illa loquitur, est accipienda; si vero in honestæ nomine luxuriosa etiam ibi intelligitur, nam, & huic propriè verbum hoc convenit, amplianda est *lex* in casu adeptæ jam tutelæ; ex communi sententia, de qua sup.

Et hæc circa viduam satis modo sint.

(!:)

ARTIC. SEXTI.
SUMMARI A.

- 1 **H**onestas etiam de conjugatis predicatur, sicut & de nunquam nuptis; & nuptia casta appellantur, & castus cum propria uxore concubinatus.
- 2 Legatum a marito uxori relictum donec castè, & honestè vixerit, contractis secundis nuptiis non debetur; quando verò ab alio mulieri vidua ita relinquitur, non deficit si illa secundò nubat; juxta communem, & receptam sententiam.
- 3 Idem traditur ex communi sententia in conditione, donec castè vixerit, a filio matri adjecta, vt per eam secunda nuptia censeantur excluse. Contrarium probatur in conditione a filio matri adjecta in testamento. *Ibid. versic. Ego verò.*
- 4 In conditione, si castè vixerit, vel, donec castè vixerit, vidua adjecta, probatur vidualem continentiam venire, ita vt contractis secundis nuptiis deficiat, siue a marito, siue ab alio adjecta sit.
- 5 Agitur de conditione, si honestè vixerit, vel, donec honestè vixerit, vidua injuncta qua ad secundas nuptias convolavit; & traditur, legatum purè relictum hodie non amittere, quanvis intra lugubre tempus ad secundas nuptias transeat.
- 6 Conditionem, si honestè vixerit, vel, donec honestè vixerit, secundas nuptias excludere, probatur, perinde ac conditio, si castè vixerit.
- 7 Matrimonium tam primum, quam secundum in statu generis humani multiplicati, permissivum juris est; differentia tamen traditur inter jus permissivum istius, & permissivum illius.
- 8 Conditio, donec castè, & honestè vixerit, ijs personis ascripta quæ nunquam matrimonium contraxerunt, matrimonij impeditiva non est sed importat honestæ vitæ castitatem.
- 9 Conditio matrimonij impeditiva valet in contractibus. Et quid in illis importet conditio, donec castè vixerit, & donec honestè vixerit, traditur, constituta differentia inter hanc, & illam, pro primis nuptiis.
- 10 Mulier propter adulteriam perdit dotem, & arras, & paraphernalia bona, secundum communem; contra quam in paraphernalibus tenent alij.
- 11 An adulteram maritus alere teneatur.

- 12 An propter oscula, & tactus alios in honestos mulier dotem perdat, & alimenta, & licitum sit divortium, num. 13.
- 14 Mulieris, atque mariti adulteria compensantur ad evitandas civiles penas bonorum, & divortij. Intelligitur, nisi crimen, alterius reconciliati-
one precedente expressa, aut tacita abolitum jam sit. Ibid. in versic. Qua communis.
- 15 Barbof. opinio refertur ad jus Regium Castelle, & Lusitania, quam secutus est Sanch. circa vsumfructum bonorum quem conjux lucratur propter conjugis adulterium extantibus liberis.
- 16 Contra eos probatur, maritum cum civiliter agit contra adulteram, vsumfructum bonorum illius liberis extantibus lucrari, quando ipse vivit, secundum jus commune, quod in hac parte jure Regio non esse correctum, ostenditur.
- 17 Ostenditur, penam amissionis bonorum mulieris propter adulterium non pertinere ad divisionem de qua in casu l. hac edictali. C. de secund. nupt.
- Adulterij causa cum civiliter agitur ad totam separationem, & amissionem bonorum, equalis est in persona utriusque conjugis, & dicta in marito contra uxorem, habent locum e converso in uxore contra maritum adulterantem. Ibid. versic. Qua autem.
- 18 In criminali accusatione diversum jus in utriusque persona reperitur, quia maritus uxorem de adulterio criminaliter accusare potest, sed non e contra, illa maritum.
- 19 An vero mulier maritum criminaliter eam de adulterio accusantem repellere possit opposita exceptione de adulterio mariti ipsius, contraria referuntur opiniones.
- 20 Barbof. opinio contra alios probatur, tenentis, posse mulierem maritum repellere ab accusatione exceptione adulterij opposita, jure communi attentis.
- 21 Contra eundem idem probatur, jure Regio attentis.
- 22 Mariti lenocinium gravissimum crimen est, & exceptione illius repellitur maritus ab accusatione uxoris; alius tamen accusat utrumque.
- 23 Traditur, maritum qui ex legis facultate uxorem adulteram occidere potest propria auctoritate, potestate hac vii non posse, quando ipse adulterij crimine infectus erat.
- 24 Communis sententia refertur, & probatur, qua traditur, humanam legem qua marito tribuit potestatem occidendi uxorem adulteram, & cum ea adulterantem, illum in anima iudicio non excusare. Et nu. 25.
- Etiam minister publicus, qui iudicis senten-

tiam exequendo occidit delinquentem odio & malevolo in eum animo, peccat, d. n. 35 versic. Nec vero.

Probatur, maritum adulteros occidendum ex potestate legis, ut ipsius legis ministrum considerari non posse. Et de Christiana pietate legis Regia in executione ultimi supplicij d. n. 25. versic. Deinde, & versic. Denique.

- 26 Agitur de validitate legis que marito tribuit potestatem adulteros occidendi, & ut mali permissiva defenditur. Melius tamen esse, legem illam exterminari, probatur n. 27. & duob. sequentibus.
- 28 Legibus civilibus non est tributa potestas marito occidendi uxorem adulteram; patri vero concessum est, occidere filiam sub sua potestate constitutam in adulterio deprehensam. Et cur ita.
- 29 Marito civilibus legibus occidere adulterum aliquando licet, uxorem vero ipsam adulteram propria auctoritate occidere, nunquam datam est. Et discriminis istius ratio assignatur.

ARTIC. VI.

De muliere conjugata.

Tertius mulierum statutus, conjugatarum est, quæ quidem non parvam de honestate laudem promerent, ut videre licet apud Guliel. Benedict. in repetit. cap. Raynatus, verb. cuidam. Petro tradidit, ex numer. 49 de testament. Chassian. in catalog. gloria manus 2. part. considerat. 12. & 3. part. considerat. 4. & honestas de conjugatis predicatur, sicut, & de ijs quæ nunquam matrimonium contraxerunt, ut tradidimus sup. in initio circa diffinitionem honestatis, & castæ dicuntur nuptiæ, & cum propria conjugata castus concubitus cap. Nicena Synodus 3. dist. quem text. valde notabilem, & quod non est alius alibi ita expressus, dixit Abb. in cap. quod a renum. 3. in princ. de cleric. conjugat. cap. hac autem, dist. 30 cap. Deus, 31. quest. 1. vbi sic habetur, Deus masculinum, & feminam propagandi generis causa nuptiali castitate conjungit; de jure nostro text. optimus in Auth. de non eligend. secund. nubent. §. cum igitur, collat. 1. ibi. ut metu castarum nuptiarum, licet secundæ sint, ab his quidem abstineant, & descendant ad quasdam interdittas permixtiones, cum alijs citatis à Gom. l. 14. Taur. num. 9. quibus additur D. them. 2. 2. quest. 152. artic. 3. in respons. ad 5. vbi docet, virginitatem excludere quemcunque actum venereum, etiam illicitum, castitatem autem, solum illicitum.

Vnde elegans est illud venerabilis Bedæ re-
latum à Guliel. d. verb. *cuidam Petro tradide-
runt, num. 49. in fin.* cujus item meminit Chaf-
san. d. *considerat 41. Bona est castitas conjugalis,
melior continentia vidualis, & optima perfectio
virginalis.*

2 Quod facit ad quæstionem de legato vi-
duæ relicto donec castè, & honestè vixerit, an
illi ad secunda vota transeunti debeatur, de
quo per Bart. & alios in l. *mulier §. cum propo-
neretur ff. ad Trebell. vbi Bart. num. final. se-
cutus Oldr.* affirmativam partem amplecti-
tur, nisi de mente testatoris, vel de communi
vfu loquendi aliud appareret, quia quæ nubit,
castè, & honestè vivere, dicitur, *juxta tex. ibi.*
qua ratione idem scripsit Bart. in l. *final. in fin.*
C. de *ind. Et. viduit. tollend.* ad quod optimè
conducit *text. d. Auth. de non eligend. secund.*
nubent. §. cum igitur, vbi Imper. etiam secun-
das nuptias; castas appellat; atque ita vide-
tur, illis non contraveniri conditioni castè vi-
vendi. Et hanc sententiam, etiam vbi condi-
tio à marito adjecta est vxori, cum Oldr. &
Bart. tenet Abb. in d. *cap. quod à te n. 3. in princ.*
& in *cap. ut clericorum, num. 5. de vit. & honest.*
*cleric. sequuntur plurimi e iuristis, & Theo-
logis, citati a Sancio de matrim. libr. 7. disp. 91.*
numer. 14. tom. 2. vbi eam probabilem dicit;
sed num. 16. probabiliorem multò dicit, &
*sequitur sententiam quæ distinguit inter con-
ditionem injunctam à marito, vel ab alio, vt*
primo casu secundæ nuptiæ excludantur, in
*secundo verò, non; in quam sententiam plu-
res citat Authores, ita vt communis censenda*
sit, quam praxi, & consuetudine receptam, tes-
tatur Alberic. d. l. mulier §. cum proponeretur,
& in d. l. *final. num. 8. C. de ind. Et. viduit. tol-*
lend. eamque Sanch. loco citato numer. 17.
& *sequentibus in utroque membro ampl. &*
lim.

3 Præcipua verò ac frequens ampliatio
est in filio, quem Doctör marito æqui pa-
rant, tradentes, conditionem castè vivendi
ab his personis adjectam, secundas nuptias
excludere, idquè voluntatis conjectura ex
eo collecta, quia marito, & filijs, secundis
vxoris, & matris, injuria infertur, vt in ma-
rito probat *text. in Auth. de nupt. collat. 4. §.*
qua verò nunc, versic. Nos igitur, ibi, & defun-
cti animam contristaret, & in versic. sequenti,
ibi, & per omnia contristandi priorem maritum,
& in filio eod. *Auth. §. solutio, ibi, & non,*
procreatam sobolem sequentibus matrimonijs for-
stan contristare, & in §. nec illud, ibi, si non &
illi tertijs injuriam passisint nuptijs, & in Auth.
de non eligend. secund. nubent. §. prospeximus,
ibi, Omnibus simul secundis nuptijs fecit injuri-
am, collat. 1. Atque hinc eliciunt voluntatis

conjecturam in conditione, *donec castè vixerit,*
à marito, aut à filio apposita, ad excludendas
nuptias; & secus, inquirunt, quando talis con-
ditio ab extraneo adjicitur, vel etiam à paren-
tibus, aut alijs consanguineis ipsius viduæ, cui
sub illa relinquitur, quia parentes, & conjun-
cti non offenduntur secundis propinquæ vi-
duæ nuptijs, imò illis quandoquè gratæ sunt,
tum ne alias turpi forte, & in honesta vitæ
conversazione, toti generi derogetur, tum
propter ipem dilatandæ parentelæ; & ita o-
bservant communiter Doctör. in *questione*
hac, vt videre est ex citatis à Gom. l. 14. Taur.
n. 9. & Sanc. eossecuto d. dispnt. 91. nu. 16. &
sequenti.

Ego verò, antequàm ulterius in quæstione
progrediar, contrarium in hoc sentio, exis-
timans, filium qui matri viduæ sub prædicta
conditione legavit, parentibus, & alijs ejus
consanguineis potius, quàm marito æquipa-
rari debere, diversamquè in illo rationem ver-
sari ab illa, quæ pro marito affertur; nec qui-
dem diffiteor, filijs prioris matrimonij, sicut
& marito secundis nuptijs injuriam inferri, &
acerbas illis esse; cæterùm, distinguenda sunt
tempora, vt, quod attinet ad præsentem quæ-
stionem, disparitas rationis in vtriusque appa-
reat, secundis, namque, nuptijs prædefuncto
marito injuria irrogatur; & anima illius cõ-
tristatur, vt dicitur in d. *Auth. de nupt. §. que*
verò nunc, ibi, & defuncti animam contristaret,
& *ibi, & per omnia contristandi priorem mari-*
tum: at verò, non legimus, quòd prædefun-
cti filij anima secutis matris nuptijs contriste-
tur, nec quòd illis injuria prædefunctis filijs
irrogetur, sed loca juris sup citata in filijs vi-
vis loquuntur, quos mater secundis nuptijs
in honorat, vt, *vltra loca de quibus sup. pro-*
bat text. d. Auth. de nupt. §. si verò expectet, ibi,
& *filios ex hoc ex honoratos viderit;* filios ita-
que, qui vivunt secundarum nuptiarum tem-
pore, illis exhonorat mater, non antea mor-
tuum; atque ita apparet, quòd conditio cas-
tè vivendi ab illo matri viduæ ascripta, non
deficit secundis matris nuptijs, quibus illi post
mortem suam, in quam dispositio confertur,
non irrogatur injuria, & talis dispositio ad
eamdem interpretationem, & rationem ean-
dem pertinet, quæ à Doctöribus consideratur
circa ejuscemodì conditionem à parentibus,
& consanguineis ascriptam. Pertineret, vti-
que, filij dispositio ad interpretationem, & ra-
tionem maritalis legati, quando inter vivos
dispositio esset, videlicet, si annum quid ma-
tri viduæ promitteret donec castè vixerit; tunc
enim, quia secundæ matris nuptiæ, filium pri-
oris matrimonij in honorant, & contristant,
conditio castè vivendi nuptias has excludere
vide-

videbitur ex promittentis filij mente.

4 Et hæc quidem stante posteriori sententia, quæ communior est, in quæstione principali. In qua tamen ego aliter dicerem, in primis enim, in conditione, *si castè vixerit*, vel, *donec castè vixerit*, dicerem, quòd sive à marito scripta sit, sive à filio, sive à parentibus, & consanguineis, aut quavis alia persona extranea, ejusdem juris semper sit, intellecta de viduali continentia ac castitate. Moveor, quia etsi secundas nuptias castas fateamur, ut *in d. Auth. de non eligend. secund. nubentes §. cum igitur*, & cum propria conjuge castus concubitus sit *d. cap. Nicæna Synodus dist. 31.* tamen appellatione simplici castitatis illa intelligitur, quæ omnem removet coitum etiam licitum, ut *sup. tradidimus in init. operis*, & probavimus argumèto voti de castitate, quod etiam conjugalem removet concubitus; atque ita, appellatione castitatis simpliciter præceptæ illa venit quam continentes servant; idque communis loquendi vsus observat, ut ad propositam quæstionem, ejusquæ pro hac parte resolutionem observavit Anchar. *in cap. quod à te num. 8. & cum secutus Imol. ibi num. 7. de cleric. conjugat. & cum alijs ab eo citatis tradit Surd. de aliment. titul. 7. quæst. 23. num. 3.*

5 Si verò conditio sit, *si honestè vixerit*, vel, *donec honestè vixerit*, dubitari magis potest de conditionis defectu propter secundas nuptias, quia honestas absolute sumpta, tam propriè de nuptis, quàm de non nuptis prædicatur, & idcirco videtur, quòd secundæ nuptiæ conditione hac non censeantur exclusæ; cum nec conditionis verba, eas comprehendant; nec ita testatoris mens, etsi maritus sit qui ita uxori suæ reliquit; nam cum verba talem non admittant interpretationem, non est unde voluntatis conjectura pro illa elici possit; si enim dicimus, eam elici ex injuria secundis nuptijs viro irrogata, dicere cogemur, quòd, etsi legatum à marito purè uxori relinqueretur, secundis nuptijs deficeret quasi sub tacita perpetuæ viduitatis conditione relictum; quod tamen est falsum; nam purè relictum secundas nuptias non impedit; sed viduitatis conditio in testamento scripta, *Auth. cui relictum C. de indiët. viduit. tollend. tradit Surd. d. quæst. 23. ex numer. 6. cum sequentib. ubi alios refert; qui in quæstione præcedente, num. penult. & ultim. idem tradit etiam in casu quo intra lugubre tempus vidua convolet ad secundas nuptias, stante hodierno jure, quo pænæ impositæ ad secunda vota festinantibus, correctæ sunt, inter quas erat, ut & pure relictæ à marito amitteret l. 1. versic. His etiam C. de secund. nupt. quæ hodie non*

perdet, earum tamen proprietate reservata filijs, si quos habet ex eodem matrimonio susceptos, juxta terminos, *l. famina, cod. titul.* atque ita de legato simpliciter à viro uxori relictæ, tam cum illa intra lugubre tempus ad secundas nuptias properat, quàm cum post illud, post Surd. & plures alios quos refert, probat Sanch. *d. lib. 7. disput. 87. num. 24. & in num. sequenti idem tradit*, quando mulier instituta est hæres, & rursus idem *Auth. pluribus citatis, in legatis loquens, atque etiam in vsu fructus legato, eodem libr. disputat. 91. num. 12.* Iuxta quæ, idem videtur dicendum adjecta conditione, *donec honestè vixerit*, quia, & nuptiæ honestæ sunt, & honestas simpliciter intellecta, de nuptis etiam, ut de non nuptis prædicatur; atque ita attenda verbi significatione, & communi loquendi vsu, distinguendum videtur inter hæc, *donec castè vixerit*, & *donec honestè vixerit*, inter quæ distinguit Angel. *in l. justitia §. juris præcepti numer. 1. ff. de justit. & jur. vbi in conditione, dum castè vixerit*, communem distinctionem de qua *sup. amplectitur*, aliter sentiens, si sic scriptum sit, *dum honestè vixerit*.

6 Nihilominus tamen, utramque conditionem ad idem jus pertinere, existimo, ita, ut sicut in illa diximus, & in hac inclusa censeatur viduitas; quanvis enim nuptias honestas dicamus, & etiam secundas castas appellet Imperat. *dict. Auth. de non eligend. secund. nubent §. cum igitur*, & quintas in Samaritana illa non improbaverit Dominus, qui nec septemviram damnavit, ut ex *D. Augustino habetur in cap. final. 31. quæst. 1. & Flavio nubere, Pontificio jure permissum esse, tradit Menoch. de arbitrar. libr. 2. cent. 5. cap. 417. numer. 4 per text. in cap. aperiant. 21. quæst. 1. qui post Boer. quæst. 186. in fin. recenseret ex *D. Hieronym. libr. 3. epistol. tract. 7. epistol. 26. mulierem quandam duxisse vigesimum secundum virum, qui vir, & ipse jam viginti uxores sepelierat; tamen quod ad honestatis jus attinet, secundæ, & posteriores à primis longè differunt; primis, namque, omni jure salva, & illæ fa manet honestas, secundis, & multò magis vltioribus, manca manet, si manere dicimus; Imper. enim *d. Auth. de nupt. §. si autem tutelam*, in honestas reputat, ibi, *Propter solam honestatem hoc agunt*, ubi *gloss. secundis nuptijs honestatem corrumpit* dicit. Quod verò à Domino non reprobentur importat, licitas esse, & permissivas, ut constituta differentia inter primas, & secundas eleganter habetur. *ex eod. D. Augustin. in cap. penult. 31. quæst. 1.* & ita secundas nuptias ad legem permissivam pertinere, permissivam tamen boni, & non mali, quia illæ bonæ sunt, tradit**

tradit Pater Suar. *de legib. lib. 1. cap. 15. num. 10.* sic interpretans *cap. hac ratione d. caus. & quest.* vbi dicitur, quod Apostoli præceperunt, secundas adire nuptias.

7 Quod si quis objiciat, primas etiam nuptias, permissivi juris esse, & non præceptivi, juxta illud *Apostol. 1. ad Corinth. cap. 7. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium,* idest, permittendo, non præcipiendo, vt exponit Suar. *d. c. 15. n. 9.* locus autem ille tam pertinet ad primum, quam ad secundum matrimonium, atque ita videtur, quod hoc, & illud ad idem permissivum jus spectet. Respondetur, matrimonium quidem tam primum quam secundum, absolute sumptum, quatenus ad humani generis conservationem institutum, & necessarium est, sub naturalis juris præcepto cadere; ad quod enim jus pertinet individui conservatio, pertinet, & speciei, & ita ex *D. Thom. in 4. distinct. 26. quest. 1. & alijs tradit Sanc. de matrim. lib. 2. disput. 3. num. 3.* Cæterum in statu generis humani multiplicati, matrimonij præceptum singulos non obligat, atque ita dici potest, in statu isto, & respectu singulorum, in quo versatur disputatio nostra, matrimonium permittentis juris esse, & non absolute præcipientis; sed differentia stat in eo, quod jus permissivum primi matrimonij, est jus permissivum ejus quod bonum, & honestum est, at verò jus permittens secundas nuptias, est jus permissivum ejus quod est bonum, & licitum; porro, non omne quod licet, honestum est, vt dicit juris regula *l. non omne ff. de regul. jur.* aliquando ergo jus permittit, quod bonum, & honestum est, vt in primo casu; aliquando, quod bonum, nec tamen honestum, vt in secundo; aliquando etiam mala aliqua permittit, vt patet in permissione lupanarium, & læsionis citra dimidiam justij pretij; atque ita, quanvis primæ nuptiæ, & secundæ permissivi juris sint, nõ tamen omnes æquali jure censentur, quia primæ honestæ sunt, secundæ licitæ, sic eas vocat *lex. in d. cap. hac ratione d. cap. penult. 31. q. 1. Auth. de nupt. §. si autem tutela, cum gloss. ibi,* vbi secundæ nuptiæ, vt inhonestæ notantur, sententia nostra in quæstione proposita, probabilior apparet; quæ multò magis tenenda erit, quando in conditione vtriusque simul dicitur, nempe, *donec caste, & honestè vixerit.*

Constat, itaque, ex præcedente resolutione, conditiones hæc, *donec caste vixerit, & donec honestè vixerit,* viduæ adjectas, ad eandem juris decisionem pertinere, semperquæ castæ, & honestæ viduitatis conditionem importare, quæ viduitatis conditio injuncta viduis, hodie valet ex *Auth. cui relictum C. de indict. viduit. c. illud. & in corpore unde sumitur.*

8 At verò, quia talis conditio scripta nunquam nuptis non valet, sed rejicitur e testamentis *l. sed si hoc §. final. l. cum tale §. Maria l. Titia centum, ff. de condit. & demonstrat. cum alijs,* conditio, *donec caste, & honestè vixerit,* ijs personis ascripta, non erit accipienda vt matrimonij impeditiva, hoc enim sensu accepta, supervacanea appareret, cum, & hodierno jure, conditio, *si non nupsit,* in nunquam nuptis non valeat, vt ex receptissima sententia tradidimus *in relect. d. l. Titia centum, 1. part. numer. 37.* Quare, conditio illa nihil aliud, quam honestæ vitæ castitatem importabit, etiam conjugalem, ita vt mulier nubendo non perdat relictum, perdet verò, si dum nupta est conjugalem castitatem non servet, aut vidua facta vidualem; quia conditio, *donec caste, & honestè vixerit,* habet tractum tēporis successivum post nuptias etiam duraturum.

9 Aliud verò erit, cum talis conditio contractui adjicitur; quia non nubendi conditio adjecta contractibus, nec vitiat, nec illos vitiat, sed firma permanet, vt contra *Cost. in l. cum tale §. si arbitrato, limit. 2. numer. 1. & 2. ff. de condition. & demonstrat. observari in relectione illa mea d. l. Titia 1. part. nu. 11.* quæstante opinione, videtur distinguendum inter conditionem, *donec caste vixerit, & donec honestè vixerit,* vt prima primas etiam nuptias includat; nam, etsi eæ castæ sint, castitas tamen in conditione simpliciter & absolute præcepta, etiam conjugalem coitum removet, vt tradidimus sup. secunda verò non includat, quia primæ nuptiæ honestæ ita sunt, vt nullam apud bonos honestosquæ viros in honesti notam incurant. Atque ita in hoc, honestatis jus, seu privilegium, quod ad conjugatas attinet, consistere, apparebit, quod honestatis nomine, & causa promissum, primas nuptias contrahendo non amittunt; per secundas verò amittitur, vt de legato eo nomine relicto diximus; & differentiæ ratio est, quia primis vsquequaque illata manet honestas; secundis non ita, vt tradidimus.

Et si dicatur, id quod diximus, honestatis privilegium non esse, sed jure communi & ordinario procedere, secundum quod honestas de vnivris ita proprie dicitur, vt de non nuptis, respondebo, in conjugatis nullum, quod sciam, speciale privilegium reperiri honestatis causa jure nostro concessum. Quare privilegij loco erunt jura quæ retinent conjugali castitate, & honestate servata, cujusmodi est, quod scripsimus, & quæ sequuntur de ijs quæ conjux amittit, quia casta secundum statum suum & honesta non est.

10 Primò igitur, propter adulterium

Vxor dotem amittit penes virum remansuram
cap plerunque, vbi Abb. & reliqui, de donat. inter vir. & vxor. l. consensu §. vir quoque, versicul. virū etiam C. de repud. cōmunem tradunt Covar. de sponsalib. 2. part. cap. 7. §. 6. num. 1. Clar. in §. adulterium, n. 13. Gregor. Tholosan. syntagmat. lib. 9. c. 23. n. 12. & Rursus lib. 36. c. 6. n. 14 Barb. in l. 2. p. 1. in princ. a n. 53. ff. solut. matr. v. bi latē prosequitur, Surd. de aliment. tit. 7. q. 16. n. 20. Sanc. de matrim. lib. 10. disp. 8. n. 2. & post omnes pluribus citatis Farinac. in praxi 4. tom. tit. de delict. carn. q. 142. 1. p. n. 1. Menoch. de arbitrar. cent. 5. cas. 419. nu. 58. vbi Cætareo, & Pontificio jure hoc constitutum tradit; Et de varijs adulterij pænis apud varias nationes, ac populos, atque etiam populū ipsum Romanū, latē ibi, & curiosè per eum ex n. 10. post Tiraq. de legib. connubial. l. 13. ex n. 6. cum seq. Greg. d. lib. 36. c. 6. ex n. 9. cum sequ. In arris idem probat cōmunis, & in bonis etiam paraphernalibus, vt constat ex citatis à Farinac. d. quest. 142. numer. 2. & 3. Menoch. d. cas. 419. num. 59. Circa paraphernalia tamen, ab illa discedunt Pannonitan. d. cap. plerunque, num. penult. & alij quos sequitur Barbof. loco citato num. 55. & 56. vbi distinguit, & pluribus citatis Sanch. d. disput. 8. num. 10. contrarium tradens de jure Regio Castelle, cum relatis ob eo ibid. in fin. Quod verò de jure nostro Lusitano circa dotem, & bona alia adulteræ conjugis, prosequitur Barbof. ex d. n. 56. versic. Sed videndum est, cum sequentib. & in l. si ab hostibus §. final. ex num. 59. cum sequentib. eod. & tit. An verò mulier, quā maritus de adulterio non accusavit, possit, eo mortuo, ab hæredibus illius civiliter accusari addotis, & bonorum amissionem, agit Valaic. conf. 169. tom. 2. fusijs Barbof. d. l. 2. in princip. 1. part. ex num. 119.

11 Alimenta quoque propter adulterium amittit mulier, nec enim adulteram vir alere tenetur, vt tradit Abb. in c. fin. n. 3. de adulter. Palat. in repetit. rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 64. nu. 9. Surd. d. inul. 7. quest. 16. num. 16. & sequenti, verius, & receptius dicit Barbof. in rubr. 2. part. n. 47. ff. solut. matr. quod in adultera notoria intelligunt, quam maritus propria auctoritate expellere domo potest, aliàs iudicis sententia erit expectanda, refert, & sequitur Farinac. quest. 143. n. 44. Et an maritus notoriè adulteram propria auctoritate expellere possit, & quando dicatur notorium adulterium, fusè per eum ex nu. 49. Et hac quidem in foro externo; in interiori enim etiā occultæ adulteræ non expectata iudicis sententia posse maritum alimenta subtrahere, & iura alia maritalia, cum Sot. 4. dist. 36. quest. v. nic. art. 3. ad fin. & alijs, quos refert, probat Sanc. d. disput. 8. num. 25. Barbof. d. 2. part. rubr. nu.

26. & sequitur Farinac. d. quest. 143. num. 44. in fin. Cæterum, etiam facta tori separatione propter vxoris adulterium, esse à marito alendam, tenent alij; & communem dicit, & sequitur Clar. d. §. adulterium, num. 17. cujus ratio est, quia, etsi illa adultera sit, non tamen definit esse vxor etiam post tori separationem c. 2. de divort. vnde, castitatem servare tenetur maritus, & aliàs, recipere vxorem, cogendus erit, vt ex communi tradit Covar. d. §. 6. n. 5. versic. Imo, Clar. d. nu. 17. Surd. d. q. 16. n. 52. Barb. l. viro atque vxore, n. 3. in fin. ff. solut. matr. de quo latē Sanch. d. libr. 10. disput. 9. quest. 3. à num. 27. vbi quatuor in hoc sententias adducit. Ergo quidem durum puto, alimenta absolute negare, præsertim, ne fragili mulieri necessitatis obtentu, in turpi vita perseverandi occasio detur; onerosum verò duco, conjugem adulterij causa domo expulsum, vt conjugem alere, quo circa rem hanc sic temperandam iudico, vt alatur quidem maritali jure, quia maritus ejus verè est, non tamen, alatur vt conjux, idest, alimentis cōjuge dignis, quia illa conjugio se præbuit indignam. Sed & his alimentis privanda erit, si in eodem crimine relictatur; injuriosum, namque, satis esset, & bonis moribus contrarium, extra domum alere in adulterio perseverantem; quasi sic, alimètaque satis sint, vt turpis quæstus occasio amputetur, honestatis causa & favore præstita videatur, dicitur castè & honestè mulier vixerit.

12 Non solum autem propter adulterium sed etiam propter libidinosa oscula, amplexus aut turpes alios tactus, divortio locum esse, & dotis amissioni, tenuit Bald. in cap. tu. num. 4. de procurator. cujus sententiam cōmunem dicit Nicol. Bellon. in rubr. nu. 81. C. de edend. & sequuntur alij quos refert. Barbof. d. l. 2. in princip. 1. part. num. 69. versic. Amplius tertio, & à serè omnibus secutum in d. rubr. C. de edend. & in rubr. extr. de judic. scripsit Menoch. de arbit. libr. 2. cas. 287. num. 7. vltra quos eam sequitur Surd. d. inul. 7. quest. 16. n. 32. cum sequentib. hujus sententiæ argumenta circa alimentorum privationem idem probat post Lar. ab eo citatum in l. si quis a liberis §. si quis ex his, num. ex. 77. ff. de liber. agnoscent. Contrariam verò sententiam probat Bellon. d. rubric. num. 83. Covar. d. §. 6. num. 3. Tholosan. d. lib. 9. c. 23. nu. 13. Menoch. d. n. 7. cum sequentib. Barbof. loco proxime citato in numer. sequentib. vbi pro ea alios allegat, & communem refert, & plurimos pro illa Farinac. d. quest. 142. 3. p. num. 141. Sanc. d. lib. 10. d. 4. n. 12. vbi probat, & verissimū dicit, solentur etus quantūvis libidinosos, aq; animo perveniendi ad adulterium habitos, eo non tequuto nec divortio, nec dotis amissioni iustam præ-

præbere causam, & pro hac sententia in utroque membro alios allegat, idemque contra Lar. & Surd. probat circa alimenta disputat. 8. num. 27.

Ego quidem, in dote, & alimentis sententiam hanc libenter amplector; ampliusque, ut locum habeat, etiam si mulier pluries in his lascivis actibus sit deprehensa, ita ut impudicæ notam incurrat; quod enim in adulterij causa traditum extat, quo maior marito irrogatur injuria, & maius ab vxore committitur delictum, nulla juris ratio patitur, ut ad oscula, & tactus alios turpitudinis extendatur; hæc enim, etsi veneris præludia sint, & argumentum, ut inquit. gloss. in l. quod ait lex, verb. in ipsis rebus ff. de adulter. & in l. 1. verb. propter voluntatem ff. de extraordin. criminib. quam ut singularem notat Angel. ibi, adulterium tamen vere non sunt, nec per se sola sufficiens probatio illius absque alijs loci, & temporis circumstantijs, ut constat ex traditis per Barbof. d. 1. part. l. 2. num. 73. & sequenti, latè Farinac. d. titul. de delict. carn. quest. 136. à num. 129. cum sequentibus. atque ideo, lex pænalis in illo scripta, ad casum alium diversum extendi non debet, præsertim qui non tam grave delictum secum involvat.

13 Quod verò attinet ad divortij causam, quam Doctor. in quaestione proposita, eadem resolutione determinant cum dotis amissione, non ita absolute sententiam illam probo, sed in casu isto aliter sentio propter disparem utriusque casus rationem, quæ diversum jus inter utrumque mihi persuasit. Etenim, quod propter oscula, & tactus mulier dotem non amittat, injuriosum marito non est; injuria, namque, illius in ipsis vxoreis tactibus consistit, non in eo quod propter hoc dotem illa non amittat; at verò, quod impudicam, & abstinere nolentem ab his actibus, secum habere, & conjugali nomine, & honore tractare cogatur, injuriosum, & acerbum valde est, præsertim viro honesto, assidueque domi jurgij occasio. Nec sanè justior apparet ex parte mulieris, divortij postulatio propter mariti sævitiam, quæ justam divortij causam præbent, quæ ex parte mariti, propter incorrigibilem vxoris impudicitiam; quare, & hæc ex parte mariti iuxta divortij causam censenda erit, tametsi ad dotis amissionem sufficiens non sit. Puto, itaque, mulierem lascivis tactibus impudicam, & quæ nec à viro correpta ab illis se continet, divortij posse, dote non amissa; & in his terminis, divortij, ac dotis disparam causam censo propter diversitatis rationem.

14 Illud inter omnes constat, viri, atque vxoris adulteria compensari ad evitandas civiles pœnas bonorum, ac divortij, de quo est text. in cap. intelleximus, de adulter. & regula l.

viro atque vxore ff. solut. matrim. tradit Abb. in cap. 1. ut lit. non contestat. num. 3. Covar. d. §. 6. num. 5. Tholosan. d. lib. 9. c. 23. nu. 15. & alijs citatis Barbof. in rubr. 2. part. n. 38. ubi pro communi ponit ff. solut. matrim. & dict. 1. part. l. 2. in princ. à numer. 97. versic. Limita secundo, plures, more suo, diligenter ad fideliter refert Sanch. d. lib. 10. disput. 8. num. 26. & post eum Prosper Farinac. d. titul. de Delict. carn. quest. 142. 1. part. num. 39. & quest. sequenti. nu. 69. quibus constat, non solum pariter adulterij; exceptione posse vxorem elidere mariti intentionem pro adulterio civiliter agētis, sed etiam adulterum virum convenire ipsam civiliter posse ad tori separationem, lucrandaque donationem propter nuptias, ut probat. text. in d. c. 1. ut lit. non contestat. ubi gloss. 1. & Abb. d. num. 3. & communis ibi secundum Sanc. d. disput. 8. nu. 11. ubi alios refert, Farinac. d. quest. 142. n. 35. & sequenti, ubi plurimos refert communem testantes, & d. quest. 143. num. 22. & sequent. Quæ communis & recepta traditio intelligenda planè est, nisi post mariti adulterium mulier illi reconciliaretur; nam si illa de adulterio postea ab ea commissio, à viro civiliter accusaretur, non poterit de præcedente illius adulterio excipere, nec pariter delicti compensationem uti. Quod probatur ex recepta utriusque juris conclusione, secundum quam, adulterij vxoris pænæ reconciliatione expressa, vel tacita, putà, per conjugalem coitum, tolluntur, & omnia ad pristinum redeunt statum, de quo per Barbof. d. l. 2. in princ. 1. part. ex num. 100. versic. Limita tertio, ubi latè prosequitur, post eum Farinac. qui plures refert d. quest. 142. n. 68. cum sequent. Et reconciliatio ista, & repositio per eam in pristinum statum, etiam post latam sententiam super divortio, & dote locum sibi vendicat, ut per Barbof. d. nu. 100. ad fin. versic. Quæ reconciliatio, Farinac. d. quest. 142. num. 70. Sanch. qui alios refert d. disput. 8. num. 21. ubi ultra alia pro hac sententia expendit text. in cap. plerunque, de donat. inter vir. & vxor. Si ergo vxoris adulterium, quod gravius est, & de testabilius, ut tradit Tiraq. de legib. connubial. l. 1. num. 46. reconciliatione aboletur ita, ut de eo mulier à marito accusari deinde non possit, multò magis mariti adulterium, conjugis reconciliatione expressa, aut tacita remissum censeri debet, ut mulier adulterij postea ab illa commissi, à viro accusata, maritalis adulterij præcedente jam reconciliatione aboliti exceptione, compensatione vè haud quamquam excusetur. Et ita in terminis ad utrumque conjugem, contra Hug. Turretrem. Archid. & Bellamer. in c. 1. 32. quest. 6. & Gregor. Lop. l. 8. verb. Esse mismo, tit. 2. p. 4. ab eo relato probat Sanc. d. lib. 10. disput. 6. num. 7. qui idem

tenet disp. sequent. num. 1.

15 Quod autem de pœna dotis, ac donationis propter nuptias adulterij causa dictum est, accipiendum sic est, ut si adulteri conjugis liberi extent, conjux innocens solum habeat bonorum vsumfructum dum vivit, proprietate liberis reservata, ut probat *text. in l. consensu §. vir quoque, versic. Si vero filio C. de repud. & in Auth. ut lic. matr. & avia §. quia vero plurimos, & §. si vir de adulterio, & ibi gloss. verb. continentur, collat. 8. gloss. 1. sic intelligenda, in cap. 1. ut lit. non contestat. quam insignem vocat Covar. de sponsal. 2. part. c. 7. §. 6. num. 4. tradit Barbol. d. 1. part. 1. 2. in princ. n. 62. & sequent. ubi in materia agit de jure nostro & Castellæ Regio, cujus ad jus Regiū explanationē sequitur Sanc. d. lib. 10. disput. 8. n. 12. Illius verò explicatio, cōmunis juris correctionem per Regium in aliquibus inducit; sic enim explicat *ord. nostram lib. 5. titul. 15. §. 6. in antiquis, quæ hodie est lib. 5. titul. 25. §. 6. & l. 1. titul. 20. lib. 8. ordinamenti in Regno Castellæ*, ut si maritus criminaliter adulteram accuset, & secundum leges pœnam mortis subeat, tunc liberi illius, sive ex eodem, sive ex alio matrimonio suscepti, statim in bonis matris succedant, quoad proprietatem, & vsumfructum; si verò maritus civiliter agat, tunc bonorum vsumfructum habeat, dum vivit conjux adultera, illa verò mortua succedant liberi illius. Sed & in casu isto, deducta liberorum primi matrimonij, si qui superfint, legitima, in reliquo bonorum divisionem putat inducendam secundum decisionem *text. in l. hac edictali C. de secund. nupt.* quæ etiam pertinet ad bona adulteræ filios habentis ex alio matrimonio, secundum Bald. *ibi nu. 5. & in cap. 1. num. 21. ut lit. non contestat. Covar. d. §. 6. num. 4. & alios quos refert Barbol. loco citato numer. 64. in princ.* ubi communem dicit traditionē, quæ in his terminis jure Regio nō invenitur correctā. Atque ita ille ad jus Regium utriusque Regni, quem retulit, & secutus est Sanch. d. disputat. 8. nu. 12.*

16 Ego in primis, doctissimos viros Barbol. & Sanch. (eorum pace dixerim) in eo lapsos puto, quod ajunt; maritum civiliter agentem, vsumfructum bonorum adulteræ vxoris filios habentis lucrari interim dum illa superstes est, ita ut ea mortua liberi illius statim succedant; id enim à communi jure deviat, secundum quod, in casu isto vsumfructus bonorum adulteræ ad maritum pertinet dum ipse vivit, ut bene probat *text. in d. l. consensu §. vir quoque, versicul. Si vero filio, ibi. Omne quicquid ex nuptijs lucratum est, filio, seu filia, filijs, seu filiabus post mortem accipientis servari;* & ita est communis traditio, cui Barbofa

etiam & Sanch. attento jure communi planè assentiunt, nec vero est vnde correctionem alius jure Regio colligant, ut vsumfructum in mariti persona duraturum secundum jus commune, adulteræ mulieris vita terminent, secundum jus Regium; eo enim jure, sive Lusitanū, sive Hispanum attendas, nulla vsumfructus, aut reservandæ liberis proprietatis mentio fit, sed maternorum bonorum successio illi simpliciter defertur; quod est intelligendum quādo mater de adulterio acculata pœnā mortis patitur legibus statutam, ut bene expendit Barbol. Atque ita, jus Regium in casu isto loquens, in quo nulla vsumfructus ratio habetur, sed bonorum successio plenè defertur, non est trahendum ad vsumfructus casum cum civiliter agitur, cum juris communis correctione præsertim, quod peculiaris quædam ratio est, qua Legislatores moveri potuissent ad sic statuendum in capitali matris adulteræ damnatione, nempe, ut tristissimo matris eventu afflictis liberis non auferetur afflictio dilata bonorum ejus successione, sed magis præmature ac plena successio, solatij qualisqualis loco est. l. jure succursum ff. de jure dot. quæ ratio plenè cessat, cum mulier ad mortē non est acculata, sed civiliter conventa, & condemnata, imò, in casu isto commiserationis quædam ratio exigebat; aut etiam recompensandæ injuriæ ratio, ut quādo maritus plenam bonorum proprietatem non lucraretur, quia liberi extant eorum habeat vsumfructum dum ipse vivit, in casu isto, cōmuni jure dispositum videmus communi omnium consensu sic intellecto, quia Regium non contradicit, non est cur ad eum deviemus.

17 Deinde adverto, præsentem casum longè diversum esse à casu *l. hac edictali C. de secundis nupt.* idcircoquæ ad divisionem qua ibi non pertinet, quicquid Bald. & alij relati, & secuti a Barbol. dicit. l. 2. numer. 63. & sequenti contrarium opinentur, etenim dicit *l. hac edictali*, conjugis secundas nuptias contrahentis immoderatis largitionibus erga novum consortem obviatur, ne non vi conjugis excrecente amore decrescant bona in præjudicium liberorum prioris tori, idcirco statutum est, ne, qui ad secundas convolat nuptias, in novum conjugem transferat possit lucrativo titulo, sive inter vivos, sive testamentariæ voluntatis actu, ultra portionem vni filijs ex priori matrimonio susceptis datam, de relictam; etsi plures sint filij, nec portio omnium æqualis sit, minor pars spectanda erit, & quod ultra donatum, relictum vè conjugis fuerit, liberis accretet, salva tamen semper legitima permanēte, juxta *text. ibi: At vero adulterij casus dissimilis valde est, & diversus*

longe rationis, quia ejus eventu, marito vxoris adulteræ bona deferuntur, non quidē, quasi lucrativo titulo, sed oneroso valde, nec de volūrate vxoris, sed illa invita. Vnde cessat ratio qua illa bonorum divisio inducta est, & coarctata largitio in d. l. hac edictali, servandaquē erit decisio d. l. consensu §. vir quoque, versic. Si verò sitis, & d. Auth. ut lic. matr. & avia §. quia verò plurimas, & §. si vir de adulterio.

Quæ autē dicta sunt de civili adulterij damnatione, cūm, scilicet, agitur ad tori separationem, & bonorum amissionem, à pari procedūt in viro, atque vxore, tam vbi liberi non extāt, quam vbi extant, pariaquē reputantur delicta, vxoris adulterium, atque mariti, sive agendo, sive excipiēdo in civili accusatione, vt constat ex supradictis.

18 In criminali verò, ad imparia judicantur maritus, & vxor; quia maritus criminaliter vxorē accusare potest de adulterio, nō verò e contra vxor maritum l. 1. C. de adulter. c. apud misericordem versic. Hoc in mulieribus 32. quest. 1. tradit Abb. in c. 1. n. 3. vt lit. non cōtestat. Tiraq. 1. connubi al. n. 44. & seq. vbi rationē differētiæ inter virum, & vxorē assignat, & latè prosequitur Covar. de spons. 2. p. c. 7. §. 6. Barb. in rubr. 2. part. n. 38. ff. solut. matrim. & in l. 2. in princip. 1. part. n. 98. versic. ceterum, eod. tit. & alijs citatis Sanc. d. lib. 10. de matrim. disp. 8. quest. 3. n. 33. post omne: Farinac. d. tit. de delict. carn. quest. 14. n. 104. Petr. de Ledesma in sum. in addit. ad. 1. part. c. 29. conclus. 4. ad fin. & sanè, quod ad accusationem attinet, certa est, & omnium consensu recepta prædicta differentia, quā probat expressè text. in d. l. 1. C. de adulter. transcriptus in d. cap. apud misericordem (quod D. Gregorij est) in versic. publico. Et ita generaliter accipitur regula l. viro atque vxore ff. solut. matrim. quod paria delicta mutua compensatione tolluntur, cū civiliter agitur, non verò in criminali accusatione, secundum Bart. ibi n. 2. cōmunitè receptum, vt per Barbof. ibid. nu. 3. & 4. & in d. l. 2. in princip. 1. part. num. 99.

19 Sed quoad exceptionem paritatis delicti ex parte mulieris oppositam ad elidendam mariti accusationem, diversæ sunt opiniones; alij, nāque, exceptionem ex parte illius in causa criminali, sicut, & accusationem pariter negativè determinant, quorum sententiam refert, & sequitur Sanch. loco proxime citato num. 24. legem Regiam castellæ expressè ita determinātem allegans 3. titul. 20. lib. 8. recopilat. Farin. quest. 143. nu. 78. vbi se refert ad scripta per eum quest. 142. nu. 43. & sequenti, quo in loco contrarias retulit opiniones, nec aperit, quam maritus elegerit. E diverso Barbof. d. l. 2. in princip. part. n. 99. in fin. & sequenti, oppositū cenlet, scribit enim, quod mulier opposita exceptione

excludere potest maritum impudicum etiam ab accusatione criminali, & quod, si habeat maritus concubinam, vel alias committat adulterium, repelli potest per vxorem ab accusatione, juxta rationem text. in l. si vxor 13. §. judex ff. de adult. vbi inquit, per iniquum enim videtur esse, vt pudicitia vir ab vxore exigat, quam ipse non exhibeat. Quam text. rationem etiam ad maritum adulterum pertinere, intelligit Barb. d. n. 100. secutus Cujat. ab eo relatum, novel. 22. col. 4. quanvis glos. ibi, & alij quos refert, text. illum restringāt ad eam mariti impudiciā, quæ insurgit ex illius lenocinio. Et quod scripsit de excludendo marito propter adulteriū illius, secundū jus cōmune intelligit, idquē ex eo, quia jure cōmuni attento, quilibet de populo adulteriū mulieris accusare potest, & ideo non manet impunitum delictū, quanvis maritus per adulterij exceptionem ab accusatione repellatur. Atque ita, secundum eum, apud nos, & in Regno Castellæ, quia in his Regnis nemo præter maritum, vxoris adulterium potest accusare; ne maneat impunitum, vxoris adulteriū nō poterit maritus per eam repellere exceptione reciproci adulterij sicut non repellitur opposita lenocinij exceptione, vt per eundem d. num. 100. versic. Quinimo.

20 Circa quam insignis viri, atque primarij quondam apud Conimbricenses nostros præceptoris solutionem, primò quatenus habet, maritum ab accusatione vxorij adulterij repelli posse per vxorem exceptione adulterij opposita, secundum jus commune, illius sententiæ adversus contrariam tenentes libentes assentio. Moveor, quia exceptionem hanc nulla lege legitimus improbatam, tamen vxoris accusationem adversus maritum adulterum improbatam criminaliter institutam, & repellam videamus in d. l. 1. C. de adulter. & in d. c. apud misericordem 32. quest. 1. quia verò plus est accusare, quam excipere, ex eo quod mulieribus negatū legitimus id quod plus est, & maius, inferre non debemus ad de negatione ejus quod est minus, ac favorabilius, cuiusmodi est exceptio mulieris ad repellendā mariti accusationē. Rursus, ad civiles pænas, divortij, scilicet, & bonorū mariti, & vxoris adulteria paria judicantur, & mutua cōpensatione tolluntur, juxta receptissimam omnium traditionem, de qua sup. porrò, minus est excipere de mariti adulterio ad repellendam criminalem ejusdem accusationem, quā de eodem ad pænas tamen civiles accusare eundem; quia mulier excipiendo, nihil adversus maritum adulterū postulat criminaliter, aut civiliter; at verò agendo, in civilibus pænis condemnari eum sibi, exigat, quod illo maius est; cui ergo licet quod est plus licere utique debet, quod est minus, & qui

ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus, *regul. cui licet, regul. qui ad agendum, de regul. jur. lib. 6. l. non debet cui l. invitus, §. 1. ff. eod. titul.* Et sanè, si jus commune attendamus, securior hæc opinio apparebit cum, non obstet ratio illa, qua contrariam tenentes moveri potuissent, ne, scilicet, vxoris adulterium, quod grave est & publici iudicij crimen, *l. 1. ff. de publ. iudic. §. item lex Julia de adulterijs instit. eod.* maneret impunitum, quia cuiuslibet de populo libera manet eo jure facultas accusandi crimen istud *l. 1. §. final. in fin. & l. 4. versicul. extraneis, & in §. si ante extraneus ff. de adulter. l. quavis in 2. junct. gloss. ibi, ubi, verb. proximis, & cõmuni C. eod.*

21 Quæ ratio cum cesset attento jure Regio, secundùm quod nullus alius præter maritum adulterium vxoris accusare potest, vt apud nos probat *ord. lib. 5. titul. 25. §. 2. & 3.* eo jure attento contrariam sententiam secure sentit Barbof. *d. num. 100.* In quo tamen ego ab illo haud hæsitans dissentio per ea quæ dicta sunt in terminis juris communis; quæ etiam de jure Regio locum sibi æquè vendicant. Et non obstat, quòd adulterium vxoris impunitum manebit, si illa maritum accusantem excipiendo de adulterio illius repellere possit, quia jure Regio nullus alius ad accusandum admitti potest; nam, iniquum reputari non debet, nec in conveniens, vxoris adulterium manere impunitum marito non accusante, quando statutum lege ita sit, vt illo non accusante illa ab adulterij crimine libera dimittatur, nec alius eam accusare possit *d. titul. 25. §. 2. & 3.* si enim iniquum reputaretur, adulterium manere impunitum marito nolente accusare, alius admitteretur, quo accusante puniretur, vt jure communi constitutum extat, quod jure Regio correctum in hoc reperitur coarctata facultate accusandi ad solius mariti personam favore matrimonij, si ergo iniquum non existimatur, nec inconueniens jure Regio attento vxoris adulterium impunitum manere, nihil interest, id ita evenire, quia maritus accusare nolit, aut quia non possit, legitima exceptione impeditus; sicut, & impunitum manet cum maritus præventionem mortis impeditus non potuit accusare, *ord. d. titul. 25. §. 5.* à contrario sensu. Denique, nec jure communi hodierno certum ita est, extraneum omnino alienæ vxoris adulterium posse accusare non accusante marito, aut personis contentis in *d. l. quavis 2.* communes enim in hoc invicem contrariæ traduntur opiniones, vt videre est apud Farinac. *d. quest. 141. numer. 36. & sequenti;* & sanè opinio negans humanior est, & literæ

tex. in d. l. quavis magis convenit.

22 Lenocinij maritalis diversa ratio est, lenocinium, namque, de testabile crimine est, quod leges odio habent, & graviter puniunt, vt in *Amb. de lenonib. collat. 3.* & maius homicidio, atque etiam adulterio ipso majus reputatur, vt in adulterio loquens probat Menoch. qui alios refert, *de arbit. centur. 6. cas. 534. num. 2.* vbi de lenonibus copiosè, & erudite agit, & constat ex citatis à Farinac. *d. titul. de delict. carn. num. quest. 144. numer. 1. & 2.* qui etiam de lenonibus fuse egit; & de mariti lenocinio ibidem per eum *ex num. 69. cum sequentib. & Menoch. d. cas. 534. ex numer. 20.* Quod quidem multò gravius & detestabilius est alijs extraneorum lenocinij, nec tamen illo vxoris adulterium excusatur onerat vero maritum ipsum *l. 2. §. si publico, versicul. lenocinium & l. vxor 12. §. iudex, versic. Quares ff. de adulter.* Quod sic intelligendum est, vt maritus exceptione lenocinij opposita per vxorem, ab accusatione adulterij repelli possit, *d. l. si vxor §. iudex l. cum mulier, in fin. ff. solut. matrim. quam gloss. final. ibi, & in d. §. si publico, concordat cum text. ibi, & citati à Farinac. quest. 142. num. 81.* marito verò exceptione illa repulso alius de populo vtrumque conjugem poterit accusare; & non sit qui accuset, justitiæ minister apud nos accusat, & acerbè puniuntur *d. titul. 25. §. 9.* Ex quo prædictam exceptionem, dilatoriã dicit Barbof. loco supra citato *d. num. 100.* præindequè ante litem contestatam ab vxore opponi debere. Quod in exceptione adulterij marito objecta apud nos aliter se habet, quia delictum perimit, juxta supra dicta, peremptoria sentenda est.

23 Ex prædicta verò sententia, qua delictum proximum maritum exceptione adulterij repellere posse à criminali accusatione adulterij vxoris suæ, inferri potest ad leges potestatem marito tribuentes occidendi conjugem adulterantem, vt non procedant casu, quo ipse quoque maritus per id tempus concubinam retinebat, aut alias adulterio erat innodatus. Quod ita licet non isto fundamento, sed alio, sub dubio tamen tradidit Hypolit. in *l. patre vel maritum 11 versic. Et ex prædicta doctrina ff. de quest. & l. 1. §. item divus numer. 6. ff. de fidei subscript. Carrer. de homicid. §. 6 numer. 24. & cogitandum reliquit Covarru. de sponsal. part. cap. 7. §. 7. nota. 7. contrarium verò probat Barbof. *d. l. 2. in princip. 1. part. numer. 98. versic. ceterum hac collectio, & numer. 100.* Gratian. *regul. 496 numer. 9.* Azeved. *l. 1. numer. 31. titul. 20 lib. 8. recopilat. relati. & sententiæ a Sañch. de matrimon. lib. 10. disputati. questio. 3. numer. 35.* Et moventur, quia hæc*

uxoris occisio propria autoritate, magis assimilatur accusationi criminali, ad quam cum imparia judicentur uxoris, & mariti adulteria occidendi uxorem potestas lege concessa, sublatam non intelligitur propter mariti adulterium. Quæ quidem ratio Hippolyt. fundamento obviat, quod erat e compensatione utriusque adulterij ad liberandam mulierem à penis civilibus, unde ad casum propositum argumentabatur Hippolyt. cæterum, retenta sententia quam sup. posuit, ad eum ex illa bene infertur; nec tunc obstat prædicta ratio quia, & si demus, occisionem conjuges adulteræ propria autoritate, criminali accusationi assimilari, nec ad illam pares haberi maritum, & uxorem, tamen ratio ista, id tantum evincit, non posse uxorem, maritum adulterij causa occidere, quanvis e contra maritus possit occidere conjugem adulteram, quemadmodum nec illa accusare illum criminaliter potest, & ille accusare sic eam potest, non vero evincit, maritum occidere impunè posse, quam similis adulterij exceptione opposita accusare non poterat; imò retorquetur pro hac sententia ratio illa, si enim occisio accusationi assimilatur, & accusatio exceptione adulterij tollitur, tolletur utique, & occidendi facultas, propter adulterium mariti, quasi in casu isto, quo mulier jure exceptionis sibi competentis uti poterat, occidendi facultas lege concessa non intelligatur, tum ne mulier jure suo privata maneret, tum etiã propter rationem scriptam in *l. si uxor §. iudex ff. de adulter.*

24 Hic se offert quæstio, quæ inter Doctores frequens, & dubia est, de lege permitte marito, uxorem & cum ea adulterantem in crimine deprehensos occidere, an scilicet, lex occidentem ex hac permissione in foro quoque conscientie tueatur. Quam quæstionem, ad utramque partem disputat Covar. de sponsalib. 2. part. cap. 7. §. 7. ex numer. 8. & negativam partem communem dicit, & veniorem num. 9 in fin. quam post alios sequitur Emman. Roder. in sum. 1. part. cap. 204. concl. 9. Azor. institution. moral. lib. 5. cap. 20. vers. dubitatur 1. part. ubi ait, quod constans est omnium opinio, non licere marito, aut patri, uxorem, aut filiam in adulterio deprehensam necare absque lethali peccato, late defendit Fortun. de ultim. fin. jur. itation. 11. principi ex num. 124. & pluribus pro ea e Theologis, & Juristis citatis sequitur Sanch. d. lib. 10. disp. 8. quest. 3. numer. 39. Alij verò tenent, maritum utendo legis facultate non peccare, si non odio, aut propria vindictæ animo, sed quasi legis minister, publicæ vindictæ causa, seu justitiæ zelo occidat adulteros; quam sen-

tentiam sequuntur relati à Sanch. loco citato num. 37. & ultra eos Barbol. noster in *l. si ab hostibus §. final. num. 43. versicul. Pro concordia, & num. sequenti ff. solut. matrimon.* Et similis est quæ circa bannitum traditur, stante statuto, quod à quolibet occidi impunè possit occidorem enim peccato non ligati, tradit Alex. magis communem sententiam ita esse, dicens, in *l. si plagij num. 2. ff. de verbor. obligation. sequitur. Clar. in §. homicidium num. 54. ad fin. & ut communem, ac veriore, & consuetudine receptam per totam Italiam, probat Azor. d. lib. 5. cap. 25. quest. 11. quæ sanè intelligitur quando publicæ vindictæ, & justitiæ zelo occidit, si enim privatae vindictæ, & inimicitie causa occidit, tenebitur in foro conscientie, & ita in casu alio observat Glos. 1. in cap. cum in lege 23. quest. 4. & in bannito post alios tradit Felin. in cap. que in ecclesiarum, num. 14. de constitut. Gom. l. 76. Taur. in fin. Clar. in §. homicidium, num. 54. Menoch. de arbitr. lib. 1. quest. 90. num. 6. & num. 48. cum citatis ab eo ibid. tradit, etiam in foro exteriori arbitrio judicis fore puniendum, qui privatae inimicitie ac propriae vindictæ causa bannitum occidit, tametsi lex impunè occidi permittat; intelligitur enim de occisione quæ fit publicæ justitiæ zelo, & subdit, quod in dubio præsumitur occidisse ob livorem & inimicitiam, non ad reipublicæ utilitatem, cap. si omnia, & ibi gloss. verb. invidia 6. quest. 1. Felin. d. cap. que in ecclesiarum, num. 13. Anton. Rub. in *l. non solum §. morte num. 401. ff. de nov. oper. nuntiat. Barbol. d. §. final. num. 44.* Quæ sanæ propriae vindictæ, & odij præsumptio multò magis cadit in maritum adulteros occidentem, quotus enim quisque est, qui uxorem adulteram, ac adulterum cum ea inventum, publicæ vindictæ, ac justitiæ zelo, & non vlciscendæ injuriæ tuæ causa interficiat? Atque ita, si qui odio, & injuriæ vlciscendæ causa interficit, reus est homicidij; in animæ judicio, ut fatentur etiam ij qui partem negativam amplectuntur in quæstione proposita, certè, si rem magis, quam verba spectamus, non multum ij disident à communi prioris sententia oppositum affirmante; raro enim casus eveniet, si quando eveniat sicut rara avis in terra, in quo contrariæ locus sit.*

25 Sed absolutè, & in casu illo raro, etiam communem sententiam probabiliorem censeo; cujus inter alia quæ pro ea adducuntur à Covar. & Sanc. ubi sup. primum, & principale fundamentum est text. in cap. inter hæc 33. quest. 2. ubi gloss. communiter approbata secundum Fortun. d. illat. 1. num. 129. hanc sententiam indistinctè probat, quanvis qui contrariam sequuntur, eam sub distinctione de

de qua sup. accipiant; ait verò *text. ibi*, qui est Nicolai Papæ, quod, & si marito liceat secundum mundanam legem vxorem adulteram interficere, sancta tamen Dei Ecclesia mundanis legibus non constringitur, quæ gladium non habet, nisi spirituale, quo non occidit, sed vivificat; *text. optimus D. Augustini, in cap. si quod verius, ead. caus. & quest.* Nec verò contrariam sententiam excusat ratio illa, quam vt pro illa vrgentiores assertores ejus comminiscuntur, nempe, maritum in casu proposito, vt legis ministrum considerari, quia potuit lex criminis executionem per ministrum ad id deputatum aliàs faciendam, subdito suo publicæ vtilitatis causa demandare, vt ex Paul. in l. accusationis, ad fin. C. de his quæ vi, metu sive caus. sunt, tradit Barbof. d. l. si ab hostibus §. final. num. 43. versic. Pro concordia, & ad banniti occisorem considerat Felin. d. cap. quæ in ecclesiarum, nu. 12. Quæ quidem ratio ad casum nostrum commentitia est, & inanis siquidem, & publicus minister, si odio ac malevolò in delinquentem animo eum occidat exequendo iudicis sententiam, peccabit, *cap. de occidendis junctâ gloss. 2. ibi in expositione 2. & cap. cum minister 23. quest. 5.* porrò, quærere maritum, qui vxorem, & adulterum cum ea, in crimine deprehensos, non odio ac propriæ vlciscendæ injuriæ causa, sed publicæ vindictæ zelo, occidat, est nodum in scripto quærere.

Deinde, etsi zelum hunc in marito occidente considerari, velimus, vt publicum tamen legis ministrum, & executorem considerare non possumus, si justam legem dicere debemus; etenim injustum valde est, quemquam damnare, & ministro tradere ad occidendum inaudito. Quod, si dicas, in crimine deprehensum, vt notoriè delinquentem eo inaudito occidi posse legis potestate, quia notorietas sententiæ æquiparatur, vt communiter notatur per *text. in l. emptorem ff. de action. empt.* quid respondebis ad legem permittentem marito, occidere vxorem adulteram quandocunque etiam in turpitudine non inventam, qualem nos habemus? Sed nec in adulterio deprehensa, notoriè rea est mortis quod ad maritum attinet, quem similis adulterij exceptione ab accusando, & occidendi facultate repellere poterat, vt sup. tradidimus. Denique, in populo Christiano nec de gravissimo crimine convictos reos, ac iudicis sententia condemnatos fas est occidere per publicos ministros abnegata sacramentorum copia, saltem confessionis, nam, & sacræ Eucharistiæ viaticum fidelibus ultimo supplicio condemnatis pridie ejus diei quo sententia executioni mandanda est præstari debere, piè satis ac saluberrimæ

provisum fuit lege nostra in nova collectione *ord. lib. 5. titul. 138. §. 2.* & ibi etiam traditur quòd religiosi viri ita condemnatis assillam ad solatium eorum, ac piamminentis mortis instructionem, simulquæ sanctæ misericordie confratribus executio facienda denuntietur, quòd condemnatum ad supplicij vsque locum comitentur, quod illi munus sedulo ac pie exequentur sacra Crucifixi Domini imago ante reum elevata, cujus aspectu, & præsentis mortis supplicium æquo animo suscipiant & salutem futuræ vitæ spem pia mente concipiant. Si ergo lex ita piè, & religiosè fabricata in executione faciendam per publicum ministrum parte audita, & sententia condemnatoria rite lata, dicendum non est, marito occidendi adulteros facultatem commisisse illi prætermittis, quasi ejusdem legis ministro, quæ sic ille à peccato excusetur.

26 Et hæc quidem ratio non solum maritum ipsum legis potestate vtentem onerat, sed legem ipsam in turpitudine deprehensos occidere permittentem graviter afficit, quam ex hoc vt injustam, & à pietate Christiana longe alienam damnat Fortun. & reputat invalidam *de ultim. fin. jur. d. illat. 11. num. 126. cum sequentibus.* Ego quidem, maritum occidentem vxorem, & patrem filiam adulteram, lethaliter semper peccare, existimo, & quidem gravissimè, nec vnquam in foro animæ legis potestate excusabuntur; legem verò ipsam, quæ sub Christianis ac catholicis Principibus letam, & à viris prudentibus approbatam, ac vultu receptam videmus, vt injustam damnare non audent, quam potius sustinendo, permittentem mali dicerem, ad mala alia gravissima vitanda, cujusmodi est adulterium, quod quidem gravissimum & detestabile omni jure humano & humano crimen est, de cujus gravitate, & pænis, antiquo, & recentiori jure indubitanter ex sacris, & humanis literis, videndus est Salzed ad Bernard *in præctica criminali cap. 85. verb. Gravitatem, fufius post eum Farinac. de praxi 4. tom. titul. de delict. carn. quest. 141. & ante eos Covarr. de sponsalib. 2. part. cap. 7. §. 7. latissimè Tiraq. de jure mariti. l. 13. a nam. cum multis sequentibus.* Non, itaque, legem defendendo, quasi mariti ministerio ad publicam criminis vindictam vtentem; juxta hunc ensententum, iniqua appareret, & à Christiana pietate aliena valde, vt ex prædictis constat. Nec eam item probo, quasi justo dolori mariti in crimine deprehensos occidendi parcere voluisset; nam justus hic dolor, quem temperare, difficilimum est, pænam temperat excelsa ordinariam, non mitiorem aliam, *l. si adulterium cum inestu §. Imperatores ff. de adulter. l. si quis in gravi §. si maritus, junctâ gloss. ibi.*

verb ignoscitur ff. ad senatus consult. Sillan. l. Graech. in fin. C. de adult. sed quasi mali permissiva sustinenda est; quod ipsam quidem legem non efficit iniquam, & in validam, quando malum vnum permittit ad alia evitanda, quanvis, qui hac legis permissione utitur, iniquè agat, vt in permissivis alijs videre est, videlicet, in lupanarium permissione, & læsionis citra dimidiam.

27 Cæterum, si, quid sentio, fas est dicere, etsi legem de adulteris occidendis, sensu prædicto validam dicamus, procul tamen à finibus Christianis fore relegandam, & exterminandam illa maximè ratio suadet, quæ Christianam respicit pietatem ac religionem, cui sanè nequaquam convenit, sed ab ea longè abhorret, vt ijs prætermisissis quæ ad salutem animæ conducunt, delinquentes ultimo supplicio afficiantur, etiam auditi, ac de crimine ritè convicti; multo minus igitur permitti debet, vt non convicti nec auditi interficiantur; & quod fidelium mentes, ac humana etiam viscera maximè exulcerat, vt in peccato ipso occidantur, quo, non corpus tantum, sed & animam perire, probabile est; nam etsi inter mortis angustias, & anxietatem, de peccato doleat imminentis pænæ metu, attritio hæc est, quæ absque sacramento ad vitam non proficit, contritionem verò eo statu habere, specialissimum divinæ largitatis beneficium est. Nec in illo solum facinoris statu, sed vtcunque veniat filijs hujus sæculi imperata mors, æternæ vitæ periculo magno est, & nocumento; vnde sancta Ecclesia inter alias Litaniarum supplicationes, Deum precatur, vt à subitanea, & improvita morte liberet nos; quæ quidem pia & communis ad Deum supplicatio contraria est legi subitaneam, & improvitam mortem in subditos permittenti. Ex quo, multo magis catholici Principes, Ecclesiæ ipsius filij, de suarum legum cathalogo auferre deberent legem tanti mali permissivam præsertim quod ratio illa permissionis, vt nempe, adulteria evitentur, sterilis nimis est, vt propter eam lex tanti mali, aut etiam tantorum malorum permissiva evigiletur; adulterium, namque, non raro committitur, & conjugum pudica, pudicitia ipsius, mariti, ac virtutis amore illud abominatur; quæ verò impudica est, legis metu ab illo non cohibetur, certam temper, aut, vt certius loquar, cæcæm occulti criminis, instigante Diabolo, ipem sibi proponens.

28 Additur, civilibus legibus antiquis, & novis, quibus adulteria puniuntur, nunquam marito in conjugem adulteram ejulcemodi potestatem esse tributam, & tamen patri in filiam sub sua potestate constitutam in adul-

terio deprehensam tribuitur, & marito in adulterum quando vilis conditionis est ejus, inquam, quæ describitur in l. marito ff. de adulter. Et certè, quod patri potius quam marito occidendi tribueretur facultas, ratio in promptu est, quæ scribitur à Papinian. in l. nec in ea, in fin. ff. de adulter. vbi, Ideo autem, inquit, patri, non marito mulierem, & omnem adulterum permissum est occidere, quia plerumque pietas paterni nominis consilium pro liberis capit; cæterum, mariti & calor, & impetus facile savientis fuit refranandus. Quæ ratio clarè innuit, occisionem adulterorum propria autoritate legi inimicam esse, quam idcirco in marito cohibuit, patri verò permisit, paterno amor, & optimo illius pro liberis consilio confidens.

29 Maior verò difficultas est in investiganda ratione differentia quod ad maritum attinet, inter adulterum, quem aliquando occidere, marito licuit, & vxorem adulteram, quæ jure communi huic nunquam potestati subjecta est; cum, si illatam adulterio injuriam attendamus, maiorem patiatur maritus ab vxore à qua maior ixigitur fides, & conjugalis amor, quam ab adultero, juxta illud Ps. 54. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu verò, homo unanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu. Veniat mors super illos, &c. Atque ita, quia vxor, sociæ rei humanæ, atque divinæ domus suscipitur l. adversus C. de crimin. expilat. heredit. & unanimis marito est, erunt, inquit, duo in carne vna, Genes. 2. magis contra matrimonium ipsum, ac maritum delinquit adulterando, quam qui eam adulterat; ex quo videbatur, quod facultas marito competens occidendi adulterum in casibus à jure permissis, in vxorem competere etiam, & à fortiori deberet, tanquam maioris vindictæ ream; cuius tamen contrarium legimus in d. l. marito, junctâ gloss. 1. ibi, & gloss. verb. omnem in d. l. nec in ea, versic. Ideo autem l. si adulterium cum incestu § Imperatores, eod. titul. Cujus discriminis ratio, pervia quidem non est; in eo tamen consistit, vt puto, quia secundum jus antiquum non licebat marito adulterum vxoris suæ in adulterio ubicunque deprehensum occidere, etsi vilis conditionis esset, sed tunc demum, cum in domo mariti ipsius deprehendebatur, vt probat text. in d. l. marito, quod hodierno jure latius extenditur præcedente trina illa contestatione, de qua in Auth. vt lic. matr. & avia §. his quoque collat. 8. & Auth. si quis ei C. de adulter. atque ideo, etsi vxor adul-